

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ

1. ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวง
ว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553
2. มาตรฐานการประเมิน
3. รูปแบบและการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน
4. ระบบการประเมินคุณภาพภายใน
5. รูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน

ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 5 ประเด็น ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละประเด็น
ดังต่อไปนี้

1. ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวง
ว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553

กฎกระทรวง ว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการ ประกันคุณภาพการศึกษา
พ.ศ. 2553 มี 3 หมวด หมวด 1 บททั่วไป ว่าด้วยระบบประกันภายในประกอบด้วย
การประเมินคุณภาพภายใน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การพัฒนาคุณภาพ
การศึกษา และระบบประกันภายนอก ประกอบด้วย การประเมินคุณภาพภายนอก
การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ก็กำหนดให้สถานศึกษาดำเนินการ
ประกันคุณภาพภายในต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ การมีส่วนร่วม
ให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในเสนอ
ต่อคณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยรายงานต่อสาธารณชน
รวมทั้งสถานศึกษาต้องนำผลการประเมินทั้งในและนอกไปทำแผนพัฒนาคุณภาพของ
สถานศึกษา หมวด 2 การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ในที่นี้
กล่าวเพียงส่วนที่ 1 ซึ่งใช้บังคับเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิ่งสำคัญในหมวดนี้คือ

สถานศึกษาต้องจัดระบบประกันคุณภาพตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติโดยดำเนินการดังนี้

- 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ
- 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
- 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน และ
- 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการข้างต้น ให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่สามารถปฏิบัติงานบางประการตามที่กำหนดได้นั้น หน่วยงานต้นสังกัดหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี ประกาศผ่อนผันการปฏิบัติและวางแนวทางในการประกันคุณภาพภายในให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น แล้วรายงานให้รัฐมนตรีทราบ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกอัครราชทูตของสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด และต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นด้วย ในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 2) กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม 3) กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชา ผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนด 4) กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ 5) กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาและผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และองค์กรชุมชน 7) กำหนดการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และ 8) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

ส่วนหมวด 3 การประกันคุณภาพภายนอกได้กำหนดมาตรฐานออกเป็น 4 มาตรฐานดังต่อไปนี้ 1) มาตรฐานที่ว่าด้วยผลการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ และประเภท การศึกษา 2) มาตรฐานที่ว่าด้วยการบริหารจัดการศึกษา 3) มาตรฐานที่ว่าด้วยการจัดการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) มาตรฐานที่ว่าด้วยการประกันคุณภาพภายใน กรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน สำนักงาน รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา ต้องแจ้งพร้อมแสดงผลให้ต้นสังกัด และสถาน ศึกษาทราบ เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไข โดยทำแผนพัฒนาและดำเนินการ เพื่อขอรับประเมินใหม่ภายในสองปีนับแต่วัน ได้รับแจ้งผลครั้งแรก ซึ่งสถานศึกษาต้องเสนอ แผนพัฒนาคุณภาพเพื่อให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา พิจารณออนุมัติภายใน 30 วันนับจากวันแจ้งผลตามข้างต้น กรณีไม่ดำเนินการให้สำนักงาน รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา รายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัดของ สถานศึกษานั้นเพื่อส่งต่อไป

1.1 สรุปสาระสำคัญตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกัน คุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553

กฎกระทรวงฯ ได้เน้นเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงหลักการและกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1.1.1 หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี 3 ประการ คือ

- 1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือการที่สถานศึกษา ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็น ไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้ บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
- 2) การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1) ต้องทำให้ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงาน ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงาน ตามปกติของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มี เป้าหมายชัดเจน ทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงาน จะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามา มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

1.1.2 กระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประกันคุณภาพมี 3 ขั้นตอนคือ

1) การพัฒนาคุณภาพ เป็นการดำเนินการใด ๆ เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น ต้องมีการกำหนดเป้าหมายและจัดกิจกรรม/โครงการพัฒนาคุณภาพที่ชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2) การติดตามตรวจสอบคุณภาพ เป็นการดำเนินงานโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบสถานศึกษา เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพไปสู่เป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2553 ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาติดตาม ตรวจสอบคุณภาพของการศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุก 3 ปี นอกจากนี้เพื่อช่วยเหลือสถานศึกษาให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังเป็นการดำเนินการเพื่อการเตรียมตัวสถานศึกษาให้พร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกด้วย

3) การประเมินคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) การประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นการประเมินโดยสถานศึกษาเองและหน่วยงานต้นสังกัด และ 2) การประเมินคุณภาพโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน)

1.1.3 กระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ การร่วมกันวางแผน (Planning) การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing) การร่วมกันตรวจสอบ (Checking) และการร่วมกันปรับปรุง (Action)

1.1.4 ระบบการประกันคุณภาพภายในกำหนดให้ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้

ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ ตามแนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาสู่การปฏิบัติ ทั้งระดับการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2553 หมวด 2 ข้อ 14 ดังนี้

1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษาที่ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพผู้เรียน สถานศึกษา ท้องถิ่นและสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ทั้งการศึกษาระดับปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ ในกรณีเขตพื้นที่การศึกษาอาจเพิ่มเติมมาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนได้

2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการและครอบคลุมในเรื่อง ต่อไปนี้

2.1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

2.2) กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

2.3) กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชาหรือผลการวิจัยหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงถึงให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

2.4) กำหนดแหล่งวิทยาการภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ

2.5) กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งผู้เรียน รับผิดชอบ และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6) กำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดามารดา ผู้ปกครองและองค์กรชุมชน

2.7) กำหนดการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีควรมี 2 ลักษณะตามระยะเวลา

ดำเนินการ คือ 1) แผนกลยุทธ์ หรืออาจเรียกว่า แผนยุทธศาสตร์ หรือแผนพัฒนาการศึกษา เป็นแผนระยะเวลาประมาณ 3-5 ปี เน้นการไปสู่วิสัยทัศน์ เป้าหมายที่กำหนดไว้ในแต่ละปี และระบุวิธีการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย และ 2) แผนปฏิบัติการประจำปี (แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปี) เน้นการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายรายปี อันจะนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันตั้งไว้ โดยการนำโครงการ กิจกรรม ที่กำหนดไว้ในแผนกลยุทธ์บางโครงการ กิจกรรม หรือ โครงการใหม่ ๆ มาดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตามที่กำหนดไว้ในแต่ละปีของแผนกลยุทธ์

3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ สถานศึกษาควรจัดโครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการดำเนินงาน เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมและมีการประชาสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดระบบสารสนเทศในสถานศึกษา อาจพิจารณาดำเนินการในงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป แต่สารสนเทศที่เป็นหัวใจการพัฒนา ได้แก่ สารสนเทศด้านผู้เรียน สถานศึกษาควรมีสารสนเทศด้านผู้เรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายสาระการเรียนรู้ ผลการทดสอบในระดับต่าง ๆ สุขภาพอนามัย ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีสารสนเทศด้านแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา/ชุมชน หรือสารสนเทศด้านอื่น ๆ ตามความจำเป็นของแต่ละสถานศึกษา

4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาสถานศึกษา การดำเนินงาน ตามโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนดไว้ในแผนงาน จะต้องดำเนินงานเป็นระบบ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องมีความตระหนักร่วมกัน เช่น ร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวิสัยทัศน์ การประชุมให้ข้อมูล นอกจากนี้ภาคีที่เข้าร่วมในโครงการ กิจกรรม จะต้องมีความพยายามที่จะปฏิบัติเพื่อสัมฤทธิ์ผลตามที่ตั้งไว้ในวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ของโครงการต่าง ๆ ซึ่งหลักในการดำเนินงาน อาจมีแนวทางดังต่อไปนี้

4.1) กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ครู ผู้บริหาร คณะกรรมการ ชุมชน นักเรียน ภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่น เริ่มจากการสร้างความตระหนัก (A1 = Awareness) ให้ทุกคนรับรู้ เข้าใจ ความคาดหวังที่เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งดำเนินการ

4.2) การดำเนินงานด้วยความพยายาม (A2 = Attempt) ได้แก่ มีแผนงาน มีโครงสร้างองค์กร มีผู้รับผิดชอบ มีโครงการ กิจกรรม ที่จะดำเนินการไปสู่มาตรฐานนั้น ๆ ภาคีเข้าร่วมที่หลากหลายการดำเนินงานที่เป็นระบบและต่อเนื่อง การดำเนินการต้องบรรลุวัตถุประสงค์ โครงการ กิจกรรม และผู้เกี่ยวข้อง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ฟังพอใจ

5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องทำ 2 ลักษณะ คือ

5.1) สถานศึกษา ดำเนินการทบทวนตรวจสอบผลการดำเนินงานเป็นประจำ ระหว่างปีเพื่อให้สถานศึกษาได้มีโอกาสทบทวนการทำงานของตนเอง เช่น ดำเนินการ เป็นราย ภาคเรียน รายปี รายไตรมาส ตามความเหมาะสม

5.2) หน่วยงานต้นสังกัด ดำเนินการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้งทุก 3 ปี ตามที่กฎกระทรวงกำหนด เพื่อให้สถานศึกษาได้มีความพร้อมหรือให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือให้ความช่วยเหลือแก่สถานศึกษา ได้อย่างเหมาะสม

6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ที่กระทำโดยบุคลากรในสถานศึกษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการประเมินภายในนี้ ถือเป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของตนเอง (Self - evaluation) ดังนั้นสถานศึกษา ควรกำหนดให้การประเมินภายในเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ต้องปฏิบัติอย่าง

7) จัดทำรายงานประจำปี ที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน การทำรายงานประจำปี (รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปี) เป็นการนำผลการประเมินคุณภาพภายใน มาสรุปเป็นสารสนเทศ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมาว่ามีผลสำเร็จ (A3 : Achievement) อยู่ในระดับคุณภาพใด มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสอุปสรรคอย่างไร การให้ข้อเสนอแนะในปีต่อไป รวมทั้งการแสดงทิศทางในอนาคตของสถานศึกษา เป็นต้น

8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามวงจรคุณภาพ P-D-C-A สถานศึกษาจะต้องนำข้อเสนอแนะไปสู่การวางแผนในปีต่อไป หรือการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน ให้สูงขึ้นตามที่กำหนดไว้ในแผนกลยุทธ์ หรือแผนปฏิบัติการประจำปี (แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปี) ของสถานศึกษา หรือการปรับ แผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิผล ยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

สถานศึกษาจะต้องจัดทำโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องแต่งตั้ง คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีอำนาจและหน้าที่กำหนด แนวทางและวิธี ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา กำกับ ติดตาม และ ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวข้องกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษา เสนอสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวนและรายงาน คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา, 2553 ก : 20 - 60)

1.2.1 สถานศึกษาจะต้องจัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อ การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

1.2.2 สถานศึกษาจะต้องดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษา รวมทั้งมีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและบรรลุ เป้าหมายที่กำหนดไว้

1.2.3 ให้คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ดำเนินการตรวจสอบ ทบทวนและรายงานการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา สำหรับในการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ให้ใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม เช่นการสังเกตพฤติกรรมและกระบวนการทำงาน กระบวนการจัดการเรียนการสอน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การพิจารณาหลักฐาน ร่องรอยการปฏิบัติงาน ตัวอย่างผลงาน และเพิ่มสะสมงาน แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบทดสอบและแบบวัดมาตรฐาน การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษา จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2.4 สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนในทุกระดับที่หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะ ที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน

1.2.5 สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประจำปี โดยระบุความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแบบพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษาพร้อมหลักฐานข้อมูลและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ ตามข้อ 8) เสนอต่อ หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

1.2.6 หน่วยงานต้นสังกัด ส่งเสริม สนับสนุนและร่วมดำเนินงานตามระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาดังนี้

- 1) จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
- 2) จัดให้มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ในวิชาแกนหลักของสถานศึกษาร่วมกันเป็นรายปี/รายภาค
- 3) จัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน
- 4) ดำเนินการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกสามปี และรายงานผลให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดทราบ
- 5) หน่วยงานต้นสังกัดศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และเผยแพร่นวัตกรรมเกี่ยวกับรูปแบบและเทคนิควิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำกับสนับสนุน ส่งเสริมติดตาม ประเมินผล และผลungประสิทธิภาพของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาด้วย

1.2.7 วิธีดำเนินการ การดำเนินการติดตาม ตรวจสอบระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีแนวปฏิบัติ ในระดับโรงเรียนการดำเนินการติดตาม ตรวจสอบระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

- 1) วางแผนการดำเนินการ โดย
  - 1.1) แต่งตั้งคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรเน้นการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้อง คณะกรรมการควรประกอบด้วยทุกภาคส่วน ได้แก่ (1) ผู้อำนวยการสถานศึกษา (2) ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา (3) ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน (4) ตัวแทนครู (5) ตัวแทนชุมชน เป็นต้น
  - 1.2) เตรียมแบบติดตาม ตรวจสอบระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้เพียงพอกับคณะกรรมการ
  - 1.3) ประชุมชี้แจง/ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินการคำอธิบาย และระดับคุณภาพตามองค์ประกอบระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
  - 1.4) จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน
- 2) ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามปฏิทินที่กำหนด

3) วิเคราะห์และสรุปผลการติดตาม ตรวจสอบระบบประกันคุณภาพ
ภายในสถานศึกษา

4) นำผลการประเมินไปพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน
สถานศึกษา

กล่าวโดยสรุปกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพ
การศึกษา พ.ศ. 2553 ได้กำหนดวิธีการขับเคลื่อนให้การประกันคุณภาพภายในให้ประสบ
ความสำเร็จ กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน รวมทั้ง
บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเน้นให้สถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่าง
ต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานต้น
สังกัดและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นแนวคิดหลักงานวิจัยในครั้งนี้
โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้นำไปสู่การกำหนดรูปแบบการประเมิน
คุณภาพภายในที่สอดคล้องกับหลักการของกฎกระทรวง

2. มาตรฐานการประเมิน

2.1 มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายใน

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายใน
กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพ
ภายในของสถานศึกษาเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ซึ่งเริ่มใช้ในปีการศึกษา 2554
เป็นต้นไป โดยมีรายละเอียดสำคัญดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายใน

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน			30
มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์			
1.1	มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกาย สม่ำเสมอ	0.5	
1.2	มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ มาตรฐาน	0.5	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
1.3	ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงตนเองจาก สภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรค ภัย อุบัติเหตุ และปัญหา ทางเพศ	1	5
1.4	เห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่าง เหมาะสม	1	
1.5	มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและให้เกียรติผู้อื่น	1	
1.6	สร้างผลงานจากเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ กีฬา/นันทนาการตามจินตนาการ	1	
มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์			
2.1	มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร	2	5
2.2	เอื้ออาทรผู้อื่นและกตัญญูทวดเวทิต่อผู้มีพระคุณ	1	
2.3	ยอมรับความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่าง	1	
2.4	ตระหนัก รู้คุณค่า ร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม	1	
มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักเรียนรู้ และ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง			
3.1	มีนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ และสื่อต่างๆ รอบตัว	2	5
3.2	มีทักษะในการอ่าน ฟัง ดู พูดยื่น และตั้งคำถามเพื่อ ค้นหาความรู้เพิ่มเติม	1	
3.3	เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการ เรียนรู้ระหว่างกัน	1	
3.4	ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้และนำเสนอผลงาน	1	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล			
4.1	สรุปความคิดจากเรื่องที่อ่าน ฟัง และดู และสื่อสารโดยการพูดหรือเขียนตามความคิดของตนเอง	2	5
4.2	นำเสนอวิธีคิด วิธีแก้ปัญหาด้วยภาษาหรือวิธีการของตนเอง	1	
4.3	กำหนดเป้าหมาย คาดการณ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาโดยมีเหตุผลประกอบ	1	
4.4	มีความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ผลงานด้วยความภาคภูมิใจ	1	
มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร			
5.1	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่ละกลุ่มสาระเป็นไปตามเกณฑ์	1	5
5.2	ผลการประเมินสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์	1	
5.3	ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนเป็นไปตามเกณฑ์	2	
5.4	ผลการทดสอบระดับชาติเป็นไปตามเกณฑ์	1	
มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต			
6.1	วางแผนการทำงานและดำเนินการจนสำเร็จ	1	5
6.2	ทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นพัฒนางาน และภูมิใจในผลงานของตนเอง	2	
6.3	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	1	
6.4	มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจ	1	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา			50
มาตรฐานที่ 7 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล			
7.1	ครูมีการกำหนดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการสมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์	1	10
7.2	ครูมีการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และใช้ข้อมูลในการวางแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน	1	
7.3	ครูออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและ พัฒนาการทางสติปัญญา	2	
7.4	ครูใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมผนวกกับการนำบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้	1	
7.5	ครูมีการวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นการพัฒนาระดับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้การที่หลากหลาย	1	
7.6	ครูให้คำแนะนำ คำปรึกษา และแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้เรียนทั้งด้านการเรียนและคุณภาพชีวิตด้วยความเสมอภาค	1	
7.7	ครูมีการศึกษา วิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในวิชาที่ตนรับผิดชอบ และใช้ผลในการปรับการสอน	1	
7.8	ครูประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นสมาชิกที่ดีของสถานศึกษา	1	
7.9	ครูจัดการเรียนการสอนตามวิชาที่ได้รับมอบหมายเต็มเวลาเต็มความสามารถ	1	
มาตรฐานที่ 8 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล			
8.1	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน	1	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก (คะแนน)	
	ตัวบ่งชี้	รวม
8.2 ผู้บริหารใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลผลการประเมินหรือผลการวิจัยเป็นฐานคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการ	2	10
8.3 ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ	2	
8.4 ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้พร้อมรับการกระจายอำนาจ	2	
8.5 นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนพึงพอใจผลการบริหารการจัดการศึกษา	1	
8.6 ผู้บริหารให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางวิชาการและเอาใจใส่การจัดการศึกษาเต็มศักยภาพและเต็มเวลา	2	
มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง ชุมชนปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล		
9.1 คณะกรรมการสถานศึกษารู้และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระเบียบกำหนด	2	5
9.2 คณะกรรมการสถานศึกษากำกับติดตาม ดูแล และขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย	1	
9.3 ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา	2	
มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน		
10.1 หลักสูตรสถานศึกษาเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น	2	10
10.2 จัดรายวิชาเพิ่มเติมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด ความสามารถและความสนใจ	2	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
10.3	จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมและตอบสนองความต้องการ ความสามารถความถนัด และความสนใจของผู้เรียน	1	
10.4	สนับสนุนให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจนสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง	1	
10.5	นิเทศภายใน กำกับ ติดตามตรวจสอบ และนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ	2	
10.6	จัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมถึงผู้เรียนทุกคน	2	
มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ			
11.1	ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ อาคารเรียนมั่นคง สะอาดและปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวก พอเพียง อยู่ในสภาพใช้การได้ดี สภาพแวดล้อมร่มรื่น และมีแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน	4	10
11.2	จัดโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน	3	
11.3	จัดห้องสมุดที่ให้บริการสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองและหรือเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	3	
มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง			
12.1	กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	1	5
12.2	จัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	1	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
12.3	จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและใช้สารสนเทศในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา	1	
12.4	ติดตามตรวจสอบ และประเมินคุณภาพในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	0.5	
12.5	นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษอย่างต่อเนื่อง	0.5	
12.6	จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายการประเมินคุณภาพภายใน	1	
มาตรฐานด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้			10
มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการสร้าง ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้			
13.1	มีการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและบุคลากรของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง	5	
13.2	มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษากับครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง	5	
มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา			10
มาตรฐานที่ 14 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นที่กำหนดขึ้น			
14.1	จัดโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย วิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นของสถานศึกษา	3	
14.2	ผลการดำเนินงานส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย วิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นของสถานศึกษา	2	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

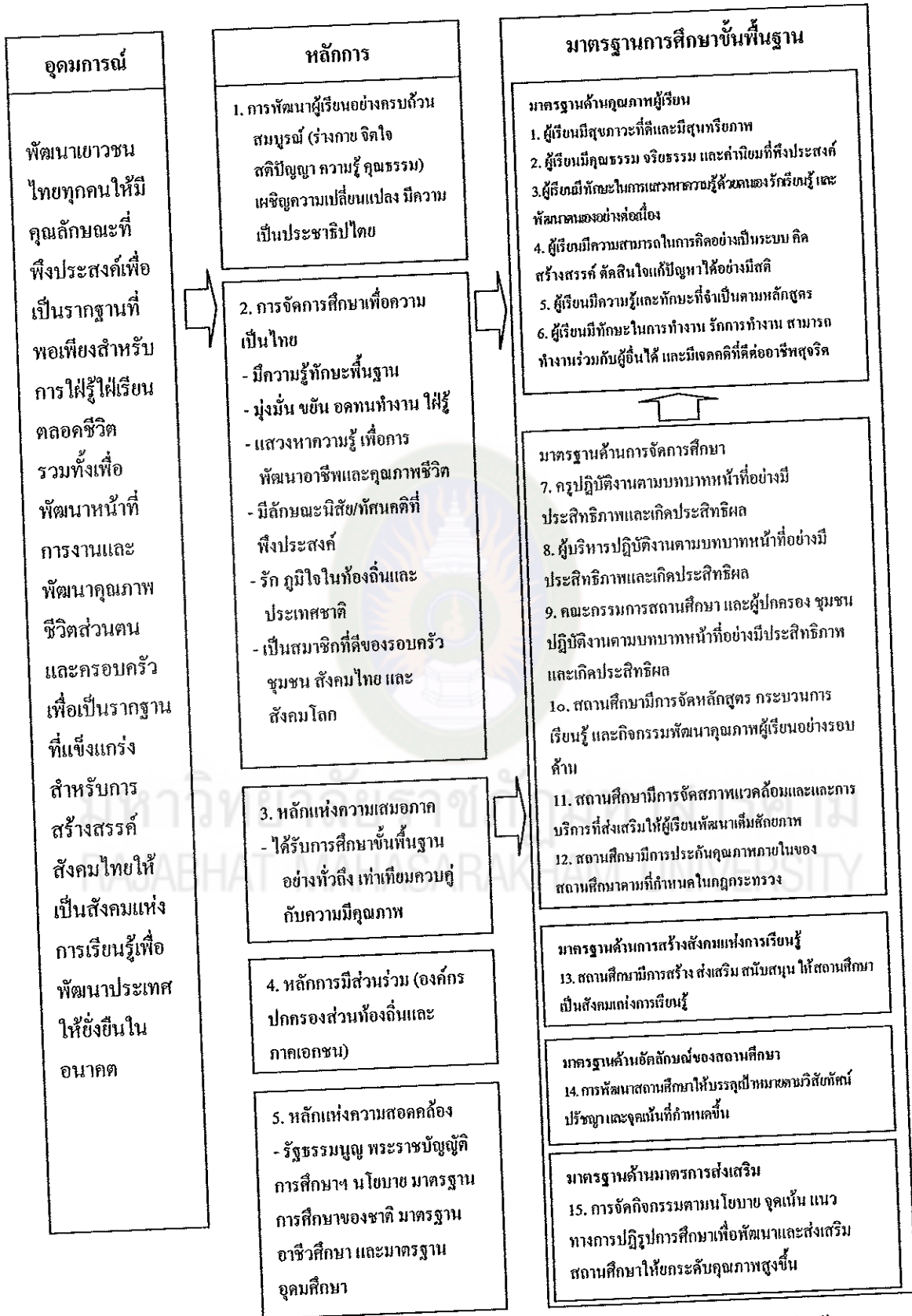
มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้		น้ำหนัก (คะแนน)	
		ตัวบ่งชี้	รวม
มาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริม			5
มาตรฐานที่ 15 การจัดกิจกรรมตามนโยบาย จุดเน้น แนวทางปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาและ ส่งเสริมสถานศึกษาให้ยกระดับคุณภาพสูงขึ้น			
15.1	จัดโครงการ กิจกรรมพิเศษเพื่อตอบสนองนโยบาย จุดเน้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา	3	
15.2	ผลการดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย	2	

ที่มา สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2553 : 12)

ความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์ หลักการ และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การพัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดอุดมการณ์ หลักการ และ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความเชื่อมโยง สอดคล้องกันดังแผนภาพที่ 2

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์ หลักการ และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554 – 2558) (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2553 : 15) การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นการประเมินการจัดการศึกษาเพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษาโดยหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกสถานศึกษา เพื่อมุ่งให้การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาดีขึ้น ซึ่งเริ่มจากการที่สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพภายใน เพื่อวางแผนและพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของตนเองอยู่เสมอ มีการกำกับติดตามคุณภาพ และมีระบบการประเมินตนเองก่อน ต่อจากนั้นจึงขอรับการประเมินภายนอก จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะดำเนินการ โดยพิจารณาและตรวจสอบจากผลการ ประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา ดังนั้นการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอกจึงควรสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพราะต่างสู่มาตรฐานหรือคุณภาพ ที่คาดหวังให้เกิดแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกมีดังนี้

วัตถุประสงค์ทั่วไป

ข้อ 1 เพื่อให้ทราบระดับคุณภาพของสถานศึกษาในการดำเนินพันธกิจ
ด้านต่าง ๆ

ข้อ 2 เพื่อกระตุ้นเตือนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพการศึกษาและ
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง

ข้อ 3 เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ
สถานศึกษา

ข้อ 4 เพื่อรายงานระดับคุณภาพและพัฒนาการในด้านคุณภาพมาตรฐาน
การศึกษาของสถานศึกษาต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์เฉพาะ

ข้อ 1 เพื่อตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา
และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา และกรอบแนวทาง วิธีการที่
สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา กำหนดและสอดคล้องกับระบบ
การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด

ข้อ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ช่วยสะท้อนความแตกต่างของแต่ละสถานศึกษาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ รวมทั้ง มาตรการส่งเสริมและการขึ้นนำสังคมของสถานศึกษา

ข้อ 3 เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยพิจารณาจากผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบมากกว่ากระบวนการ

ข้อ 4 เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง

ข้อ 5 เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีทิศทางที่สอดคล้องกันในการประเมินคุณภาพภายนอกกับการประเมินคุณภาพภายใน

ข้อ 6 เพื่อสร้างความร่วมมือและเป้าหมายร่วมกันระหว่างหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเป็นการเชื่อมโยงการดำเนินงานสู่การพัฒนาคุณภาพร่วมกัน

ข้อ 7 เพื่อรายงานผลการประเมินคุณภาพ และเผยแพร่ผลการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อ 1 การบริหารจัดการรวมถึงการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำให้การผลิตกำลังคนทุกระดับ การสร้างผลงานวิจัยและการให้บริการวิชาการ เกิดประโยชน์สูงสุด และตรงกับความต้องการของสังคมและประเทศ

ข้อ 2 สถานศึกษา หน่วยงานบริหารการศึกษา และรัฐบาล มีข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นระบบในการกำหนดนโยบาย วางแผน และบริหารจัดการการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ข้อ 4 สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องเข้าสู่ระดับมาตรฐานสากลและมีความเป็นเลิศทางวิชาการ ตามจุดเน้น และอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

หลักการพัฒนาตัวชี้วัด

ข้อ 1 กำหนดตัวบ่งชี้ที่มุ่งการประเมินผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบมากกว่าปัจจัยนำเข้าและกระบวนการ

ข้อ 2 คำนึงถึงลักษณะและประเภทของสถานศึกษา (สิ่งที่มี สิ่งที่เป็นไปได้ และสิ่งที่เป็นหัวใจ)

3) เน้นตัวบ่งชี้ทั้งคุณภาพและปริมาณ ทั้งเชิงบวกและลบ
 4) ตระหนักถึงความสำคัญของปัจจัย ข้อจำกัด ตลอดจนวัฒนธรรม และ
 ความเป็นไทย

5) ให้มีตัวบ่งชี้พื้นฐานเท่าที่จำเป็น แต่ยังคงอำนาจจำแนก โดยเพิ่มตัว
 บ่งชี้อัตลักษณ์ และ ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม

6) คำนึงถึงความเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในและการ
 ประเมินคุณภาพภายนอก

ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายใน กับการประเมินคุณภาพภายนอก

มาตรา 48 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 14)
 พ.ศ. 2545 ระบุว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกัน
 คุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของ
 กระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ” มาตรา 49 ระบุถึงการ
 ประเมินภายนอกว่า “ ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มี
 ฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำ
 การประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา ” จากข้อมูล
 ข้างต้นจะเห็นว่า การประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร
 การศึกษาปกติต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบคุมดูแลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ
 คุณภาพ มีการตรวจสอบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนา
 ปรับปรุงคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ระบบการประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้ง
 ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Output /Outcome)
 ซึ่งต่างจากการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นประเมินผลการจัดการศึกษา ดังนั้นความ
 เชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น
 เมื่อสถานศึกษาดำเนินประกันคุณภาพภายในแล้วจำเป็นต้องจัดทำรายงานประจำปีที่เป็น
 รายงานประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นผลจากการประกันคุณภาพภายใน หรือเรียกว่ารายงาน
 การประเมินตนเองเพื่อนำ เสนอคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่
 เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เอกสารดังกล่าวจะเป็นเอกสารเชื่อมโยงระหว่างการ
 ประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การติดตามตรวจสอบโดยต้นสังกัด และการประเมิน
 คุณภาพภายนอกโดยสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ดังนั้นสถานศึกษา

จำเป็นต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่มีความนุ่มลึกสะท้อนภาพที่แท้จริงของสถานศึกษาในทุกองค์ประกอบคุณภาพ

2.2.1 คำอธิบายมาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอก

รอบ 3

1) แนวคิดและทิศทางในการประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 3 ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- 1.1) ประเมินอิงเกณฑ์ตามจุดเน้นของสถานศึกษา
- 1.2) ประเมินจากผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 50 ให้นำหนัก 80 คะแนนและใช้ข้อมูลเฉลี่ยย้อนหลัง 3 ปี
- 1.3) ประเมินโดยวิธีการและข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงพัฒนาการ โดยพิชญพิจารณา (Peer review)

1.4) ประเมิน โดยการยื่นชั้นรายงานการประเมินตนเองที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ เพื่อกระตุ้นให้การประกันคุณภาพภายในเข้มแข็งยิ่งขึ้น

1.5) ประเมินในเชิงกระบวนการ โดยให้นำหนักร้อยละ 20 และให้ความสำคัญกับคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เครื่องมืออุปกรณ์คุณภาพและความพร้อมของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการประกันคุณภาพภายใน

1.6) ลดจำนวนตัวบ่งชี้และจำนวนมาตรฐานสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก โดยถ่ายโอน ตัวบ่งชี้ และมาตรฐานเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้าและกระบวนการให้อยู่ในระบบประกันคุณภาพภายใน

2.2.2 คำนิยามของกลุ่มตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 กลุ่มตัวบ่งชี้ คือ กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน กลุ่มตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ และกลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม ดังนี้

1) กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน หมายถึงตัวบ่งชี้ที่ประเมินภายใต้ภารกิจของสถานศึกษา โดยกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินบนพื้นฐานที่ทุกสถานศึกษาต้องมีและปฏิบัติได้ ซึ่งสามารถชี้ผลลัพธ์และผลกระทบได้ดี และมีความเชื่อมโยงกับการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นการพัฒนามาจากรอบแรกและรอบสอง ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ที่ 1-8

2) กลุ่มตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่ประเมินผลผลิตตามปรัชญา ปณิธาน พันธกิจ และวัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งสถานศึกษารวมถึงความสำเร็จตามจุดเน้น และจุดเด่นที่ส่งผลกระทบต่อเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละ สถานศึกษา โดยได้รับความเห็นชอบจาก คณะกรรมการสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ที่ 9 - 10

3) กลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่ประเมินผลการ ดำเนินงานของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อร่วมกันชี้แนะ ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมตามนโยบายของรัฐ ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนตามกาลเวลาและ ปัญหาสังคมที่เปลี่ยนไป โดยมีเป้าหมายที่แสดงถึงความเป็นผู้ช่วยเหลือสังคม และแก้ปัญหา สังคมของสถานศึกษา เช่น การปฏิรูปการศึกษา การส่งเสริมและสืบสาน โครงการตาม พระราชดำริ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา การป้องกันสิ่งเสพติด การพร้อมรับการเป็นสมาชิกสังคมอาเซียน การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การป้องกันอุบัติเหตุ การแก้ปัญหา ความขัดแย้ง การสร้างสังคมสันติ สุขและความปรองดอง ฯลฯ โดยสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดและหน่วยงานต้นสังกัดให้การ รับรองการกำหนดตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริมของสถานศึกษา ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ที่ 11 และ 12

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม มี วัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา ส่วน ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายใน กับการประเมินคุณภาพภายนอกจะพบว่า ระบบการประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตหรือ ผลลัพธ์ ซึ่งต่างจากการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นประเมินผลการจัดการศึกษา ซึ่งผู้วิจัย ได้นำมาเป็นหลักการกำหนดรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในที่เหมาะสมและให้ สอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพภายใน

2.2.3 หลักเกณฑ์การกำหนดตัวบ่งชี้

การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการพัฒนาตัวบ่งชี้ 3 กลุ่มตัวบ่งชี้ คือ กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน กลุ่ม ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ และกลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม ให้สอดคล้องกับ กฎกระทรวงว่าด้วย ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อ 38 ซึ่งกำหนดให้ สำนักงาน ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาแต่ละแห่งตามมาตรฐานการศึกษา ของชาติและครอบคลุมหลักเกณฑ์ ในเรื่องดังต่อไปนี้ คือ 1) มาตรฐานที่ว่าด้วยผลการจัด การศึกษาในแต่ละระดับ และประเภทการศึกษา 2) มาตรฐานที่ว่าด้วยการบริหารจัดการ

การศึกษา 3) มาตรฐานที่ว่าด้วยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) มาตรฐานที่ว่าด้วยการประกันคุณภาพภายใน ดังนี้

1) มาตรฐานว่าด้วยผลการจัดการศึกษา

เพื่อให้ผลการจัดการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 3) มาตรา 6 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” การประเมินรอบสามในมาตรฐานนี้ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้พื้นฐาน 5 ตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ 2 ตัวบ่งชี้ และ ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม 1 ตัวบ่งชี้ ตามลำดับดังนี้ คือ

1.1) ตัวบ่งชี้พื้นฐาน

- 1.1.1) ผู้เรียนมีร่างกายและสุขภาพจิตที่ดี
- 1.1.2) ผู้เรียนมีคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์
- 1.1.3) ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 1.1.4) ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น
- 1.1.5) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

1.2) ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์

- 1.2.1) ผลการพัฒนาให้บรรลุตามปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา
- 1.2.2) ผลการพัฒนามาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลสะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

1.3) ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม

ผลการดำเนินการตามโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษา

2) มาตรฐานที่ว่าด้วยการบริหารจัดการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 12) มาตรา 39 ระบุว่า “ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง โดยหลักเกณฑ์และวิธีการกระจาย

อำนาจดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง “ การประเมินรอบสามตามมาตรฐาน
นี้ มีตัวบ่งชี้พื้นฐาน 1 ตัวบ่งชี้ และมาตรการส่งเสริม 1 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

2.1) ตัวบ่งชี้พื้นฐาน

ประสิทธิภาพของการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษา

2.2) ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม

ผลการส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาเพื่อยกระดับมาตรฐานรักษา
มาตรฐาน และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

3) มาตรฐานว่าด้วยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 8) มาตรา
24 ระบุว่า “ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของ
ผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ
การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้
ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้าน
ต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สื่อการ
เรียน สภาพแวดล้อมและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้
รวมทั้งจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกสถานการณ์” การประเมินรอบ 3 มาตรฐานนี้ มี

ตัวบ่งชี้พื้นฐาน 1 ตัวบ่งชี้ คือ

ประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4) มาตรฐานว่าด้วยการประกันคุณภาพภายใน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 14) มาตรา 48
ระบุว่า “ ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน
สถานศึกษาและให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร
การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอหน่วยงาน ต้น
สังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและ
มาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก “ การประเมินภายนอกรอบ
3 ในมาตรฐานนี้ มี ตัวบ่งชี้พื้นฐาน 1 ตัวบ่งชี้ ที่นำมาใช้ คือ

ตัวบ่งชี้พื้นฐาน

พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายใน โดยสถานศึกษาและ

ต้นสังกัด

5) การกำหนดค่าน้ำหนักตัวบ่งชี้

5.1) ตัวบ่งชี้พื้นฐานมี 8 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนัก 80 คะแนน (โดยตัวบ่งชี้ที่ 1 - 4 และตัวบ่งชี้ที่ 6 มีค่าน้ำหนัก 10 คะแนน ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีค่าน้ำหนัก 20 คะแนน และตัวบ่งชี้ที่ 7 - 8 มีค่าน้ำหนัก 5 คะแนน)

5.2) ตัวบ่งชี้ข้อตกลง 2 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนัก 10 คะแนน (แต่ละตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนัก 5 คะแนน)

5.3) ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม 2 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนัก 10 คะแนน (แต่ละตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนัก 5 คะแนน)

6) ข้อมูลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ใช้ประกอบการพิจารณา

ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้ข้อมูลผลการดำเนินงานเฉลี่ย 3 ปีการศึกษาย้อนหลังก่อนการประเมิน (กรณีสถานศึกษาเปิดใหม่ที่มีการดำเนินงานไม่ครบ 3 ปีการศึกษา ให้ใช้ข้อมูลผลการดำเนินงานเฉลี่ย 2 ปีการศึกษาล่าสุด หรือหากมีการดำเนินงานไม่ครบ 2 ปีการศึกษา ให้ใช้ข้อมูลผลการดำเนินงาน 1 ปีการศึกษาล่าสุดก่อนการประเมิน)

7) รูปแบบการประเมิน

การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรูปแบบการประเมิน 5 รูปแบบ ดังนี้

7.1) การประเมินเชิงปริมาณ(ใช้คำร้อยละ) ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 และ 6.2

7.2) การประเมินเชิงปริมาณและเชิงพัฒนาการ (เปรียบเทียบช่วงเวลา/การเปลี่ยนแปลง) ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 1.1, 5.1 - 5.8 และ 8

7.3) การประเมินเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 และ 2.2

7.4) การประเมินเชิงคุณภาพ (นับจำนวนข้อที่ปฏิบัติได้) ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 6.1, 7, 9, 10 และ 12

7.5) การประเมินเชิงคุณภาพและการพิจารณาผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Better) ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 11

8) กลุ่มตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินภายนอกกรอบสามระดับการศึกษาพื้นฐาน

ตามกฎกระทรวงว่าด้วย ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกัน
คุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553 ข้อ 38 ให้ครอบคลุมมาตรฐานที่ว่าด้วยเรื่องต่อไปนี้

- 8.1) ผลการจัดการศึกษา
- 8.2) การบริหารจัดการศึกษา
- 8.3) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 8.4) การประกันคุณภาพภายใน

9) กลุ่มตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามระดับการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน

ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพ
การศึกษา พ.ศ. 2553 ครอบคลุมมาตรฐานที่ว่าด้วย

- 9.1) ผลการจัดการศึกษา
- 9.2) การบริหารจัดการศึกษา
- 9.3) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.4) การประกันคุณภาพภายใน

การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้น
พื้นฐาน ประเมินมาตรฐานตามกฎกระทรวงฯ ประกอบด้วย 3 กลุ่มตัวบ่งชี้ คือ กลุ่มตัวบ่งชี้
พื้นฐาน (8 ตัวบ่งชี้) กลุ่มตัวบ่งชี้เอกลักษณ์ (2 ตัวบ่งชี้) และกลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม
(2 ตัวบ่งชี้) มีจำนวนรวมทั้งหมด 12 ตัวบ่งชี้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558)

กลุ่ม ตัวบ่งชี้	ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก (คะแนน)	มาตรฐาน ตาม กฎกระทรวง
กลุ่มตัว บ่งชี้ พื้นฐาน	ตัวบ่งชี้หลัก 1 ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี	10	มาตรฐานที่ 1 ผลการจัด การศึกษา
	ตัวบ่งชี้ย่อย 1.1 ผู้เรียนมีน้ำหนัก ส่วนสูง และสมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์ รวมทั้งรู้จักดูแลตนเองให้มีความ ปลอดภัย	5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 1.2 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ	5	
	ตัวบ่งชี้หลัก 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ พึงประสงค์	10	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 2.1 ผู้เรียนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ผู้ปกครอง	4	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 2.2 ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน	4	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 2.3 ผู้เรียนมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	2	
	ตัวบ่งชี้หลัก 3 ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	10	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 3.1 ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้จากการอ่านและใช้ เทคโนโลยี สารสนเทศ	5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 3.2 ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับผู้อื่น ทั้งใน และนอกสถานศึกษา	5	
	ตัวบ่งชี้หลัก 4 ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น	10	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 4.1 ผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิด	5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 4.1 ผู้เรียนมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคม	5	
	ตัวบ่งชี้หลัก 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน	20	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.1 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.2 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ คณิตศาสตร์ ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.3 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่ม ตัวบ่งชี้	ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก (คะแนน)	มาตรฐาน ตาม กฎกระทรวง
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.4 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในระดับ ชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.5 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ สุศึกษาและพลศึกษา ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.3 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการ เรียนรู้ วิทยาศาสตร์ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.4 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการ เรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในระดับชั้น ป.3 ป. 6 ม.3 และ ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.5 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา ในระดับ ชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.6 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการ เรียนรู้ศิลปะในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 , ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.7 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการ เรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในระดับ ชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 5.8 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศในระดับชั้นป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6	2.5	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่ม ตัวบ่งชี้	ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก (คะแนน)	มาตรฐานตาม กฎกระทรวง
	ตัวบ่งชี้หลัก 6 ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	10	มาตรฐานที่ 2 การจัดการเรียน การสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็น สำคัญ
	ตัวบ่งชี้ย่อย 6.1 ประสิทธิภาพการดำเนินการของสถานศึกษา	5	
	ตัวบ่งชี้ย่อย 6.2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู	5	
	ตัวบ่งชี้หลัก 7 ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการ พัฒนาสถานศึกษา	5	มาตรฐานที่ 3 การบริหารจัด การศึกษา
	ตัวบ่งชี้หลัก 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายใน โดย สถานศึกษาและคั่นสังกัด	5	มาตรฐานที่ 4 การประกัน คุณภาพภายใน
กลุ่มตัว บ่งชี้ อัตรลักษณ์	ตัวบ่งชี้หลัก 9 ผลการพัฒนาให้บรรลุตามปรัชญา ปณิธาน พันธกิจและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา	5	มาตรฐานที่ 1ผล การจัดการศึกษา
	ตัวบ่งชี้หลัก 10 ผลการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่ง ผลสะท้อน เป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา	5	
กลุ่มตัว บ่งชี้ มาตรการ ส่งเสริม	ตัวบ่งชี้หลัก 11 ผลการดำเนินการ โครงการพิเศษเพื่อส่งเสริม บทบาทของสถานศึกษา	5	มาตรฐานที่ 1ผล การจัดการศึกษา
	ตัวบ่งชี้หลัก 12 ผลการส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาเพื่อ ยกระดับ มาตรฐาน รักษามาตรฐานและ พัฒนาสู่ความเป็นเลิศ เพื่อให้สอดคล้องกับ แนวทางการปฏิรูปการศึกษา	5	มาตรฐานที่ 3 การบริหารจัด การศึกษา
	รวมค่าน้ำหนักคะแนน	100	

ที่มา สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2553 : 25)

กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน

ตัวบ่งชี้พื้นฐาน หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่ประเมินภายใต้ภารกิจของสถานศึกษา โดยกำหนด ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินบนพื้นฐานที่ทุกสถานศึกษาต้องมีและปฏิบัติได้ ซึ่งสามารถชี้ผลลัพธ์และผลกระทบได้ดี และมีความเชื่อมโยงกับการประกันคุณภาพภายใน เป็นการพัฒนาจากการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรกและรอบสอง ประกอบด้วย 8 ตัวบ่งชี้ (ค่าน้ำหนัก 80 คะแนน)

- ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
- ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น
- ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
- ตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ตัวบ่งชี้ที่ 7 ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนา

สถานศึกษา

- ตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายในโดยสถานศึกษา

และต้นสังกัด

การรับรองมาตรฐานคุณภาพ

การประเมินภายนอกรอบ 3 (2554-2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 2 แนวทาง คือ การรับรองมาตรฐานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการประเมินแบบ โคดเด่น

การรับรองมาตรฐานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การรับรองมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษาการประเมินภายนอกรอบ 3 (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะพิจารณาข้อมูลจากการประเมินตัวบ่งชี้ที่เชื่อมโยงไปสู่การรับรองมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษาดังนี้

ข้อ 1 การให้คะแนนรายตัวบ่งชี้

การประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 3 (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้ มีตัวบ่งชี้พื้นฐาน จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนักรวม 80 คะแนน (โดยตัวบ่งชี้ที่ 1 - 4 และตัวบ่งชี้ที่ 6 มีค่าน้ำหนัก 10 คะแนน ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีค่าน้ำหนัก 20 คะแนน และตัวบ่งชี้ที่ 7 - 8 มีค่าน้ำหนัก 5 คะแนน) ตัวบ่งชี้เอกลักษณ์ มีจำนวน 2 ตัวบ่งชี้ มีค่า

น้ำหนัก 10 คะแนน (แต่ละตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนัก 5 คะแนน) และตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม มีจำนวน 2 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนัก 10 คะแนน (แต่ละตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนัก 5 คะแนน)

ข้อ 2 การคำนวณผลการประเมิน

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกนั้นนำเสนอ โดยคำนวณผลเป็นรายตัวบ่งชี้และแยกตามแต่ละประเภท ของตัวบ่งชี้ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยผลการประเมินในแต่ละตัวบ่งชี้ ในการคำนวณเทศนิยม ใช้เทศนิยม 2 ตำแหน่ง หากเทศนิยมตำแหน่งที่ 3 มีค่าตั้งแต่ .005 ขึ้นไปให้ปัดขึ้น และนำเสนอผลการประเมินในภาพรวมเพื่อใช้พิจารณา ตัดสินผลและรับรองมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา ดังรายละเอียดตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าน้ำหนักคะแนนตามประเภทของตัวบ่งชี้

ประเภทของตัวบ่งชี้	จำนวนตัวบ่งชี้	คะแนนเต็ม
ตัวบ่งชี้พื้นฐาน	8	80
ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์	2	10
ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม	2	10
ภาพรวม	12	100

ข้อ 3 การรับรองมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา

สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะผ่านเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาของ สมศ. ในการ ประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 3 (พ.ศ. 2554 – 2558) จะต้องมีการประเมิน ดังนี้

3.1 มีผลรวมคะแนนการประเมินคุณภาพภายนอกระดับสถานศึกษา ตั้งแต่ 80.00 คะแนน ขึ้นไป

3.2 มีตัวบ่งชี้อย่างน้อย 10 ตัวบ่งชี้ จากทั้งหมด 12 ตัวบ่งชี้ ที่มีระดับคุณภาพแต่ละตัวบ่งชี้ ตั้งแต่ระดับดีขึ้นไป

3.3 ต้องไม่มีตัวบ่งชี้ใดอยู่ในระดับคุณภาพควรปรับปรุง หรือ ต้องปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพ

เป็นการนำผลคะแนนในรายตัวบ่งชี้และในภาพรวมมาเปรียบเทียบเพื่อพิจารณาระดับคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ดังรายละเอียดตามตารางที่ 4 - 7

ตารางที่ 4 เกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพเกณฑ์ที่ 1

ช่วงคะแนนเต็ม (เต็ม 5 คะแนน)	ระดับคุณภาพ
0.00 - 1.50	ต้องปรับปรุง
1.51 - 2.50	ควรปรับปรุง
2.51 - 3.50	พอใช้
3.51 - 4.50	ดี
4.51 - 5.00	ดีมาก

ตารางที่ 5 เกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพเกณฑ์ที่ 2

ช่วงคะแนนเต็ม (เต็ม 10 คะแนน)	ระดับคุณภาพ
0.00 - 2.00	ต้องปรับปรุง
2.01 - 4.00	ควรปรับปรุง
4.01 - 6.00	พอใช้
6.01 - 8.00	ดี
8.01 - 10.00	ดีมาก

ตารางที่ 6 เกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพเกณฑ์ที่ 3

ช่วงคะแนนเต็ม (เต็ม 20 คะแนน)	ระดับคุณภาพ
0.00 - 4.00	ต้องปรับปรุง
4.01 - 8.00	ควรปรับปรุง
8.01 - 12.00	พอใช้
12.01 - 16.00	ดี
16.01 - 20.00	ดีมาก

ตารางที่ 7 เกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพเกณฑ์ที่ 4

ช่วงคะแนนเต็ม (เต็ม 100 คะแนน)	ระดับคุณภาพ
0.00 - 49.99	ต้องปรับปรุง
50.00 - 59.99	ควรปรับปรุง
60.00 - 74.99	พอใช้
75.00 - 89.99	ดี
90.00 - 100.00	ดีมาก

กล่าวโดยสรุปมาตรฐาน และตัวบ่งชี้การประเมินภายนอกรอบ 3 มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประเมินภายใน และมีรูปแบบการประเมินอยู่ 5 รูปแบบประกอบด้วย 1) การประเมินเชิงปริมาณ 2) การประเมินเชิงปริมาณและเชิงพัฒนาการ 3) การประเมินเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 4) การประเมินเชิงคุณภาพ และ 5) การประเมินเชิงคุณภาพและการพิจารณาผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Better) ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดรูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน และการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553 มาตรฐานการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553 กระทรวงศึกษาธิการ และมาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกรอบ 3

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	มาตรฐานตามกฎกระทรวง	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553 กระทรวงศึกษาธิการ (ประกอบด้วย 15 มาตรฐาน)	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 3 (ประกอบด้วย 12 ตัวบ่งชี้หลัก)
มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะ ของคน	มาตรฐานที่ 1 ผลการจัดการศึกษา	<u>ด้านคุณภาพผู้เรียน</u> (6 มาตรฐาน) มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดี และมีสุนทรียภาพ	<u>ตัวบ่งชี้พื้นฐาน</u> (5 ตัวบ่งชี้หลัก) ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพกายและ

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	มาตรฐานตามกฎกระทรวง	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553 กระทรวงศึกษาธิการ (ประกอบด้วย 15 มาตรฐาน)	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 (ประกอบด้วย 12 ตัวบ่งชี้หลัก)
ไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมือง และพลโลก		<p>มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์</p> <p>มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง</p> <p>มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติ สมเหตุสมผล</p> <p>มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร</p> <p>มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต</p>	<p>สุขภาพจิตที่ดี</p> <p>ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์</p> <p>ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง</p> <p>ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น</p> <p>ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน</p>
มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา	มาตรฐานที่ 2 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	<p><u>ด้านการจัดการศึกษา</u> (1 มาตรฐาน)</p> <p>มาตรฐานที่ 7 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล</p>	<p><u>ตัวบ่งชี้พื้นฐาน</u> (1 ตัวบ่งชี้หลัก)</p> <p>ตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ</p>

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มาตรฐานการศึกษา ของชาติ	มาตรฐาน ตาม กฎกระทรวง	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553 กระทรวงศึกษาธิการ (ประกอบด้วย 15 มาตรฐาน)	มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอก รอบสาม (ประกอบด้วย 12 ตัวบ่งชี้ หลัก)
	มาตรฐานที่ 3 การ บริหาร จัดการ	<p><u>ด้านการจัดการศึกษา</u> (4 มาตรฐาน)</p> <p>มาตรฐานที่ 8 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล</p> <p>มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง ชุมชนปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล</p> <p>มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน</p> <p>มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ</p>	<p><u>ตัวบ่งชี้พื้นฐาน</u> (1 ตัวบ่งชี้หลัก)</p> <p>ตัวบ่งชี้ที่ 7</p> <p>ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา</p>

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	มาตรฐานตามกฎกระทรวง	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553 กระทรวงศึกษาธิการ (ประกอบด้วย 15 มาตรฐาน)	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (ประกอบด้วย 12 ตัวบ่งชี้หลัก)
มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้		<p><u>ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้</u> (1 มาตรฐาน)</p> <p>มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการสร้าง ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p><u>ด้านมาตรการส่งเสริม</u> (1 มาตรฐาน)</p> <p>มาตรฐานที่ 15 การจัดกิจกรรมตามนโยบาย จุดเน้น แนวทางการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาและส่งเสริมสถานศึกษาให้ยกระดับคุณภาพสูงขึ้น</p> <p><u>ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา</u> (1 มาตรฐาน)</p> <p>มาตรฐานที่ 14 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ ปรัชญา และจุดเน้นที่กำหนดขึ้น</p>	<p><u>ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม</u> (2 ตัวบ่งชี้หลัก)</p> <p><u>ตัวบ่งชี้ที่ 11 ผลการดำเนินการ โครงการพิเศษ เพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษา</u></p> <p><u>ตัวบ่งชี้ที่ 12 ผลการส่งเสริมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาเข้าสู่มาตรฐานยกระดับมาตรฐาน และรักษา มาตรฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา</u></p> <p><u>ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์</u> (2 ตัวบ่งชี้หลัก)</p> <p><u>ตัวบ่งชี้ที่ 9 ผลการพัฒนาให้บรรลุตามปรัชญา ปณิธาน พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา</u></p> <p><u>ตัวบ่งชี้ที่ 10 ผลการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลกระทบต่อเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา</u></p>

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	มาตรฐานตามกฎกระทรวง	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553 กระทรวงศึกษาธิการ (ประกอบด้วย 15 มาตรฐาน)	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (ประกอบด้วย 12 ตัวบ่งชี้หลัก)
	มาตรฐานที่ 4 การประกัน คุณภาพภายใน	<u>ด้านการจัดการศึกษา</u> (1 มาตรฐาน) มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง	<u>ตัวบ่งชี้พื้นฐาน</u> (1 ตัวบ่งชี้หลัก) ตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายในโดยสถานศึกษาและต้นสังกัด

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงสอดคล้องกันระหว่างอุดมการณ์ หลักการ และมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับ จะเห็นได้ว่ามีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกันในทุกมิติ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

นอกจากนั้นผู้วิจัยได้เปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายใน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2546) มาตรฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2554) และมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 (พ.ศ. 2554 - 2558) ดังปรากฏในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกรอบสาม (2554 - 2558)	มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554)
ตัวบ่งชี้พื้นฐาน (5 ตัวบ่งชี้หลัก) ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพ กายและสุขภาพจิตที่ดี	มาตรฐานด้านผู้เรียน (8 มาตรฐาน) มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขภาพ สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมี สุนทรียภาพ มีลักษณะนิสัย ด้านศิลปะ คณิต และกีฬา	ด้านคุณภาพผู้เรียน (6 มาตรฐาน) มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดีและ สุนทรียภาพ
ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึง ประสงค์	มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมี คุณธรรม จริยธรรมและ ค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมี จิตสำนึกในการอนุรักษ์และ พัฒนาสิ่งแวดล้อม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และ มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต	มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง	มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะ ในการแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง รักการเรียนรู้และ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะ ในการแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง รักการเรียนรู้ และ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกกรอบสาม (2554 - 2558)	มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานกระทรวง ศึกษาธิการ (2546)	มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554)
ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็น ทำ เป็น	มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความ สามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มี ความคิดสร้างสรรค์ คิด ไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะ ในการทำงาน รักการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมี เจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต	มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความ สามารถในการคิดอย่างเป็น ระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมี สติ สมเหตุผล มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะ ในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ สุจริต
ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของผู้เรียน	มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่ จำเป็นตามหลักสูตร	มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่ จำเป็นตามหลักสูตร
ตัวบ่งชี้พื้นฐาน (3 ตัวบ่งชี้หลัก)	มาตรฐานด้านการเรียน การสอน	ด้านการจัดการศึกษา (มี 5 มาตรฐาน คือ มาตรฐาน ที่ 7-12)
ตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพของ การจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ	มาตรฐานที่ 9 ครูมีคุณธรรมจริยธรรมมีวุฒิ/ ความรู้ ความสามารถตรงกับ งานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนา ตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดีและ	มาตรฐานที่ 7 ครูปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล

ตารางที่ 9 (ต่อ)

<p>มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกกรอบสาม (2554 - 2558)</p>	<p>มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546)</p>	<p>มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554)</p>
	<p>มีครูพอเพียง มาตรฐานที่ 10 ครูมี ความสามารถในการจัดการ เรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ</p>	
<p><u>ตัวบ่งชี้พื้นฐาน</u> ตัวบ่งชี้ที่ 7 ประสิทธิภาพของ การบริหารจัดการและการ พัฒนาสถานศึกษา</p>	<p><u>มาตรฐานด้านการบริหารและ การจัดการศึกษา</u> มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมี คุณธรรมจริยธรรม มีภาวะ ผู้นำ และมีความสามารถใน การบริหารจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามี การจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและ พัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบ ครบวงจร มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามี การบริหารและจัดการศึกษา โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน</p>	<p><u>ด้านการจัดการศึกษา</u> มาตรฐานที่ 8 ผู้บริหารปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่อย่างมี ประสิทธิภาพและเกิด ประสิทธิผล มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการ สถานศึกษา และผู้ปกครอง ชุมชนปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามี การจัดหลักสูตร กระบวนการ เรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนา คุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน</p>

ตารางที่ 9 (ต่อ)

มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกรอบสาม (2554 - 2558)	มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554)
	มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการ จัดหลักสูตร และกระบวนการ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพ ผู้เรียนอย่างหลากหลาย มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการ จัดสภาพแวดล้อมและการบริการ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตาม ธรรมชาติเต็มศักยภาพ	มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามี การจัดสภาพแวดล้อมและ การบริการที่ส่งเสริมให้ ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ
	มาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชน แห่งการเรียนรู้ มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการ สนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามี การร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กร ทาง	ด้านคุณภาพการสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้ มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามี การสร้าง ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาเป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้
<u>ตัวบ่งชี้พื้นฐาน</u> ตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของ การประกันคุณภาพภายใน โดยสถานศึกษาและต้น สังกัด	(อยู่ในมาตรฐานที่ 1-18 และ รายงานประจำปี)	<u>ด้านการจัดการศึกษา</u> มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการ ประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษาตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

<p>มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกรอบสาม (2554 - 2558)</p>	<p>มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546)</p>	<p>มาตรฐานเพื่อการประกัน คุณภาพภายในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554)</p>
<p><u>ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์</u> ตัวบ่งชี้ที่ 9 ผลการพัฒนา บรรลุตามปรัชญา ปณิธาน พันธกิจ และวัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งสถานศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 10 ผลการพัฒน ตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ ส่งผลกระทบต่อ เป็น เอกลักษณ์ของสถานศึกษา</p>	<p>(อยู่ในมาตรฐานที่ 1-18)</p>	<p><u>มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของ สถานศึกษา</u> มาตรฐานที่ 14 การพัฒนา สถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ตามวิสัยทัศน์ ปรัชญา และ จุดเน้น ที่กำหนดขึ้น</p>
<p><u>กลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการ</u> <u>ส่งเสริม</u> (2 ตัวบ่งชี้หลัก) ตัวบ่งชี้ที่ 11 ผลการ ดำเนินงาน โครงการพิเศษ เพื่อส่งเสริมบทบาทของ สถานศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 12 ผลการ ส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษา เพื่อยกระดับมาตรฐาน รักษามาตรฐานและพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนว ทางการปฏิรูปการศึกษา</p>	<p>(อยู่ในมาตรฐานที่ 1-18)</p>	<p><u>มาตรฐานด้านมาตรการ</u> <u>ส่งเสริม</u> (1 มาตรฐาน) มาตรฐานที่ 15 การจัด กิจกรรมตามนโยบาย จุดเน้น แนวทางการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาและส่งเสริม สถานศึกษาให้ยกระดับ คุณภาพสูงขึ้น</p>

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงสอดคล้องกันระหว่างมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายใน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2546) มาตรฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2554) และมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 (พ.ศ. 2554 - 2558) แล้วพบว่า ความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน แต่สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาในการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 คือ มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และมาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริม ซึ่งเป็นสิ่งที่สถานศึกษาได้ดำเนินการอยู่แล้วในรอบที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำเครื่องมือในการประเมินคุณภาพภายใน ต่อไป

3. รูปแบบและการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน

3.1 รูปแบบการประเมิน

3.1.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบ

คำว่า “รูปแบบ” หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง โดยนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

อิงลิช และอิงลิช (English and English. 1985 : 326) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ ไว้ดังนี้ 1) เป็น แบบจำลองเลียนแบบของจริง 2) ตัวแบบที่เป็นแบบอย่าง 3) แบบจำลองการดำเนินงานที่แสดงความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ในระบบ 4) การอธิบายความสัมพันธ์ของข้อมูลในรูปของระบบสัญลักษณ์ ในทำนองเดียวกัน พจนานุกรม Contemporary English ของ ลองแมน (Longman. 1981 : 668) ได้ให้ความหมายของรูปแบบโดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะ คือ 1) สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับ แบบจำลอง 2) สิ่งของหรือคนที้นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง 3) รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ส่วน วิลเลอร์ (Willer. 1967 : 15) มีมุมมองที่ต่างออกไปโดยกล่าวว่า รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัย ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรง จะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป ส่วน เฮาส์เซอร์ (Hausser. 1980 : 132-161) ได้อธิบายว่า รูปแบบเป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบ และกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎี

กับปรากฏการณ์จริง ส่วน โทซี และ แครร์รอด (Tosi and Carroll. 1982 : 163) ให้ความหมายที่ต่างออกไปโดยกล่าวว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีรูปแบบง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุเช่น แบบจำลองหอดูดาว แบบจำลองรถยนต์ เป็นต้น และรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitation model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบเชิงระบบและตามสภาพการณ์ (A system/ contingency model) ส่วน เมสคอนและเคโครี (Mescon and Khedouri. 1985 : 199) สโตนเนอร์ และแวงเคิล (Stoner and Wankle. 1986 : 12) แนดเลอร์ (Nadler. 1980 : 72-90) มีความเห็นสอดคล้องกันโดยให้คำนิยาม รูปแบบว่าเป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์องค์ประกอบ ที่เป็นกระบวนการของปรากฏการณ์นั้น ๆ ให้ง่ายขึ้น ส่วน บุญส่ง หาญพานิช (2546 : 92) ได้ให้ความหมายที่ต่างออกไปโดยกล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างโปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่เกิดขึ้นจากการลดทอนเวลาและทักษะ โดยพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษา เพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ เช่นเดียวกับ คิเรก วรณเสียร (2545 : 49) ที่กล่าวว่า รูปแบบหมายถึง สิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายหรือแสดงให้เห็นองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เข้าใจง่ายขึ้นเพื่อเป็น แนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป ส่วน บุญชม ศรีสะอาด (2547 : 41) ได้ให้ความหมาย รูปแบบว่าเป็น โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ และในทำนองเดียวกัน ทิศนา แคมมณี (2551 : 1) ได้ให้ความหมายรูปแบบหมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่ง หรือ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ ความเข้าใจปรากฏการณ์

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความหมายของรูปแบบจะเห็นว่า มี แนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งเมื่อสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่ารูปแบบหมายถึงแบบจำลองการดำเนินงานที่แสดงความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ในระบบ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นวิธีที่บุคคลได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ที่มีต่อปรากฏการณ์นั้น ๆ

3.2 การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน

3.2.1 การประเมิน

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินทางการศึกษาจากการศึกษาจากงานประเมินพบว่า ได้มีการยอมรับในความสำคัญของการประเมินเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานในทุกสาขา การพัฒนารูปแบบการประเมินดำเนินการอย่างไม่หยุดยั้ง สิ่งสำคัญที่เปรียบเสมือนหัวใจที่ก่อให้เกิดการพัฒนาศาสตร์ด้านการประเมินก็คือแนวคิดในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบการประเมินซึ่งมีผู้เสนอไว้หลายลักษณะด้วยกัน เนโว (Nevo) เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งเสนอแนวคิดในเรื่องนี้ กล่าวคือ เขาได้เสนอให้ใช้คำถามหลัก 5 ข้อในการพัฒนารูปแบบการประเมินต่อมา ได้ปรับปรุงและขยายคำถามหลักใหม่เป็น 10 คำถามหลัก ดังนี้ (Nevo, 2001 : 95-106)

คำถามที่ 1 : การประเมินคืออะไร ในคำถามนี้ ผู้พัฒนารูปแบบการประเมินต้องนิยามรูปแบบและตอบคำถามให้ได้ว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า หรือมุ่งประเมินเพื่อปรับปรุงและพัฒนา

คำถามที่ 2 : การประเมินมีหน้าที่อะไร ในคำถามนี้ เป็นการบอกถึงบทบาทของการประเมินว่าทำหน้าที่อะไร อาจพิจารณาว่าเป็นแบบรวมสรุปรูป (Summative evaluation) หรือการประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation) หรือหน้าที่อื่นใด

คำถามที่ 3 : อะไรคือสิ่งที่จะประเมิน คำถามนี้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนารูปแบบการประเมิน เพราะผู้พัฒนารูปแบบต้องศึกษาสิ่งที่จะประเมินให้เข้าใจโดยท่องแท้เพื่อระบุว่าประเมินอะไรบ้างและจะวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆอย่างไร

คำถามที่ 4 : ในการประเมินควรได้สารสนเทศอะไร คำถามนี้ต้องการให้ระบุว่าประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศอะไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนิยามการประเมินในครั้งนั้นๆว่าต้องการอะไร เพียงใด โดยจะต้องกำหนดตั้งแต่เริ่มแรก

คำถามที่ 5 : ใช้เกณฑ์อะไรในการตัดสิน ในการประเมินย่อมต้องมีเกณฑ์เพื่อใช้ในการตัดสินผลการประเมินดังนั้นในการพัฒนารูปแบบการประเมินต้องตอบให้ได้ว่าในการประเมินนั้นๆจะใช้เกณฑ์อะไรเพื่อตัดสินการประเมิน

คำถามที่ 6 : การประเมินควรจัดทำเพื่อใคร ในคำถามนี้เป็นการระบุถึงผู้ที่ต้องการใช้สารสนเทศจากการประเมินว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง โดยต้องระบุให้มีความชัดเจนตั้งแต่แรก

คำถามที่ 7 : รูปแบบการประเมินควรเป็นอย่างไร เป็นการพิจารณาว่ารูปแบบการประเมินควรเป็นอย่างไร โดยระบุถึงรายละเอียดต่างๆเช่นกิจกรรมการประเมิน เป็นต้น

คำถามที่ 8 : ควรใช้วิธีการใดในการประเมิน คำถามนี้ต้องตอบให้ชัดว่าในการประเมินตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น สามารถใช้เทคนิคหรือวิธีการใดจึงจะเหมาะสม และเข้าถึงข้อมูลของการประเมินได้ดี

คำถามที่ 9 : ใครควรทำหน้าที่ประเมิน เป็นการระบุว่าผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินมีใครบ้าง และมีคุณสมบัติอย่างไร

คำถามที่ 10 : ควรใช้มาตรฐานอะไรในการตัดสินการประเมิน เป็นการระบุว่าควรใช้มาตรฐานอะไรบ้างในการตัดสินการประเมิน

จากที่ เนโว ได้นำเสนอนั้นสอดคล้องกับ สิริชัย กาญจนวาสี (2554 : 67) ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการประเมิน ต้องตอบคำถามใน 5 ประเด็นหลัก 10 ประเด็นย่อยดังนี้ (WHY, WHAT, WHO, HOW, WHOM)

WHY (ทำไมต้องประเมิน)

1. นิยามการประเมินว่าอย่างไร (Evaluation definition)
2. ในการประเมินมีเป้าหมายอย่างไร (Evaluation goal)
3. การประเมินมีบทบาทอย่างไร (Evaluation role)

WHAT (ประเมินอะไร)

4. จะประเมินอะไร (Evaluation object)

WHO (ใครเป็นผู้ประเมิน)

5. ใครควรทำการประเมิน (Evaluator)

HOW (ประเมินอย่างไร)

6. รูปแบบการประเมินเป็นอย่างไร (Evaluation design)
7. กระบวนการประเมินเป็นอย่างไร (Evaluation procedure)
8. ใช้อะไรเป็นมาตรฐานในการตัดสินผลการประเมิน (Evaluation

criteria)

WHOM (ประเมินเพื่อใคร)

9. การประเมินกระทำเพื่อใคร (Evaluation audiences)
10. การประเมินควรให้สารสนเทศอะไรบ้าง (Evaluation information)

การพัฒนาารูปแบบการประเมิน ยังไม่มีหลักการที่แน่นอนในการพัฒนา รูปแบบการประเมินนักประเมินบางคนอาศัยประสบการณ์ในการประเมินเพื่อเสนอแนวคิด การประเมินในลักษณะของ “รูปแบบการประเมิน” บางส่วนใช้แนวคิดเกี่ยวกับคำถามหลัก เพื่อเป็นแนวทาง ในการพัฒนารูปแบบการประเมิน บางกรณีพยายามที่จะใช้ทฤษฎีต่าง ๆ มา สนับสนุนเพื่อให้รูปแบบมีความน่าเชื่อถือ ดังนั้นการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพ ภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการ ประเมินที่น่าเชื่อถือ เป็นไปได้ในการปฏิบัติ และได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 ความหมายของการประเมิน

จากการรวบรวมความหมายของการประเมิน (Evaluation) พบว่ามีผู้ให้ ความหมายไว้จำนวนมาก ดังรายละเอียดต่อไปนี้ อัลคิน และคณะ (Alkin et al. 1990 : 81) กล่าวว่า การประเมินกล่าวถึงกิจกรรมอย่างมีระบบของการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และ การรายงานสารสนเทศ ซึ่งสามารถใช้เปลี่ยนทัศนคติหรือปรับปรุงการปฏิบัติงานของ โครงการหรือโปรแกรม โดยการประเมินนั้นต้องมีการวางแผน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ทำได้จาก สารสนเทศเพื่อตอบคำถามที่เฉพาะเจาะจงของผู้ใช้คนสำคัญอย่างเฉพาะเจาะจง ขั้นตอน ดังกล่าวนี้รวมถึงการเห็นด้วยกับคำถามที่ถูกกล่าวถึง การแสดงถึงสารสนเทศที่เหมาะสม การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปที่สมเหตุสมผลจากข้อมูล ในทำนอง เดียวกัน แพททอน (Patton. 1997 : 147-163) โดยกล่าวว่า การประเมินเป็นการรวบรวม สารสนเทศอย่างเป็นระบบ สำหรับใช้อย่างเฉพาะเจาะจง สามารถระบุคนหรือกลุ่มเพื่อ วัตถุประสงค์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโปรแกรมอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน แม็กลาฟลิน (McLaughlin. 1990 : 11-16) ได้เสนอมุมมองที่ต่างออกไปโดยกล่าวว่า การประเมินเป็น กระบวนการหาความเที่ยง ความตรง ความตรงประเด็น และการใช้สารสนเทศเพื่อตัดสินใจ เกี่ยวกับการปฏิบัติ และผลของ โปรแกรมทางสังคมศาสตร์หรือกิจกรรมเชิงสถาบันอื่น ๆ แอระเซีย (Airasian. 1997 : 2-7) มีมุมมองที่ต่างออกไปโดยกล่าวว่า การประเมินเป็น การตัดสินใจคุณภาพหรือคุณภาพความคิดของการปฏิบัติหรือแนวทางการปฏิบัติ ส่วน รอสซี (Rossi. 2004 : 84) กล่าวว่า การประเมินเป็นการวิจัยทางสังคม นำไปใช้เพื่อการตอบคำถาม เชิงนโยบาย เช่น เกณฑ์ที่สำคัญสำหรับการประเมินเพื่อตัดสินใจ วัตถุประสงค์หลักของการ ประเมินคือช่วยเหลือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและโปรแกรม ข้อ ค้นพบการประเมินนั้นหาได้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่อาจจะไม่มีอิทธิพลอย่างมากในการ ทำการตัดสินใจ นักประเมินควรพยายามใช้ประโยชน์ภายในสิ่งที่จำกัดของความสามารถทาง

วิชาชีพและจริยธรรม การนำประโยชน์ไปใช้ไม่ใช่เป้าหมายหลัก นอกจากนั้น จอยท์ คอมมิตตี (Joint committee. 1994: 193-199) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการประเมินคุณค่า (Merit) หรือความคุ้มค่า (Worth) ของสิ่งที่ถูกประเมินอย่างมีระบบ นิยามนี้ใช้เมื่อกล่าวถึงการประเมิน โดยทั่ว ๆ ไป การประเมินเกี่ยวข้องกับอย่างมากกับการตัดสินคุณค่า โดย Merit เป็นคุณสมบัติ (Quality) เป็นคุณค่าภายในของสิ่งที่ถูกประเมิน และ Worth เป็นคุณค่าภายนอก ในทำนองเดียวกันกับ สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam and others. 200 : 327) ที่กล่าวว่า การประเมินเป็นการรวบรวมสารสนเทศอย่างเป็นระบบของ คุณค่า (Merit) คุ้มค่า (Worth) ความตรงไปตรงมา (Probity) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความปลอดภัย (Safety) ความสำคัญ (Significance) และ ความเสมอภาค (Equity) ของสิ่งที่ถูกประเมิน และยังได้กำหนด อีกทั้งได้ให้นิยามเชิงปฏิบัติการของ การประเมิน ว่าเป็นกระบวนการที่มีระบบของการวางแผน การได้มาของข้อมูล การรายงาน การนำไปใช้ และ สารสนเทศในการตัดสินเกี่ยวกับคุณค่า (Merit) คุ้มค่า (Worth) ความตรงไปตรงมา (Probity) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความปลอดภัย (Safety) ความสำคัญ (Significance) และ ความเสมอภาค (Equity) ของสิ่งที่ถูกประเมิน สิ่งที่เพิ่มเข้ามาคือการประเมินควรให้ทั้งสารสนเทศเชิงบรรยาย และสารสนเทศเชิงตัดสิน ส่วน สิริชัย กาญจนวาที (2537 : 19) ได้ให้ความหมายที่ต่างออกไปโดยกล่าวว่าความหมายของการประเมินได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจากความเข้าใจที่ว่า การประเมินเป็นสิ่งเดียวกับการวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (Measurement-oriented) การประเมินเป็นกระบวนการศึกษาสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย (Research-oriented) การประเมินเป็นการตรวจสอบการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Objectives-oriented) การประเมินช่วยเสนอสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision-oriented) การประเมินเป็นการสนองสารสนเทศแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายด้วยการบรรยายอย่างลุ่มลึก (Description-oriented) และการประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มีประเมิน (Judgment oriented) เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 251) มีมุมมองที่ต่างออกไป โดยกล่าวว่า การประเมินว่า เป็นกระบวนการที่ผู้บังคับบัญชาพิจารณาอย่างเป็นระบบว่า ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติงานเป็นผลดีมากขึ้นเพียงใดในช่วงระยะเวลาที่กำหนด ส่วน ทองหล่อ เดชไทย (2540 : 271) ได้กล่าวว่าการประเมินคือการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการใช้บทเรียนต่าง ๆ อย่างมีระบบ เพื่อปรับปรุงกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่และปรับแก้การวางแผนงาน โดยพิจารณาเลือกทางเลือกอย่างระมัดระวังสำหรับอนาคต ซึ่งเกี่ยวข้องถึงการวิเคราะห์โครงการด้านความเกี่ยวข้อง (Relevance) การกำหนดเกณฑ์ (Formulation) ประสิทธิภาพ

(Efficiency) และการยอมรับ (Acceptance) ของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วน รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 8) ได้สรุปว่าการประเมิน หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลของ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์ แล้วตัดสินใจคุณค่าต่อข้อมูลของสิ่งนั้น ๆ ในทำนองเดียวกันสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541 : 20) กล่าวว่า การประเมินว่า เป็นกระบวนการใช้ดุลยพินิจ ค่านิยม และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ส่วน สุวิมล ตรีภานันท์ (2543 : 2) มีมุมมองที่ต่างออกไป โดยกล่าวว่า การประเมินว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาการดำเนินงาน ซึ่งจะทำการดำเนินงานเป็นไปได้อย่างทันท่วงที ส่วน ไพศาล หวังพานิช (2543 : 2) ; จำรัส นองมาก (2544 : 23) ; ศ.วาสนา ประवालพฤกษ์ (2544 : 16) มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการประเมิน หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบหรือการพิจารณาตัดสินคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือของกิจกรรมใด ๆ เพื่อกำหนดคุณค่า คุณภาพ ความถูกต้อง เหมาะสม โดยอาศัยเกณฑ์เป็นหลัก สรุปได้ว่า การประเมิน คือ การพิจารณาหรือกำหนดคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นความหมายของการประเมิน จะเห็นว่า มีแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งเมื่อสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การประเมินหมายถึง กระบวนการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์ และตัดสินคุณค่าต่อข้อมูล เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยต่อไป

3.2.3 ทฤษฎีการประเมิน

ทฤษฎีการประเมินในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการพัฒนาการทางความคิด และประสบการณ์ของนักทฤษฎีการประเมิน ที่มีการสร้างและสะสมมาเป็นเวลานาน กุลพัฒน์ ยิ่งคำนูน. 2550 : 148 ; อ้างอิงมาจาก Guba and Lincoln. 1989 : 207) ได้แบ่งศาสตร์แห่งการประเมินเป็น 4 ยุค ซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการของกระบวนการทัศน์ในการประเมินไว้อย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่ยุคที่การประเมินเป็นการทดสอบและการวัดคุณลักษณะต่าง ๆ ในยุคที่สอง การประเมินเป็นการบรรยายลักษณะ โดยพรรณนาจุดอ่อน จุดแข็งของวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น เช่น วิธีการประเมินของ ไทเลอร์ (Tyler) (Tylerian Evaluation Approach) ยุคที่สาม การประเมินเป็นการตัดสิน โดยใช้ข้อมูลจากการวัดเกณฑ์ภายนอก ประกอบการใช้ดุลยพินิจเพื่อประเมินสิ่งต่าง ๆ นักทฤษฎียุคนี้ ได้แก่ สเต็ค (Stake), โพรวัส (Provus), สทัฟเฟิลบีม

(Stufflebeam), สคริฟเวน (Scriven) และอีสนเนอร์ (Eisner) เป็นต้น ในยุคที่สี่ ซึ่งเป็นยุคปัจจุบันนี้ กระบวนทัศน์ในการประเมินมีการเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดการตอบสนองต่อความเรียกร้อง ความกังวลใจ และปัญหาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และเป็นการประเมินแบบ สร้างสรรค์ก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้น (รัตนะ บัวสนธ์. 2548 : 41 - 48)

จากวิวัฒนาการของกระบวนทัศน์ในการประเมินจะเห็นว่า ก่อนถึงยุค การประเมินในปัจจุบันนี้ การประเมินมักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ถูกประเมิน ที่ว่า ผลสรุปของการประเมิน คือ การจับผิด การตัดสิน โดยไม่สนองต่อข้อเรียกร้อง ความกังวลใจ และไม่ช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน แต่การประเมินในปัจจุบันเป็น กระบวนการของการร่วมมือซึ่งมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาให้เกิดความเห็นพ้องต้องกัน ของผู้ที่ถูกประเมิน (Evaluator) และยอมรับที่จะนำผลการประเมินไปพัฒนาประสิทธิภาพ การทำงานได้ดีขึ้น รูปแบบการประเมินใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะของความร่วมมือกัน ดังกล่าว เช่น การประเมินแบบมุ่งประโยชน์ (Utilization focused approach) การประเมิน แบบมีส่วนร่วม (Participatory evaluation) และการประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment evaluation) เป็นต้น รูปแบบการประเมินเหล่านี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการประเมินตนเองในกระบวนการประเมิน เพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุ เป้าหมายที่กำหนด (รัตนะ บัวสนธ์. 2548 : 48)

3.2.4 องค์ประกอบของรูปแบบการประเมิน

จากการศึกษาของรูปแบบการประเมินพบว่าไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็น เกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบการประเมินนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับ ลักษณะ เฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบของ รูปแบบการประเมินในการศึกษา และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหาร จัดการ (The Model of Organization and Management) ตามแนวความคิดของ บราวน์ และ โมเบอร์ก (Brown and Moberg. 1980 : 98) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบการประเมินของ บราวน์ และ โมเบอร์ก (Brown and Moberg) ประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม (Environment) 2) เทคโนโลยี (Technology) 3) โครงสร้าง (Structure) 4) กระบวนการจัดการ (Management Process) 5) การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making) (สมาน อัสวภูมิ. 2537 : 16) ส่วนศิริชัย กาญจนวาที (2554 : 8 - 9) มีมุมมองที่ต่างออกไป โดยได้เสนอองค์ประกอบของรูปแบบการประเมินว่า ประกอบด้วย 1) การกำหนดเป้าหมายของการประเมิน นักทฤษฎีการประเมินมีความเชื่อ

ร่วมกันอย่างหนึ่งว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยม (Liberalism) เพราะยึดหลักการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างสามารถพัฒนาได้แต่ความเชื่อในเป้าหมายของการประเมินยังมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้นของการประเมินว่า นักทฤษฎีการประเมินเหล่านั้นยึดถือแนวคิด ซึ่งอาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้คือ (1) ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) นักทฤษฎีแนวนี้เชื่อว่าเป้าหมายของการประเมิน คือ การสร้างประโยชน์สุขแก่สังคม การประเมินจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อการประเมินนั้นมีประโยชน์ หรือทำให้เกิดความผาสุกแก่มนุษย์และสังคม การประเมินจะมีค่าสูงสุดก็ต่อเมื่อสามารถนำผลที่ได้ไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด การประเมินจึงจะเป็นการประเมินที่สามารถเสนอสารสนเทศซึ่งเป็นประโยชน์ต่อระบบการบริหารงานและการวางแผนการดำเนิน โครงการ และการตัดสินใจในเชิงบริหาร และนักประเมินจะมีบทบาทเป็นผู้ป้อนสารสนเทศที่เป็นประโยชน์แต่ไม่มีบทบาทในการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ทำการประเมินด้วยตนเอง แต่ให้เป็นดุลยพินิจของผู้ใช้สารสนเทศนั้น ๆ เป็นผู้ชี้ขาดคุณค่าของสิ่งที่ทำการประเมิน (2) พหุนิยม (Pluralism) นักทฤษฎีประเมินแนวนี้มีความเชื่อว่าเป้าหมายของการประเมินไม่ใช่เพียงหนึ่งเดียวหรือเพื่อประโยชน์แก่สังคมเพียงอย่างเดียว และมีเป้าหมายที่สำคัญคือการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน การประเมินจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้ประเมินได้ตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมินแล้ว ส่วนผลที่จะนำไปใช้ประโยชน์หรือไม่ ถือว่าเป็นปัจจัยรอง เป้าหมายหลักเหล่านี้จะทำให้ผู้ประเมินวิเคราะห์จุดประสงค์ของการประเมิน ได้ดีขึ้น เช่น ถ้านักประเมินมีความเชื่อว่าการประเมินมีเป้าหมายเพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่สังคมเพียงอย่างเดียว นักประเมินจะตั้งจุดมุ่งหมายของการประเมินค่าการประเมินนั้นเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายของการเสนอข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เป็นต้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอว่า การประเมินจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อ นักประเมินได้มีส่วนในการ ตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินด้วย ด้วยเหตุที่ว่า การตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมินด้วย ด้วยเหตุที่ว่า การตัดสินใจคุณค่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการประเมิน ที่จะต้องได้รับการกำหนดจากนักประเมินซึ่งถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญที่อุดมด้วยความรู้และประสบการณ์ การตัดสินใจคุณค่านี้จะต้องกระทำโดยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการประเมินจึงจะสามารถแสดงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินได้อย่างน่าเชื่อถือ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้นำผลการประเมิน ไปใช้ด้วย การตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน โดย ผู้ที่ไม่มีรู้ความเชี่ยวชาญในการประเมิน อาจทำให้ข้อสนเทศจากการประเมินนั้นขาดความสมบูรณ์และอาจไม่มีผลต่อการนำไปใช้ประโยชน์ 2) กำหนดสิ่งที่มุ่งประเมิน นักประเมิน

จะต้องรู้หรือกำหนดได้ว่าสิ่งที่มุ่งประเมินนั้นคืออะไร การกำหนดนี้มาจากความต้องการหรือเหตุผลที่มาจากความต้องการในกระบวนการทางสังคม และในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสิ่งที่มุ่งประเมินที่ใช้กำหนดเป็นตัวแปรในรูปแบบการประเมินคือ คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การกำหนดวิธีการประเมิน วิธีการประเมินเป็นกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมินเป็นผลมาจากการกำหนดสิ่งที่มุ่งประเมินได้ เมื่อกำหนดได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดวิธีการประเมินที่เหมาะสมต่อสิ่งที่มุ่งประเมินต่อไปได้ ในกระบวนการประเมินนี้มีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 3 ประการคือ สิ่งที่มุ่งประเมิน ข้อมูล และการตัดสินใจคุณค่า 4) เกณฑ์การประเมิน หรือวิธีการตัดสินใจ หมายถึง วิธีการเปรียบเทียบข้อมูลผ่านการวัด และวิเคราะห์ทางสถิติมาแล้ว ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลที่แสดงคุณลักษณะของสิ่งที่มุ่งประเมิน เกณฑ์การตัดสินใจที่เป็นเกณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าและมาตรฐานดังกล่าวได้ผ่านวิธี กำหนดมาตรฐานที่มีความเชื่อถือได้มาแล้ว เมื่อผู้ประเมินได้ตัดสินใจการประเมินแล้วจึงสรุปผลการประเมินเพื่อกำหนดคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินว่าเป็นอย่างไร

โดยสรุปแล้วในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการประเมินว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรา กำลังศึกษา หรือจะออกแบบแนวคิด ทฤษฎี และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการประเมินนั้นประกอบด้วย 1) เป้าหมายของการประเมิน 2) สิ่งที่มุ่งประเมิน 3) วิธีการประเมิน และ 4) เกณฑ์การประเมิน หรือ วิธีการตัดสินใจ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

3.2.5 รูปแบบการประเมิน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 91) ได้แบ่งรูปแบบการประเมินตามแนวปรัชญาประโยชน์นิยมกับปรัชญาสหัชญาณ และพหุนิยม ซึ่งสรุปสาระสำคัญดังนี้

- 1) การประเมินตามวัตถุประสงค์ เป็นการประเมินที่เน้นว่าการดำเนินงานทำให้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด ระบบสารสนเทศที่ได้จากการประเมินนี้สามารถช่วยในการปรับปรุงวัตถุประสงค์ ปรับปรุงกิจกรรม หรือปรับปรุงกระบวนการประเมินผล นักประเมินที่ยึดการประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ไทเลอร์, เมทเฟสเซล, ไมเคิล, แฮมมอล, โพรวัส และเคิร์กแพทริก (Tyler, Metfessel, Michael, Hammond, Provus and Kirkpatrick) (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์).

2544 : 110) 2) การประเมินเพื่อการจัดการ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับ การจัดการ โครงการหรือ โปรแกรมต่าง ๆ จำเป็น ต้องอาศัยสารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจเพื่อการจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการประเมินรูปแบบนี้เป็นการมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริหาร นักประเมินที่จัดการประเมินเพื่อการจัดการ ได้แก่ สทัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ที่เรียกว่า โมเดลชิป (Cipp Model) ประกอบด้วยการประเมิน 4 ประเภทคือ การประเมินสถานะแวดล้อมหรือการประเมินบริบท การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลลัพธ์ ส่วน Welch ได้เน้นการประเมินในฐานะกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการประเมินมุ่งตอบคำถามพื้นฐาน 3 ข้อ คือ ทำไมต้องประเมิน ประเมินอะไร และประเมินอย่างไร โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดการทำข้อมูล และการรายงานผลการประเมิน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544 : 186) 3) การประเมินโดยเน้นทฤษฎี (Theory-based evaluation : TBE) โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ การประเมินโดยเน้นทฤษฎี โปรแกรม ซึ่งประกอบด้วยแบบพื้นฐาน 6 รูปแบบคือ การประเมินการจัดทำตามปทัสถาน การประเมินบริบทแวดล้อมตามปทัสถาน การประเมินผลลัพธ์ตามปทัสถาน การประเมินผลกระทบ และการประเมินสรุปนัยทั่วไปและแบบประกอบแต่ง ซึ่งเป็นการประเมินพื้นฐานเข้าด้วยกันอีก ลักษณะหนึ่งคือ การประเมินทฤษฎีเน้นวิจัย ซึ่งให้การสังเคราะห์การวิจัยเชิงปริมาณและการสร้างโมเดลโครงสร้าง (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544 : 212) 4) การประเมินตนเอง เป็นการประเมินที่เชื่อว่าประเมินฝึกฝนมีความเป็นกลางที่จะสามารถใช้ปัญญาพิจารณาการตรวจสอบเพื่อค้นหาวิธีการปรับปรุงแก้ไข โดยยึดหลัก 3 ประการคือ การมีจิตสำนึกในการศึกษาต้องการพัฒนาตนเอง มีความมุ่งหมายเพื่อค้นหาความจริงความถูกต้อง และความดีงามและเห็นว่าประสบการณ์ทุกอย่างเป็นการเรียนรู้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544 : 235) 5) การประเมินผลิตภัณฑ์ (The consumer - oriented paradigm) เป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเอกสารตำราหลักสูตร และอื่น ๆ ธรรมชาติของการประเมินผลิตภัณฑ์เป็นการประเมินแบบรวมสรุป (Summative evaluation) ประเด็นสำคัญคือ เกณฑ์ที่ใช้ประเมินตรงที่ผู้บริโภคคาดหวังหรือไม่ จึงจำเป็นต้องศึกษาเกณฑ์ที่คาดหวังของผู้บริโภค (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544 : 239) 6) การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการตัดสินใจคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ การประเมินแบบนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบคือ ระบบการประเมินเป็นทางการ ระบบประเมินไม่เป็นทางการ คณะ กรรมการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ นอกจากนี้ยังมีแนวประเมินตามแบบศิลปวิจารณ์ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544 :

276) 7) การประเมินแบบสืบสวนสอบสวน เป็นการประเมินเชิงกฎหมาย หรือกึ่งกฎหมาย โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ รูปแบบวิธีการทางกฎหมายและรูปแบบการอภิปรายที่มีใช้การสืบพยาน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544 : 291) 8) การประเมินเชิงธรรมชาติและกรณีมีส่วนร่วม เป็นการนำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในบริบทของการประเมิน เป็นรูปแบบการประเมินที่ยึดหยุ่นสูงมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม การประเมินแบบนี้ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ตามความคิดเชิงมานุษยวิทยา ตัวอย่างการประเมินนี้คือ โมเดลการประเมินเชิงการตอบสนองของ สเต็ค (Stake) (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544 : 308) ส่วน ส. วาสนา ประวาลพฤกษ์ (2544 : 199) ได้แบ่งรูปแบบการประเมินออกเป็น 6 รูปแบบ ดังนี้ 1) การประเมินที่มุ่งเน้นจุดมุ่งหมายของโครงการ 2) การประเมินที่เน้นการจัดการ 3) การประเมินที่เน้นผู้บริการ 4) การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 5) การประเมินโดยมีฝ่ายตรงข้าม และ 6) การประเมินตามธรรมชาติและกรณีประเมินแบบมีส่วนร่วม และสมคิด พรหมจรรย์ (2544 : 42) ได้แบ่งรูปแบบการประเมินออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective based mode) เป็นรูปแบบที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายเป็นหลักโดยดูว่าผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ได้แก่รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์, ครอนบาค (Tyler, Cronbach) และ เคิร์กแพทริค (Kirkpatrick) 2) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental evaluation model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่า โครงการนั้นได้แก่รูปแบบการประเมิน ของ สเต็ค, สคริฟเวนและ โพรวัส (Stake, Scriven and Provus) 3) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-oriented evaluation model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ เวลช์ สทัฟเฟิลบีม และ อัลคิน (Welch, Stufflebeam and Alkin)

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่ารูปแบบการประเมิน หมายถึง โครงสร้างที่แสดงถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานตามกิจกรรมของการประเมิน อันเป็นแนวทางรูปธรรมตามสภาพจริงที่เชื่อมโยงระบบความสัมพันธ์มากจากแนวคิดทฤษฎีการประเมินสู่แผนปฏิบัติการทางการประเมิน

3.3 การพัฒนารูปแบบการประเมิน

บุญชม ศรีสะอาด (2543 : 104 - 105) กล่าวถึงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบว่า อาจทำได้ 2 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ โดยผู้วิจัยจะสร้างรูปแบบตามสมมติฐานขึ้นมาก่อนจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิดของรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลของการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพ สถานการณ์ต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบ จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นพื้นฐานและการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยอาจคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนแล้วปรับปรุงโดยอาศัยข้อเสนอเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือทำการศึกษาองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็น โครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้อยู่ที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปรหรือกิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ควรมีการกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน และ 2) การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้วต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ เพราะรูปแบบที่พัฒนานี้มักจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี แนวคิดหรือรูปแบบของผู้อื่นและผลวิจัยที่ผ่านมา หรือแม้แต่ได้รับการถ่วงถ่วงจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตามแต่ ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน จำเป็นต้องเก็บข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบความเหมาะสม ซึ่งบางครั้งเรียกว่าการทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ ส่วน รัตนะ บัวสนธ์ (2543 : 63) ได้นำเสนอแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้ 1) การสำรวจสังเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการ หรือสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพความต้องการผลิตภัณฑ์ รวมทั้งลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการพัฒนา 2) การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการนำความรู้ หรือผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยให้มีลักษณะหรือรูปแบบความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ในการสร้างหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้ อาจต้องใช้บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในการสร้างผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เมื่อสร้างเสร็จแล้วต้องนำไปตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพต่อไป 3) การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย อาจใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) มีการออกแบบแผนการทดลอง (Experimental

design) เพื่อควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนและทำให้เกิดความเที่ยงตรงภายใน และ

4) การประเมินผลสรุป เป็นการประเมินผลิตภัณฑ์ในภาพรวมซึ่งจะประเมินผลิตภัณฑ์ในภาพรวม ซึ่งจะประเมินทั้งตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการใช้ผลิตภัณฑ์ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไป

จากความคิดของนักวิชาการ ผู้วิจัยจึงดำเนินการพัฒนารูปแบบการประเมินในการวิจัยครั้งนี้ ตามขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ 2) การออกแบบรูปแบบเพื่อสร้างรูปแบบ 3) การทดสอบรูปแบบโดยการนำไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง และ 4) การประเมินรูปแบบ

3.3.1 คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

ในการสร้างรูปแบบนั้นมีจุดประสงค์เช่นเดียวกับการตั้งสมมติฐานของการวิจัย คือ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหรือวิจัยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้นการเขียนรูปแบบจึงต้องแปลแนว ความคิดหรือทฤษฎีออกมาในรูปแบบขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และเขียน โยงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ หรือตัวแปรต่างๆ ของเรื่องที่สนใจศึกษาออกมาในรูปของโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปร โดยองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้นอาจนำมาจากประสบการณ์ของผู้ศึกษาหรือจากการเทียบเคียงตามหลักของอุปมาอุปไมย หรือ จากผลการศึกษา วิจัยที่ทำไว้หรือทฤษฎีที่มีอยู่แล้วก็ได้ ซึ่งรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ (อำนาจ เดชชัยศรี. 2540 : 40-43) 1) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวมๆ ใดๆ ไรก็ดีสหสัมพันธ์และสมการถดถอยที่ใช้หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรก็สามารถนำไปใช้รูปแบบได้ 2) รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่ารูปแบบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นก็ถูกยกเลิกไป 3) รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้ 4) รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ศึกษากันได้

3.3.2 ข้อควรระวังในการพัฒนารูปแบบ

ข้อควรระวังในการพัฒนารูปแบบ มีรายละเอียดดังนี้ (อำนาจ เดชชัยศรี. 2540 : 40-43) 1) การทำให้รูปแบบชัดเจนหรือง่าย เนื่องจากในการสร้างรูปแบบจะต้องทำให้เห็นสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสลับซับซ้อนมีความชัดเจนหรือง่ายขึ้น เพื่อให้เห็นองค์ประกอบหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจน บางครั้งการทำให้รูปแบบชัดเจนหรือง่าย ทำ

ให้มีการกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เกี่ยวข้องมากและเกี่ยวข้องน้อยเข้ามาไว้ในรูปแบบ จึงอาจทำให้รูปแบบขาดความชัดเจนได้ เพราะมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องมากมาย ทำให้รูปแบบสลับซับซ้อนกันเกินไปไม่สะดวกต่อการทดสอบรูปแบบ ดังนั้น การทำให้ชัดเจนจะต้องกำหนดความเกี่ยวข้องขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันจริง ๆ เท่านั้นเข้าไปในรูปแบบ เพราะถ้าขอบเขตกว้างเกินไป ความชัดเจนของรูปแบบอาจลดลง

2) การเน้นสัญลักษณ์ที่ใช้ในรูปแบบมากเกินไป ทำให้ละเอียด โครงสร้างความสัมพันธ์ที่แท้จริงภายในรูปแบบเช่น เรื่องการใช้หลักการเทียบเคียงไม่เหมาะสม การใช้สูตรทางคณิตศาสตร์ไม่ถูกต้องหรือการสร้าง โคอะแกรมไม่เหมาะสม เป็นต้น

รูปแบบที่ใช้ศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมต้องมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ มีลักษณะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์เรื่องที่ศึกษา และสามารถนำไปใช้หาข้อสรุปเพื่ออธิบาย ทำนาย หรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง

คุณสมบัติของรูปแบบทั้ง 2 ประการนี้มีลักษณะขัดแย้งกันเอง กล่าวคือ ถ้าเราสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพความจริงของปรากฏการณ์นั้นมากเท่าใดรูปแบบก็จะสลับซับซ้อนกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การนำรูปแบบไปใช้มีความยุ่งยาก ในทางตรงกันข้ามถ้าเรานั้นความสะดวกในการนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ ก็ต้องเขียนรูปแบบให้ง่ายเข้าไป รูปแบบสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์น้อย ทำให้รูปแบบนั้นไปใช้อธิบาย ทำนาย หรือควบคุมปรากฏการณ์นั้นให้มากที่สุดด้วย โดยเราอาจเลือก ศึกษาเฉพาะองค์ประกอบ หรือตัวแปรสำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์นั้นก็ได้

จากความคิดของนักวิชาการ ผู้วิจัยจึงดำเนินการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการวิจัยครั้งนี้ ตามขั้นตอนที่ 1 คือ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ 2) การออกแบบรูปแบบเพื่อสร้างรูปแบบ 3) การทดสอบรูปแบบ โดยการนำไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง และ 4) การประเมินรูปแบบ

3.4 เครื่องมือพัฒนารูปแบบการประเมิน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอ เครื่องมือและเทคนิคในการเก็บข้อมูลการพัฒนารูปแบบการประเมินดังนี้

3.4.1 มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating scale) เป็นเครื่องมือที่ใช้นามธรรมด้วยการแปลงเป็นปริมาณในเชิงปริมาณในเชิงเปรียบเทียบ นิยมใช้วัดพฤติกรรมหรือสิ่งต่างๆ ที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขโดยตรง เช่น ความดี ความซื่อสัตย์ ค่านิยม

เจตคติ ความเชื่อ ความสะอาด ความเหมาะสม และการปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะสำคัญของมาตราส่วนประมาณค่าอยู่ตรงที่คำตอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเปรียบเทียบเชิงปริมาณมากน้อย ผู้ตอบจะต้องตอบด้วยการประเมิน (Evaluate) สถานการณ์เป็นสิ่งที่เร้าที่กำหนดให้และเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว (บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ. 2542 : 119) มาตราส่วนประมาณค่าเป็นเครื่องมือใช้ได้ทำให้ผู้ถูกวัดประเมินตนเองและให้ผู้อื่นประเมินการตอบทำได้โดยให้ตอบหรือผู้สังเกตประเมินค่าของคุณลักษณะออกมาเป็นระดับต่าง ๆ มากน้อยตามปริมาณหรือความเข้มของความรู้สึก หรือพฤติกรรมที่แสดงออก มาตราส่วนประเมินค่ามีหลายลักษณะที่นิยมใช้ คือ มาตราส่วนประมาณค่าของ ลิเคิร์ต (Likert ratingscale) (ภัทรา นิคมานนท์. 2538 : 154)

3.4.2 มาตราส่วนประมาณค่าแบบ ลิเคิร์ต ลักษณะของมาตราส่วนประมาณของ ลิเคิร์ต ประกอบด้วยส่วนสำคัญสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนที่เป็นข้อความหรือสถานการณ์ ที่กล่าวถึงความคิดเห็น ความรู้สึก ทศนคติ หรือ พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่ต้องการจะวัดซึ่งข้อความนั้นอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และ 2) ส่วนที่เป็นคำตอบ การกำหนดค่าระดับความรู้สึก ความคิดเห็น ทศนคติหรือ พฤติกรรมที่แสดงออกแบบ ลิเคิร์ต จะกำหนดคำตอบเป็น 5 ระดับ มาตราส่วนประเมินค่า แบบ ลิเคิร์ต อาจใช้ตัวเลขในการจำแนกลำดับพฤติกรรมได้ 5 ระดับ คือ 5, 4, 3, 2, 1, โดยให้ 5 หมายถึง มีความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาในระดับความเข้มมาก ลดลงไปเรื่อย จนถึง 1 ซึ่งหมายถึง ระดับความเข้มน้อย หลักการสร้างมาตราส่วนประมาณค่าแบบ Likert (ภัทรา นิคมานนท์. 2538 : 156) อธิบายว่าประกอบด้วย 1) การเขียนข้อความที่เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ลักษณะที่ต้องการวัด 2) ข้อความที่ใช้ไม่ควรให้ยาวเกินไป 3) ใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ 4) หลีกเลี่ยงข้อความที่เป็นปฏิเสธ เพราะอาจจะทำให้ตีความหมายผิดได้ และ 5) ไม่ควรใช้ข้อความที่ทุกคนตอบตรงกัน

เทคนิคการสร้างแบบวัดของลิเคิร์ต ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

(บุญชม ศรีสะอาด 2545 : 80)

1. เขียนข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาให้ได้มากที่สุด
2. นำข้อความที่รวบรวมไว้มาให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
3. ตัดข้อความส่วนใหญ่ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นพ้องกันว่าเป็นข้อความเชิง

กลาง ๆ ออก

4. ตัดสินใจว่ามีตัวเลือกในแต่ละข้อความที่ตัวเลือก

5. นำข้อความที่คัดเลือกมาเรียบเรียงเป็นแบบวัด โดยมีคำชี้แจงในการตอบ
อย่างชัดเจน

6. นำแบบวัดไปทดลองใช้

7. วิเคราะห์คุณภาพของข้อความแต่ละข้อความ

สรุปขั้นตอนการสร้างแบบประเมินค่าและมาตรวัดเจเนคติ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดโครงสร้างของประเด็นที่ต้องการวัดการกำหนด
โครงสร้างนี้ควรทำให้มีรายละเอียดมากที่สุด และจะต้องชัดเจนสามารถวัดได้

ขั้นตอนที่ 2 เลือกประเภทแบบประเมินค่าหรือมาตรวัดเจเนคติเลือกแบบ
ประเมินค่าขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความจำกัดของการวิจัยเรื่องนั้นๆ

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดสิ่งเร้า

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบปรับปรุงและแก้ไข

4.1 ตรวจสอบเอง

4.2 ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3.5 การประเมินรูปแบบการประเมิน

ในการประเมินรูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน ของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจะใช้การประชุมวิพากษ์ของผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน โดยใช้ทฤษฎี
การประเมินงานประเมิน (Theory of meta - evaluation) เป็นแนวคิดหลักในการประเมิน
มาตรฐานการประเมินที่พัฒนาขึ้น โดยคณะกรรมการพัฒนาพื้นฐานการประเมินทางการศึกษา
(Joint committee on standards for education evaluation) เพื่อใช้เป็นหลักหรือแนวทางพัฒนา
คุณภาพของการประเมินมาตรฐานดังกล่าวนี้ประกอบด้วยมาตรฐานในแต่ละด้าน
ประกอบด้วยเกณฑ์ย่อย ๆ ดังนี้ (รัตนะ บัวสนธิ. 2548 : 185 – 187)

3.5.1 มาตรฐานในการใช้ประโยชน์ (Utility standards) เป็นมาตรฐานที่
ก่อให้เกิดความมั่นใจหรือแน่ใจได้ว่าการประเมินที่จะให้สารสนเทศตอบสนองต่อการ
นำไปใช้ของผู้ใช้ประโยชน์ประกอบด้วย 7 เกณฑ์ ดังนี้

1) การระบุจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder identification) ใน
การประเมินนั้นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลจากการประเมินจะต้องระบุจำแนกให้ชัดเจน
เพื่อแสดงให้เห็นถึงความต้องการใช้ผลประเมินของกลุ่มบุคคลดังกล่าว

2) ความน่าเชื่อถือของนักประเมิน (Evaluator credibility) นักประเมินจะต้องมีความสามารถ ทักษะเป็นที่น่าไว้วางใจในการดำเนินงานประเมิน ซึ่งจะทำได้ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือได้มากที่สุด

3) สารสนเทศเกี่ยวกับอย่างครอบคลุม (Information scope and selection) การเก็บรวบรวมสารสนเทศเกี่ยวข้องจะต้องมีความครอบคลุม ตอบสนองคำถามความต้องการและความสนใจ ของผู้รับบริการและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ

4) การกำหนดจำแนกคุณค่า (Values identification) ในการประเมินนั้น มุมมอง วิธีการและมุมมองสำหรับตีความตัดสินคุณค่าจะต้องกระทำอย่างรอบครอบและชัดเจน

5) รายงานมีความชัดเจน (Report clarity) การจัดทำรายงานจะต้องมีความชัดเจนอธิบายให้เห็นถึงโครงการที่ได้รับการประเมิน ทั้งส่วนที่เป็นบริบท วัตถุประสงค์ วิธีการ และผลที่ได้รับ โดยสรุปสารสนเทศดังกล่าวนี้จะต้องจัดทำให้ง่ายและเข้าใจ

6) ทันต่อเวลาในการนำไปใช้ (Report timeliness and dissemination) ผลการประเมินและรายงานต้องเสร็จตรงเวลาในการนำไปใช้ประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการใช้

7) การประเมินมีผลกระทบ (Evaluation impact) การประเมินจะต้องมีการวางแผนดำเนินการ และจัดทำรายงานที่ก่อให้เกิดการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนำไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้น

3.5.2 มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility standards) เป็นมาตรฐานที่ก่อให้เกิดความมั่นใจหรือรับประกันได้ว่าการประเมินนั้นมีลักษณะที่เป็นจริง เป็นไปได้ ในทางปฏิบัติและ คุ่มค่าประกอบด้วย 3 เกณฑ์ ได้แก่

1) วิธีการเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (Practical procedures) วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการประเมินต้องสามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง

2) เป็นที่ยอมรับได้ทางการเมือง (Political viability) การประเมินควรจะต้องมีการวางแผนดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนหลากหลายความคิดเห็นและให้คนกลุ่มนี้ยอมรับ ให้ความร่วมมือในการประเมิน

3) ให้ผลคุ้มค่ากับต้นทุน (Cost effectiveness) การประเมินควรจะให้สารสนเทศที่คุ้มค่ากับทรัพยากรการดำเนินงานที่ต้องเสียไป

3.5.3 มาตรฐานความเหมาะสม (Propriety standards) เป็นมาตรฐานที่มั่นใจและเชื่อได้ว่าการประเมินนั้นเป็นไปตามกฎหมาย หลักจริยธรรมและสอดคล้องกับสาธารณะ ประกอบด้วย 8 มาตรฐานย่อย ได้แก่

1) มุ่งให้บริการ (Service orientation) การประเมินควรจะต้องออกแบบดำเนินการเพื่อช่วยให้องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ได้เกิดการให้บริการต่อผู้รับบริการได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

2) มีข้อตกลงหรือจัดทำสัญญาอย่างเป็นทางการ (Format agreements) ในการดำเนินงานประเมินจะต้องมีการจัดทำสัญญาที่แสดงเจตนาใจที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อแสดงให้เห็นผู้ว่าจ้างหรือผู้ตกลงได้ทราบว่าจะมีการประเมินเงื่อนไขอะไร ประเมินอย่างไร ประเมินกับใครและเมื่อไหร่

3) ปกป้องสิทธิของผู้ได้รับการประเมิน (Rights of human subjects) การประเมินควรจะต้องมีการออกแบบและดำเนินการให้เห็นถึงการยอมรับ และปกป้องสิทธิของผู้ได้รับการประเมิน

4) ปฏิสัมพันธ์กับบุคคล (Human interactions) ในการดำเนินงานนั้นนักประเมินจะต้องเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของบุคคลที่นักประเมินมีปฏิสัมพันธ์ด้วยจะต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่ทำให้บุคคลรู้สึกสูญเสียในศักดิ์ศรีและคุณค่าดังกล่าว

5) มีความยุติธรรมและสมบูรณ์ (Complete and fair assessment) การประเมินควรจะต้องเขียนรายงานทั้งส่วนที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนที่ได้รับการประเมิน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ที่แท้จริง

6) เปิดเผยข้อค้นพบ (Disclosure of findings) รายงานการประเมินจะต้องเปิดเผยข้อค้นพบอย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นข้อจำกัดของผลประเมินที่จะมีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง รวมทั้งผลการประเมินอื่น ๆ ที่บุคคลควรจะได้รับรู้ตามสิทธิทางกฎหมาย

7) ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of interest) ในกรณีการประเมินจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อน หรือความขัดแย้งในการประเมินจะต้องทำการเจรจาด้วยความซื่อสัตย์และเปิดเผย ทั้งนี้ต้องไม่ใช้การสมยอมหรือประนีประนอมเกี่ยวกับกระบวนการและผลการประเมิน

8) มีความรับผิดชอบต่อการใช้จ่าย (Fiscal responsibility) ในการดำเนินงานประเมินนั้นนักประเมินจะต้องใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมกับวิธีการและมีความรับผิดชอบทางจริยธรรม หรือจรรยาบรรณวิชาชีพในการใช้จ่าย

3.5.4 มาตรฐานความถูกต้อง (Accuracy standards) เป็นมาตรฐานที่ทำให้เกิดความมั่นใจหรือรับประกันได้ว่าประเมินนั้นใช้เทคนิค วิธีการที่จะทำให้สารสนเทศที่เหมาะสมเพียงพอในการกำหนดตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ได้รับการประเมิน ประกอบด้วย 12 เกณฑ์ ได้แก่

1) มีการจัดทำเป็นเอกสารชัดเจน (Program documentation) สิ่งที่จะทำการประเมินจะต้องมีการจัดทำเอกสารหรืออธิบายไว้อย่างชัดเจน

2) วิเคราะห์บริบทของสถานศึกษา (Context analysis) ในการประเมินจะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดบริบทของสถานศึกษาอย่างเพียงพอทั้งนี้เพื่อจะทำให้สามารถระบุจำแนกสิ่งที่จะประเมินได้อย่างชัดเจน

3) บรรยายวัตถุประสงค์และวิธีการ (Described purpose and procedures) วัตถุประสงค์และวิธีการประเมินจะต้องระบุบรรยายไว้อย่างชัดเจนและเพียงพอ

4) บ่งบอกแหล่งสารสนเทศ (Defensible information sources) แหล่งข้อมูลหรือสารสนเทศที่ใช้ในการประเมินจะต้องระบุและบรรยายไว้อย่างชัดเจนและเพียงพอ

5) สารสนเทศมีความตรง (Valid information) วิธีการและเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นหรือเลือกมาใช้เก็บข้อมูลจะต้องทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีความตรง

6) สารสนเทศที่มีความเที่ยง (Reliable information) วิธีการและเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นหรือเลือกมาใช้เก็บข้อมูล หรือสารสนเทศที่เกี่ยวข้องจะต้องทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีความเที่ยง

7) สารสนเทศที่มีความเป็นระบบ (Systematic information) การเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ การวิเคราะห์และการเขียนรายงานประกอบการประเมินจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบหากความผิดพลาดจักต้องดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง

8) การวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศเชิงปริมาณ (Analysis of quantitative information) ข้อมูลสารสนเทศเชิงปริมาณ ในการประเมินจะต้องใช้วิธีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเหมาะสม ซึ่งสามารถทำให้ตอบคำถามการประเมินได้ถูกต้อง มีประสิทธิภาพ

9) การวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศเชิงคุณภาพ (Analysis of qualitative information) ข้อมูลสารสนเทศเชิงคุณภาพในการประเมินจะต้องใช้วิธีการวิเคราะห์อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ตอบคำถามการประเมินได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ

10) สรุปอย่างมีเหตุผล (Justified conclusions) การสรุปผลการประเมินจะต้องถูกต้องกระทำอย่างสมเหตุสมผล โดยที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียสามารถจะรับรู้ได้

11) การจัดทำรายงานมีความชัดเจนเป็นปรนัย (Impartial reporting) วิธีการเขียนรายงานจะต้องป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกลำเอียงเป็นการส่วนตัว รายงานการประเมินนั้นจักต้องสะท้อนข้อค้นพบของการประเมินอย่างยุติธรรม ตรงไปตรงมา

12) ประเมินอภิमान (Meta evaluation) การประเมินจะต้องทำการประเมินตนเองซ้ำ ทั้งที่เป็นการประเมินเป็นระยะ ๆ และการประเมินสรุปรวม โดยพิจารณาให้เป็นไปตามมาตรฐานการประเมินที่กล่าวมา ทั้งนี้เพื่อจะนำไปสู่ความสมบูรณ์ของการประเมินซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะได้รับรู้ทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของการประเมินนั้น ๆ

3.6 การประกันคุณภาพการศึกษาของต่างประเทศ

3.6.1 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 1-13) ได้รายงานการศึกษาวิจัยการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา : กรณีศึกษานิวซีแลนด์ ในการจัดการศึกษารัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศเรียกว่า แนวทางของชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education Guidelines) ซึ่งเป็นเหมือนแผนแม่บทในการจัดการศึกษาของหน่วยงานและเป้าหมายของชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education Goal) จากนโยบายดังกล่าวกระทรวง ศึกษาธิการ ได้นำมากำหนดเป็น โครงร่างหลักสูตร (National Curriculum Framework) ในแต่ละระดับ แล้วส่งไปยังสถานศึกษา เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาทำหน้าที่กำหนดนโยบายในการจัดการเรียนการสอนให้ เป็นไป ตามนโยบายของกระทรวงและตามความต้องการของชุมชน การควบคุมคุณภาพในการบริหารจัดการของสถาน ศึกษาจะมีหน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานตรวจสอบคุณภาพการศึกษาซึ่งขึ้นอยู่กับรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบเป็นผู้ประเมินและรายงานผล ให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ

ประเทศนิวซีแลนด์ได้เริ่มการประกันคุณภาพการศึกษาก่อนประเทศอังกฤษ คือเริ่มในปี ค.ศ. 1989 (อังกฤษเริ่มปี 1992) อันเนื่องจากการ " ปฏิวัติการศึกษา " ของนิวซีแลนด์ ที่ใช้คำว่าปฏิวัติก็เพราะการจัดการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์แต่ก่อนนี้คล้าย ๆ

กับประเทศไทยในปัจจุบัน คือมีหน่วยงานบริหารส่วนกลางอยู่ที่กระทรวง มีหน่วยงานในภูมิภาคหรือจังหวัดและโรงเรียน ซึ่งเป็นระบบการบริหารแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (Centralization) ที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ความล่าช้าในการปฏิบัติงาน การใช้งบประมาณจำนวนมากไป เพื่อการบริหารในส่วนกลางไม่ใช่เพื่อการเรียนการสอน โรงเรียนไม่มีอิสระในการบริหาร ประชาชนในท้องถิ่นขาดโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นต้น ในปี ค.ศ. 1988 ประเทศนิวซีแลนด์ได้ประกาศยกเลิกการบริหารการศึกษาโดยส่วนกลาง มอบอำนาจในการบริหาร โรงเรียนพร้อมกับจัดสรรเงินอุดหนุนไปให้กับคณะกรรมการบริหาร โรงเรียน (Board of Trustees) โดยตรงซึ่งเท่ากับเป็นการกระจายอำนาจจากกระทรวงศึกษาธิการไปสู่โรงเรียนโดยตรง การปฏิวัติการศึกษาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านนโยบาย การบริหาร หลักสูตร การเรียนการสอน และการติดตามประเมินผล ดังนี้คือ

1) การกำหนดนโยบาย รัฐบาลกำหนดนโยบายทางการศึกษา ซึ่งเรียกว่าแนวทางแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education Guidelines) ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการนำนโยบายดังกล่าวมากำหนดเป็นกรอบหลักสูตรแห่งชาติ (National Education Framework) แล้วส่งให้โรงเรียนนำไปปฏิบัติในการจัดการศึกษาต่อไป แนวทางแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 1989 มีเนื้อหาสาระดังนี้

1.1) นักเรียนทุกคนต้องได้รับการศึกษาที่ได้มาตรฐานสูงสุด
 1.2) ทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา
 1.3) ทุกคนได้พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ เพื่อความสามารถในการแข่งขันกับสังคมโลก

1.4) เด็กทุกคนต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี ตั้งแต่พื้นฐานในครอบครัว

1.5) ทุกคนต้องได้รับการศึกษาที่กว้างขวาง ครอบคลุมทุกสาขาวิชา

1.6) มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน

1.7) เด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องได้รับการดูแล และสนับสนุนที่เหมาะสม

1.8) ต้องมีแหล่งวิชาการ และการเตรียมการที่ดี

1.9) ส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชนเผ่ามารี

1.10) มีความนับถือชาติ เผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมของชาวนิวซีแลนด์

2) การบริหาร การบริหารระดับสถานศึกษาดำเนินการโดย

คณะกรรมการ บริหาร โรงเรียน (Board of Trustees) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนชุมชน และผู้ปกครอง 3 - 7 คน ผู้แทนครู 1 คน และผู้แทนนักเรียน 1 คน (เฉพาะระดับมัธยมศึกษา) มีอาจารย์ใหญ่ ซึ่งเข้ามาโดยการสรรหา และแต่งตั้งของคณะกรรมการบริหาร โรงเรียน เป็นกรรมการ และเลขานุการคณะกรรมการบริหาร โรงเรียนอย่างมีอิสระในการดำเนินการเอง ทั้งในเรื่องบุคลากร งบประมาณเพื่อการศึกษา หลักสูตรและการจัดการต่าง ๆ (ยกเว้นการกำหนดอัตราเงินเดือนและค่าจ้างรายเดือน) โดยประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดให้โรงเรียนทุกแห่งมีธรรมนูญโรงเรียน (School Charter) ซึ่งถือเป็นสนธิสัญญา หรือข้อตกลงที่ประกาศให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับรู้ว่า โรงเรียนจะจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้มาตรฐานตามแนวทางแห่งชาติ และตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

3) หลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการของประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนด

กรอบหลักสูตรแห่งชาติ (New Zealand Curriculum Framework) ให้สอดคล้องกับแนวทางแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา โดยประกอบด้วยการเรียนรู้ 7 สาขา ทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ 8 ข้อ และเจตคติและค่านิยมที่ประชากรพึงมี การจัดการเรียนการสอน นิวซีแลนด์เน้นการเรียนการสอนที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และเรียนรู้ในการปฏิบัติโดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง

การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ตรงนี้ที่เป็นหัวใจที่สำคัญของการปฏิวัติการศึกษา ถ้ามีแนวทางการศึกษาของชาติ มีหลักสูตรอย่างดี แต่ขาดการติดตาม ประเมินผลจะไม่สามารถวัดความสำเร็จได้เลยว่า ผลผลิตของการศึกษานั้นได้มาตรฐานจริงหรือไม่ ดังนั้นเมื่อได้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปแล้วสิ่งที่ประเทศนิวซีแลนด์เป็นห่วงอย่างมากก็คือ คุณภาพ และมาตรฐานของการศึกษา จึงได้ตั้งหน่วยงานติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาแยกเป็น 2 ระบบคือ

3.1) การติดตามและประเมินผลภายใน (Internal evaluation) การติดตาม

และประเมินผลภายใน ระดับกระทรวงมี 3 หน่วยงานคือ

3.1.1) สำนักประเมินและตรวจสอบภายใน (Internal audit division)

ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานส่วนกลางว่าบรรลุผลตามนโยบายของรัฐเพียงใด

3.1.2) กลุ่มบริหารนโยบาย (Implementation group) ทำหน้าที่กำกับดูแลธรรมเนียมของโรงเรียนและติดตามการบริหารของคณะกรรมการบริหารโรงเรียน

3.1.3) สำนักงานรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ (New Zealand qualifications authority) ทำหน้าที่ทดสอบความรู้และทักษะ เพื่อให้การรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนและนักเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพ โดยมีการทดสอบเทียบเกณฑ์มาตรฐานรายวิชา และการสอบปลายภาคของชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั่วประเทศ

3.2) การติดตามและประเมินผลภายนอก (External evaluation)

การติดตามและประเมินผลภายนอก ดำเนินการโดยสำนักงานตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (Education review office - ERO) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระ ไม่ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนและคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนกระทั่งถึงมัธยมศึกษาตอนปลายว่าเป็นไปตามแนวทางแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา และธรรมเนียมโรงเรียนหรือไม่ โดยเป็นการตรวจสอบในลักษณะถ่วงดุลกับการประเมินภายใน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน ดังนั้น ERO จึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทคล้ายกับ OFSTED ของประเทศอังกฤษ ERO มีบุคลากรทั้งสิ้น 160 คน ในจำนวนนี้ 110 คน เป็นผู้ตรวจที่ได้รับการรับรองโดยการจดทะเบียน ทำหน้าที่ตรวจสอบการศึกษาของโรงเรียนในเขตรับผิดชอบให้ครบทุกโรงเรียนภายในช่วงระยะเวลา 5 ปี เนื่องจากรัฐกำหนดให้โรงเรียนทุกแห่งในประเทศต้องได้รับการตรวจสอบจากสำนักงานตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (ERO) ผู้ตรวจ ERO จึงมีอำนาจในการเข้าไปตรวจสอบโรงเรียนตามกฎหมาย มีสิทธิท้วงติง และเสนอแนะ โดยที่สถานศึกษาจะต้องปฏิบัติตามข้อเสนอแนะนั้น

ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของ ERO มีดังนี้

3.2.1) คณะผู้ตรวจสอบของ ERO แจ้งให้คณะกรรมการบริหารโรงเรียนทราบกำหนดเวลา และประเด็นที่จะตรวจสอบ ซึ่งได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และผลการดำเนินงาน

3.2.2) คณะกรรมการบริหารโรงเรียนจัดส่งข้อมูลแก่ ERO ซึ่งประกอบด้วยรายงานเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน รายงานการติดตามผลของคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ธรรมเนียมของโรงเรียน

แผนพัฒนาโรงเรียน รายงานประจำปี คำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ ตารางเรียน ตารางแสดง หน้าที่ ความรับผิดชอบของครู รายละเอียดงบประมาณประจำปี ฯลฯ

3.3.3) ผู้ตรวจสอบของ ERO เข้าตรวจเยี่ยมโรงเรียน โดยเข้าสังเกต การสอนของครูการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการทดสอบผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดย สุ่มตัวอย่างนักเรียนมาทดสอบความรู้ในวิชาต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาความเห็นของผู้ปกครอง และชุมชนที่มีต่อโรงเรียน

3.3.4) ผู้ตรวจสอบร่างรายงานผลการตรวจสอบให้คณะกรรมการ บริหารโรงเรียนพิจารณาเป็นอันว่าถูกต้องตรงกับข้อเท็จจริงหรือไม่ หากไม่ถูกต้องจะมีการหารือกันในลักษณะของการมีส่วนร่วมและยอมรับซึ่งกันและกัน

3.3.5) ผู้ตรวจสอบรายงานผลฉบับที่เรียบร้อยแล้วให้คณะกรรมการบริหาร โรงเรียน ทราบอย่างเป็นทางการ เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ให้แล้วเสร็จภายใน 20 วัน แล้วรายงานให้ ERO ทราบ

3.3.6) ส่งรายงานผลการตรวจสอบฉบับสมบูรณ์ไปยังกระทรวง ศึกษาธิการ ผู้ปกครองและ สื่อมวลชน เพื่อเผยแพร่ให้สาธารณชนได้ทราบทั่วกัน

3.3) ตัวบ่งชี้และวิธีการประเมิน ตัวบ่งชี้ที่ ERO ใช้ในการประเมิน สถานศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการพิจารณาเกี่ยวกับคุณภาพของการจัดการศึกษา ได้มาจาก การกลั่นกรองของกระทรวงศึกษาธิการและรายงานการประเมินต่าง ๆ ตัวบ่งชี้ต้องมีความ ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เป็นนามธรรม จะต้องแน่ใจว่าตัวบ่งชี้เหล่านั้นสามารถนำไปสู่การ พิจารณาตัดสินใจได้ ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

3.3.1) ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน นิวซีแลนด์มีการประเมินความพร้อม ของเด็กก่อนเข้าเรียน โดยทำเป็น Standard entry assessment test เมื่อประเมินแล้วสามารถ ระบุว่าต้องจัดการเรียนการสอนอย่างไร บันทึกผลการเรียนรู้และความก้าวหน้าของ นักเรียน และนำผลการเรียนส่งต่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ทดสอบความก้าวหน้าของ นักเรียนเป็นระยะ ๆ

3.3.2) จริยธรรม คุณธรรม ระบุไว้ชัดเจนในธรรมนูญสถานศึกษา พร้อมวิธีการประเมินที่ชัดเจน คุณธรรมหลักในนิวซีแลนด์ ได้แก่ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเคารพตนเอง ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนอื่น

3.3.3) ความปลอดภัยสุขภาพและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ตัวบ่งชี้ที่นำมาพิจารณาเช่น ระดับเสียงรบกวนจากภายนอก สิ่งกระตุ้นการเรียนรู้ ฝาผนังห้องเรียน แสงภายในห้องเรียน (บรรยากาศในห้องเรียน)

3.4.4) หลักสูตร การเรียนการสอน และการดำเนินการสอนของครู หลักสูตรมีความสมดุล (Balanced Curriculum) รูปแบบการสอนของครู การไม่ขึ้นเงินเดือนของครูที่ไม่ผ่านการประเมิน

3.4.5) การบริหารและการบริหารการเงิน เน้นการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ คู่มือการใช้จ่ายงบประมาณอย่างสอดคล้อง ไม่เน้นการตรวจบัญชีรับ บัญชีจ่าย นิวัติแลนด์ใช้งบประมาณในการประเมิน (รวมทั้งการดำเนินงานของ ERO) คิดเป็น 0.40 % ของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมดประเทศ

โดยสรุปแล้วการจัดการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ มีการดำเนินงานประกันคุณภาพที่มีคุณภาพดีเป็นที่ยอมรับของประเทศอื่น ๆ เป็นเพราะว่าประเทศนิวซีแลนด์ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผล ในลักษณะที่เป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน โดยมีระบบการติดตามประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาคุณภาพใน 3 ลักษณะคือ

- 1) การติดตามประเมินผลภายใน กระทรวงศึกษาธิการมีการประเมินผลแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับกระทรวงและระดับสถานศึกษา ระดับกระทรวง มีสำนักงานประเมินและตรวจสอบภายในกระทรวงทำหน้าที่ทบทวน ตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานในระดับกระทรวง ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและสำนักพัฒนานโยบายสู่การปฏิบัติคอยกำกับดูแล ธรรมเนียมของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ระดับสถานศึกษา เป็นการติดตามประเมินผล โดยคณะบุคคล 5 กลุ่ม ได้แก่ กรรมการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู/อาจารย์ นักเรียน/นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อดูว่ามีการดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมายหลักสูตร ธรรมเนียมสถานศึกษาหรือไม่ ส่วนการติดตามประเมินผลภายนอก โดยสำนักงานตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษาเป็นหน่วยงานอิสระ ทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.6.2 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศอังกฤษ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 : 57-70) ได้อธิบายถึงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศอังกฤษไว้ดังนี้

- 1) โครงสร้างการบริหารการศึกษา ระบบการบริหารการศึกษาของประเทศอังกฤษมี 3 ระดับ คือ

1.1) การบริหารการศึกษาในระดับชาติ อยู่ในการกำกับดูแลของ
กระทรวงศึกษาและทักษะ (Department for Education and Skill)

1.2) การบริหารการศึกษาในระดับท้องถิ่น อยู่ในความ
รับผิดชอบขององค์การบริหารการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Authorities หรือ LEAs)

1.3) การบริหารการศึกษาในระดับสถานศึกษา 3 ระดับ คือ
การศึกษาใน โรงเรียน (การศึกษาขั้นพื้นฐาน) การศึกษาต่อเนื่อง และการอุดมศึกษา การศึกษา
ขั้นพื้นฐานแบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้น ๆ ละ 3 ปี แต่ละช่วงชั้นเรียกว่า Key state ได้แก่ Key state
1 (ปีที่ 1-3), Key state 2 (ปีที่ 4-6), Key state 4 (ปีที่ 7-9), Key state 5 (ปีที่ 10-12)

การบริหารการศึกษาในระดับชาติเพื่อพัฒนามาตรฐาน
การศึกษาของชาติมีหน่วยงานที่นำนโยบายสู่การปฏิบัติคือ หน่วยมาตรฐานและ
ประสิทธิภาพ (Standards and Effective Unit) สังกัดกระทรวงการศึกษาและทักษะ โดยการ
ประสานงานกับองค์การบริหารการศึกษาท้องถิ่น และสำนักงานมาตรฐานการศึกษา (The Office for
Standards in Education : OFSTED) ทำหน้าที่ตรวจสอบโรงเรียนเพื่อยกระดับมาตรฐานและ
คุณภาพการศึกษาระดับโรงเรียน เป้าหมายและนโยบายการศึกษาของชาติที่เกี่ยวกับการ
พัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติที่สำคัญมีดังนี้ คือ

1.3.1) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของชาติ (National
Curriculum) ตามประกาศใน กฎหมายการศึกษา ค.ศ.1996 (Education Act 1996)

1.3.2) พัฒนามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน ตามนโยบาย
ในรายงานเอกสารปกขาวชื่อ “ความเป็นเลิศใน โรงเรียน” (Excellence in Schools) ซึ่งเป็น
แนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนา มาตรฐานการศึกษาสูงสำหรับนักเรียนทุกคน เพื่อเตรียมคน
สำหรับศตวรรษหน้า โดยมีการวางเป้าหมายมาตรฐานการศึกษาของชาติ ด้านการรู้หนังสือ
(Literacy) และด้านคณิตศาสตร์ (Numeracy) ซึ่งต่อมาประกาศเป็นกฎหมาย (Schools
Standards and Framework Act 1998)

1.3.3) การพัฒนามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในระดับ
มัธยมศึกษาตามนโยบายใน รายงาน เอกสารปกขาวชื่อ โรงเรียนมุ่งสู่ความสำเร็จ (School :
Achieving Success)และได้ออกเป็นกฎหมายการศึกษา 2001 (Education Bill 2001)ในเดือน
พฤศจิกายน ค.ศ.2001

จากการศึกษาพบว่าประเทศอังกฤษมีการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติโดยการปฏิบัติที่หลากหลายเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนให้สูงขึ้น ด้วยวิธีการกำหนดนโยบายเพื่อนำสู่การปฏิบัติออกมาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง

2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา

2.1) การพัฒนามาตรฐานหลักสูตรของชาติ : (National Curriculum) จากกฎหมายการศึกษา ค.ศ.1996 (Education Act 1996) ได้ระบุให้มีหลักสูตรการศึกษาของชาติ (National Curriculum) ประกอบด้วย

2.1.1) วิชาหลัก (Core) ได้แก่ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์

2.1.2) วิชาพื้นฐาน (Foundation) ได้แก่ เทคโนโลยี สุขศึกษา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะและดนตรี เป็นต้น โดยจัดให้มีการพัฒนามาตรฐานสาระการเรียนรู้และความรู้ความสามารถที่นักเรียนควรมีในแต่ละช่วงชั้น โดยให้มีความหลากหลาย เพื่อสนองต่อความสามารถที่แตกต่างกันของนักเรียน และให้มีพัฒนาการวัดและเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ในแต่ละช่วงชั้นด้วย

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหลักสูตรและการประเมินผลโรงเรียน (The School Curriculum and Assessment Authority) จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน และไม่เกิน 15 คน โดยมีหน้าที่ในการทบทวนหลักสูตรและการประเมินผลระดับชาติ การศึกษาวิจัยและปฏิบัติการเกี่ยวกับการวัดประเมินผลระดับชาติตามมาตรฐานหลักสูตรของชาติ โดยมีสำนักงานคุณสมบัติและหลักสูตร (Qualifications and Curriculum Authority) เป็นองค์กรวิชาการสนับสนุนการทำงาน

2.2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน : Excellence in Schools มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน ตามนโยบายในรายงานเอกสารปกขาวชื่อ “ความเป็นเลิศในโรงเรียน” (Excellence in Schools) ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนามาตรฐานการศึกษาสูงสำหรับนักเรียนทุกคน เพื่อเตรียมคนสำหรับศตวรรษหน้า โดยความเป็นเลิศที่กล่าวถึงจะต้อง เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมและความมุ่งมั่นของทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐบาล องค์กรการศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชน และสิ่งที่รัฐบาลประเทศอังกฤษต้องการ ให้เกิดขึ้นภายในปี ค.ศ. 2002 ในส่วนที่เป็นนโยบายที่เกี่ยวกับมาตรฐานที่จะดำเนินการ สรุปได้ดังนี้

สูงขึ้น

2.2.1) การเปลี่ยนแปลงที่เน้นผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่

2.2.2) เป้าหมายการศึกษาของชาติเริ่มที่ระดับประถม โดยได้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาการศึกษาของชาติ ด้านการรู้หนังสือ (Literacy) และด้านคณิตศาสตร์ (Numeracy) โดยมีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการหลักสูตร และการประเมินผลโรงเรียน (The School Curriculum and Assessment Authority : SCAA) ผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ที่ว่าจะนำมาซึ่งมาตรฐานหลักสูตรของชาติ (National Curriculum) โดยมีคู่มือของชาติในการสอนด้านการรู้หนังสือและด้านคณิตศาสตร์ เป็นแนวทางในการสอน และการอบรมครู

2.2.3) หน่วยมาตรฐานและประสิทธิภาพของกระทรวงการศึกษาและทักษะ เป็นหน่วยงานสนับสนุนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยมีการตั้งคณะกรรมการมาตรฐาน (Standard Task Force) ซึ่งคั้งองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันทำงาน

2.2.4) คณะกรรมการมาตรฐานมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศึกษาและทักษะเป็นประธาน และมีผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ตัวแทนขององค์กรการศึกษาเอกชน ครูที่มีชื่อเสียงใน การสอน และผู้แทนจากภาคธุรกิจ เป็นกรรมการ คณะกรรมการชุดนี้มีการดำเนินการอย่างโปร่งใส มีการประชุมปีละ 4 ครั้ง และทำหน้าที่เป็นสภาการศึกษาของฝ่ายการศึกษาและแรงงาน เป็นผู้ให้ คำแนะนำแก่รัฐบาลในการดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายด้านการศึกษา ได้แก่

(1) รวมพลังผู้เกี่ยวข้องหรือสนใจด้านการศึกษาเพื่อ

ยกระดับมาตรฐานการศึกษา

(2) สนับสนุนและมีส่วนร่วมในทุกหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับการศึกษา

(3) ให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรีว่าการฯ เกี่ยวกับนโยบาย

ในการพัฒนาและการดำเนินการ เพื่อยกมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนและนำสู่เป้าหมายของชาติด้านการศึกษา

2.2.5) การดำเนินการเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของชาตินั้นอาศัยกลไกจากเป้าหมายการศึกษาชาติที่กำหนดโดยรัฐบาลนำไปสู่การปฏิบัติโดยผู้ว่าการเขตการศึกษาที่กำกับดูแล โรงเรียน (Schools and Local Education Authorities : LEAs.)

โดยการสนับสนุนของรัฐบาล เน้นที่การวางแผนการพัฒนาร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับ LEAs. และ LEAs” กับโรงเรียน

2.2.6) ในการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปตาม มาตรฐานนั้น เน้นที่การมีมาตรฐานหลักสูตรของชาติด้านผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังของนักเรียน ทุกช่วงชั้น (Key State) และเน้นที่การวัดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนตามมาตรฐานหลักสูตรของชาติ ที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการตามลำดับ ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง LEAs. รัฐบาลและต่อสาธารณะ โดยมีกระบวนการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยมืองค์กรการศึกษาหลักที่เกี่ยวข้อง 2 องค์กร ได้แก่ สำนักงานคุณสมบัติและหลักสูตร (Qualifications and Curriculum Authority ย่อว่า QCA) ซึ่งสนับสนุนการทำงานของ คณะกรรมการหลักสูตรและการประเมินผล โรงเรียน (The School Curriculum and Assessment Authority : SCAA) และสำนักงานมาตรฐานการศึกษา (The Office for Standards in Education : OFSTED) ที่สนับสนุนการดำเนินการ ดังกล่าว

2.2.7) มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาการเรียน การสอน เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา

2.2.8) ยกย่องมาตรฐานการศึกษาโดยการยกระดับมาตรฐานของครูให้เป็นครูมืออาชีพ โดยมีการดำเนินงานต่อไปนี้

ครูได้รับการประกาศให้เป็นครูผู้นำ (Head teachers) มีคุณสมบัติของครูต้นแบบมืออาชีพที่กำหนดเป็นมาตรฐาน ก็คือมีความเป็นผู้นำและทักษะในการกระตุ้นเพื่อนครูและนักเรียนและการบริหารโรงเรียน โดยให้อยู่ในความรับผิดชอบของโครงการพัฒนาคุณสมบัติของครูผู้นำแห่งชาติ (The National Professional Qualification for Headship : NPQH) ขององค์กรพัฒนาครู (Teacher Training Agency : TAA) กำหนดมาตรฐานสำหรับครูใหม่ที่เริ่มต้นปฏิบัติงาน ฝึกอบรมและพัฒนาครูเก่าเพื่อยกระดับมาตรฐานการสอนดำเนินการ โดย TAA และมีการสร้างเครือข่ายครูแบบเสมือนเพื่อสนับสนุนการเรียนระดับชาติ (“Virtual” Teacher’s Center on the National Grid for Learning) โดยเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้คำแนะนำแก่ครูทุกคนเกี่ยวกับแนวทางการสอน และทรัพยากรการสอน ให้การสนับสนุนบุคลากรฝ่ายสนับสนุนการสอน (Non-teaching staff) ให้มากขึ้น เพื่อให้ครูใช้เวลาส่วนใหญ่ในการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการให้อาชีพครูเป็นอาชีพที่สำคัญ ให้มีการจัดตั้ง สภาวิชาชีพครู (General Teaching Council : GTC) ในระดับชาติเพื่อยกระดับมาตรฐานครูและเปิด โอกาสให้

ครูได้แสดงผลงานการสอนและพัฒนาความรู้และทักษะการสอน โดยให้ TAA และ GTC ทำงานประสานกันในการพัฒนารอบการดำเนินงานเพื่อพัฒนาครู

จากนโยบายและยุทธศาสตร์ในการยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในรายงานเอกสารปกขาวชื่อ ความเป็นเลิศในโรงเรียน ต่อมาออกกฎหมายมาตรฐานโรงเรียนและกรอบการดำเนินงาน (School Standards and Framework Act. 1998 : 59) โดยโรงเรียนต้องตั้งเป้าหมาย (Target Setting in Schools) ที่จะพัฒนาความสามารถของนักเรียน และต้องรายงานในเอกสารรายงานประจำปีของผู้ว่าการเขตการศึกษาที่รายงานต่อผู้ปกครองของนักเรียน ดังรายการต่อไปนี้

ช่วงชั้นที่ 2 : จำนวนร้อยละของนักเรียนที่สอบได้ร้อยละ 4 หรือสูงกว่าในวิชาภาษาอังกฤษ

ช่วงชั้นที่ 2 : จำนวนร้อยละของนักเรียนที่สอบได้ร้อยละ 4 หรือสูงกว่าในวิชาคณิตศาสตร์

ช่วงชั้นที่ 4 : จำนวนร้อยละของนักเรียนที่สอบ GCSE (General Certificate of Secondary Education) (เทียบเท่า) ได้เกรด A- C ใน 5 วิชาหรือมากกว่า การสอบระดับนี้ จะสอบเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 16 ปีขึ้นไป นักเรียนเลือกสอบประมาณ 6-10 วิชา เช่น วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ ฯลฯ และผลการสอบจะแบ่งเป็น 7 ระดับ คือ Grade A, B, C, D, E, F, G ผู้ที่สอบได้ Grade C ขึ้นไปจึงจะถือว่าสอบผ่าน นักเรียนที่สอบ GCSE ได้แล้ว (อย่างน้อย 5 วิชา) หากจะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาจะต้องศึกษาต่ออีกประมาณ 2 ปี ในระดับ A Level (Advanced Level)

ช่วงชั้นที่ 4 : จำนวนร้อยละของนักเรียนที่สอบ GCSE (เทียบเท่า) ได้เกรด A- G ใน 1 วิชาหรือมากกว่า

ช่วงชั้นที่ 4 : คะแนนเฉลี่ย GCSE (เทียบเท่า) สำหรับนักเรียนแต่ละคน

นอกจากจะมีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนสำหรับนักเรียนปกติแล้ว ยังมี การออกกฎหมายให้โรงเรียนมีการตั้งเป้าหมายสำหรับเด็กที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษด้วย

3) การนำมาตรฐานการศึกษาชาติไปใช้ประโยชน์

3.1) ใช้ในการพัฒนาโครงการระดับชาติเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่น โครงการ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการรู้หนังสือ (National Literacy Strategy) โครงการยุทธศาสตร์ด้านคณิตศาสตร์ (National Numeracy Strategy)

3.2) ใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติของหน่วยงานทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา ตั้งแต่ระดับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ โรงเรียนเพื่อเป็นเป้าหมายในการรักษาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาสำหรับนักเรียนทุกคน โดยให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ โรงเรียน มีการวางแผนการพัฒนามาตรฐานการศึกษา และ OFSTED ใช้เป็นกรอบในการตรวจสอบด้วยหน่วยงานและองค์กรการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ

4) หน่วยมาตรฐานและประสิทธิภาพ (Standards and Effective Unit : SEU) เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐสังกัดกระทรวงการศึกษาและทักษะ Department for Education and Skill : DfES) มีหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์ในการนำนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับ มาตรฐานการศึกษาของ โรงเรียนในอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

- 4.1) รักษาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาของนักเรียนทุกคน
- 4.2) ส่งเสริมความหลากหลายและการสร้างนวัตกรรม
- 4.3) ติดตามผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและดำเนินการเพื่อให้ได้

มาตรฐาน

5) การดำเนินการ โครงการริเริ่มระดับชาติเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้แก่

- 5.1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการรู้หนังสือ (National Literacy Strategy)
- 5.2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านคณิตศาสตร์ (National Numeracy Strategy)
- 5.3) การยกระดับมาตรฐานการศึกษาสำหรับช่วงชั้นที่ 3 (Raising Standards at Key Stage 3)
- 5.4) ส่งเสริมผู้มีความสามารถเป็นพิเศษ (Gifted and Talented)
- 5.5) ความหลากหลายของ โปรแกรมใน โรงเรียน (School Diversity Programmers)

5.6) ความร่วมมือกับภาคธุรกิจและองค์กรชุมชนในการจัดการศึกษา (Education Action Zones)

แผนพัฒนาการศึกษาของ โรงเรียน (Education Development Plans) เพื่อนำกฎหมายมาตรฐาน โรงเรียนและกรอบการดำเนินงานสู่การปฏิบัติ โรงเรียนที่ต้องมีการวัดพิเศษ (Schools in Special Measure) คือ โรงเรียนที่ได้รับ การประเมินจาก OFSTED ว่าต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดซึ่งรัฐจะต้องเข้าไปช่วยเหลือให้ได้มาตรฐานภายในเวลา 2 ปี ถ้าไม่

สามารถทำได้ต้องเปลี่ยนเป็น โรงเรียนใหม่ (Fresh Start) หรือปิดไป โรงเรียนใหม่ (Fresh Start) เป็นโรงเรียนใหม่ที่แทนที่โรงเรียนเดิมที่ไม่ได้มาตรฐานและต้องการยกเครื่อง โรงเรียนใหม่เลย ซึ่ง (School Assessment Unit : SAU) ต้องให้การสนับสนุนให้การดำเนินการไปได้ อย่างมีมาตรฐาน โครงการวิจัยทางการศึกษา DfES (The DfES Research Program) งบประมาณ เป็นจำนวนมากได้ใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ทางการศึกษา และวิจัย การศึกษาในระยะยาว (Longitudinal studies)

6) สำนักงานมาตรฐานการศึกษา (The Office for Standards in Education : OFSTED) เป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระ จากกระทรวงการศึกษาและทักษะ แต่ทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับหน่วยมาตรฐานและประสิทธิภาพ (School Efficiency Unit : SEU) ได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจากรัฐบาล โดยมีงานหลัก ทำหน้าที่ตรวจสอบ โรงเรียนอย่างเป็นอิสระและสม่ำเสมอ รายงานผลการตรวจสอบให้กับสาธารณะ และให้ คำแนะนำอย่างเป็นอิสระแก่โรงเรียน มีหน้าที่ทบทวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของ รัฐ เช่น องค์การบริหารการศึกษาท้องถิ่น (LEAs) การฝึกอบรมโดยองค์กรพัฒนาครู หรือ รายงานผลของโครงการความริเริ่มต่าง ๆ ของรัฐที่นำนโยบายสู่การปฏิบัติ เช่น โครงการ Education Action Zones โครงการ Excellence in Cities เป็นต้น

งานสำคัญหลักของ OFSTED อีกประการหนึ่งคือ การสร้างเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นกรอบการดำเนินงานและคู่มือที่จะช่วยผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจสอบทุกระดับ นอกจากนั้นแล้วยังสอบถามและนำเสนอรายงานในหลาย ๆ ประเด็นเกี่ยวกับการเรียน การสอนและการบริหาร โรงเรียนที่ดี และเสนอแนะต่อรัฐบาล

7) สำนักงานคุณสมบัติและหลักสูตร (Qualifications and Curriculum Authority ย่อว่า QCA) เป็นองค์กรการศึกษาที่ไม่หวังผลกำไร ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1997 โดยรวมงานของ National Council for Vocational Qualifications (NCVQ) และ School Curriculum and Assessment Authority (SCAA) เข้าด้วยกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม คุณภาพการศึกษา และการฝึกอบรมมีอำนาจหน้าที่ในการทบทวน หลักสูตรและการฝึกอบรม ของโรงเรียนจากระดับอนุบาลถึงอาชีวศึกษา QCA สนับสนุนการทำงานของ DfES และ ทำงานร่วมกับโรงเรียน ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวัดและประเมินผล การ ตรวจสอบและรับรองคุณภาพของโรงเรียน วิทยาลัย และสถานที่ทำงานของ QCA สนับสนุน DfES ในการกำกับมาตรฐานการศึกษาและการฝึกอบรมในระดับโรงเรียน โดยดำเนินการ ต่อไปนี้

7.1) พัฒนาและกำกับดูแลหลักสูตรของชาติ (National curriculum)

7.2) พัฒนาและบริหารระบบการวัดประเมินผลของชาติ (National assessment system)

7.3) พัฒนาควบคุมและกำกับดูแลระบบคุณภาพการศึกษาของชาติ (National qualification system)

7.4) ให้ข้อมูลระดับชาติที่เป็นประโยชน์และสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม ทั้งนี้ QCA ทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น และสิ่งที่ QCA เน้นและองค์กรอื่นไม่ได้ทำคือ การเชื่อมโยงมาตรฐานการศึกษากับ มาตรฐานวิชาชีพ โดยเน้นที่ผู้ประกอบการ เช่น QCA เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา (National Qualification Framework) เพื่อพัฒนามาตรฐานวิชาชีพแห่งชาติ (National Occupational Standards) เช่น มาตรฐานวิชาชีพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและคณิตศาสตร์ เป็นต้น

นอกจากการใช้เกณฑ์มาตรฐาน ประเทศอังกฤษยังเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในองค์กร และการกำกับดูแลจากหน่วยงานภายนอก กระบวนการประกันคุณภาพที่เป็นความร่วมมือของ External Peer Review และ Internal Self Assessment ในกิจกรรม 5 ขั้นตอน คือ

(1) การกำหนดความต้องการ การวางแผน และการกระทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

(2) การประเมินความเหมาะสม เพียงพอของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และการลงมือปฏิบัติ

(3) การประเมินความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

(4) การรับประกันว่ากลไกการกำกับดูแลภายในมืออยู่จริง และยังใช้

ปฏิบัติ

(5) การรายงานต่อสาธารณะ รัฐบาล และผู้รับบริการ

กิจกรรมทั้ง 5 ขั้นนี้ เป็นกิจกรรมของการประกันคุณภาพ 3 ระดับคือ

ระดับที่ 1 การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) กิจกรรมขั้นที่ 1 - 3

ระดับที่ 2 การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) กิจกรรมขั้นที่ 3 - 4

ระดับที่ 3 การรับรองคุณภาพ (Quality Assurance) กิจกรรมขั้นที่ 4 - 5

8) กระบวนการประกันคุณภาพของประเทศอังกฤษ ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมที่สำคัญ 3 ขั้นตอนคือ

8.1) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เป็นความรับผิดชอบของแต่ละสถาบันในการวางกลไกต่าง ๆ เพื่อควบคุมคุณภาพการเรียนการสอน

8.2) การตรวจสอบกลไกควบคุมคุณภาพ (Quality Audit) เป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานกลางอุดมศึกษา ที่เรียกว่า Higher Education Quality Council (HEQC) ซึ่งเน้นการตรวจสอบในระดับสถาบันเกี่ยวกับกลไกควบคุมคุณภาพที่เหมาะสม และเน้นการตัดสินเกี่ยวกับรูปแบบ (Formative judgment) ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ คือ

- (1) การรวบรวมข้อมูลหรือเอกสาร
- (2) การแต่งตั้งผู้ตรวจสอบที่มีความเป็นกลางและมีความรอบรู้
- (3) การตรวจเยี่ยมสถาบัน เป็นการให้ผู้ตรวจสอบได้พบกับ

ผู้บริหาร โรงเรียน อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา

(4) การเขียนรายงานความเห็น ซึ่งต้องกระทำให้เสร็จสิ้นภายในวันสุดท้ายของการตรวจเยี่ยม

(5) การเผยแพร่รายงานเป็น Public report ซึ่งเป็นการประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะทั่วไปโดยไม่มีการเปรียบเทียบระหว่างสถาบัน โดยเน้นให้มหาวิทยาลัย ตื่นตัวและมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

8.3) การประเมินคุณภาพของการเรียนการสอน (Quality Assessment) เป็นหน้าที่ของ หน่วยงานจัดสรรงบประมาณอุดมศึกษาคือ Higher Education Funding Council (HEFC) และเป็นการประเมินในระดับสาขาวิชา โดยเน้นที่ประสิทธิภาพการเรียนการสอน เน้นการตัดสินที่เนื้อหาสาระ (Summative judgment) โดยมี 5 กิจกรรมย่อย คือ

- (1) การรวบรวมข้อมูลหรือเอกสารที่เป็นรายงานการประเมิน

ตนเอง

- (2) หน่วยงานกลางพิจารณารายงาน

(2.1) อาจประเมินให้อยู่ในระดับ "พอใจ" โดยไม่ต้องตรวจเยี่ยม

(2.2) ไปตรวจเยี่ยมกรณียังไม่เป็นที่พอใจ (Claim for excellence หรือ Quality at risk) โดย แต่งตั้งผู้ประเมิน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3-4 คน และผู้รายงาน 1 คน ใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน โดยมีกิจกรรมการประชุมการสัมภาษณ์ และการสังเกตการสอน

สรุประดับคะแนนและเขียนรายงาน และพิมพ์เผยแพร่ เป็น Public report

3.6.3 การประกันคุณภาพการศึกษาสาธารณรัฐฟินแลนด์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า สาธารณรัฐฟินแลนด์ เป็นอีกประเทศหนึ่งซึ่งมีระบบการศึกษาที่โดดเด่น เนื่องจากผลของการจัดอันดับในระดับนานาชาติ อยู่ในอันดับชั้นนำของโลก เช่น อันดับความสามารถในการแข่งขัน ระดับนานาชาติด้านการศึกษา อยู่ในอันดับที่ 1 และค่าดัชนีการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อยู่ในอันดับที่ 13 ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยที่สำคัญหลายประการทั้งจากการที่รัฐสามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ การส่งเสริมการวิจัย การที่วิชาชีพครูได้รับการยกย่องเป็นอย่างสูง และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงเห็นควรศึกษาถึงระบบการศึกษาของสาธารณรัฐฟินแลนด์ เพื่อนำประสบการณ์ในประเทศดังกล่าวมาเป็นบทเรียนและประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับบริบทไทย

โครงการสร้างและระบบบริหารการศึกษาของสาธารณรัฐฟินแลนด์ มีรายละเอียด ดังนี้

1) ระดับก่อนประถมศึกษา หน่วยงานบริหารระดับท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบจัดการศึกษา โดยรัฐบาลสนับสนุนงบประมาณร้อยละ 85 เป้าหมายของการจัดการศึกษา ในระดับนี้มุ่งพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต จัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและเริ่มรับเด็กเข้าศึกษาตั้งแต่อายุ 7 ขวบ ทั้งนี้ เด็กที่อายุ 6 ขวบ สามารถเข้าเรียนได้แต่ต้องได้รับการพิจารณา ร่วมกันจากผู้ปกครองและโรงเรียน การจัดห้องเรียนจะแบ่งเด็กตามกลุ่มอายุ โดยแต่ละห้องมีจำนวนระหว่าง 13 – 20 คน ใช้เวลาเรียนวันละไม่เกิน 5 ชั่วโมง เน้นการเรียนการสอนผ่านการเล่นด้วยกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ สำหรับการประเมินผล เน้นการประเมินพัฒนาการทางสังคมและการเรียนรู้มากกว่าผลสัมฤทธิ์ในการเรียน

2) การศึกษาพื้นฐานในประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์ มีการจัดการศึกษา ดังนี้

2.1) Compulsory School (ภาคบังคับ) เริ่มเมื่อเด็กอายุย่างเข้าปีที่ 7 และจบเมื่อหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานหรือเมื่ออายุเกิน 10 ปี โดยมากเกือบทุกคนจบการศึกษาตามเกณฑ์บังคับนี้

2.2) โรงเรียนมัธยมแบบผสมเก้าปี (นักเรียนอายุ 7-15 ปี)

2.3) สามารถเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มเติมได้อีก 1 ปีตาม

ความสมัครใจ

2.4) หลักสูตรของโรงเรียนในท้องถิ่นต้องยึดเอาพื้นฐานของ

หลักสูตรแกนกลางของชาติ (Core Curriculum)

2.5) ใบรับรองหรือใบสุทธิจะออกให้เมื่อเรียนสำเร็จหลักสูตร
การศึกษาพื้นฐาน แต่จะไม่ระบุคุณสมบัติ

2.6) ใบรับรองหรือใบสุทธิสามารถนำไปแสดงเพื่อเข้าเรียนต่อ
ในโรงเรียนมัธยมที่ระดับสูงขึ้น และแสดงเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมได้

2.7) การสอน หนังสือเรียน อาหาร บริการทางด้านสุขภาพ และ
การเดินทาง ไป-กลับจากโรงเรียน จะได้รับการบริการ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

2.8) นักเรียนมีสิทธิในการได้รับการฝึกสอนทักษะพิเศษ หรือไ้
รับการบริการการศึกษาเป็นพิเศษ โดยเฉพาะได้หากมีความจำเป็น

2.9) มีเด็กอายุในวัยเรียน ที่มีประวัติการอพยพเข้าเมืองมิได้ถูก
กีดกันทางการศึกษา แต่ได้รับการสนับสนุนไปหลาย ๆ ด้าน

3) การศึกษาพื้นฐานในสาธารณรัฐฟินแลนด์ ได้รับการสนับสนุน
ทางการเงิน จากองค์กรปกครองท้องถิ่นและรัฐบาล

3.1) มีโรงเรียนประมาณประมาณ 3,300 แห่ง ที่ได้ให้การศึกษแก่นักเรียน
มืออยู่รอบ ๆ บริเวณโรงเรียน โดยที่พยายามจัดให้เหมาะสมแก่การเดินทางและความ
ปลอดภัย ของนักเรียนเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ

3.2) เครือข่ายโรงเรียน มัธยมแบบผสม (Comprehensive school)
มีครอบคลุมไปทั่วทั้งประเทศ นักเรียนส่วนใหญ่ จะเข้าเรียนในโรงเรียนระดับปานกลาง ซึ่งมี
นักเรียนประมาณ 300-499 คน โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยที่สุดน้อยกว่า 10 คน และมากที่สุด
เกินกว่า 900 คน

3.3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้อง
จัดการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนระดับเกณฑ์ภาคบังคับ (Compulsory) ที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้
โรงเรียน มีโรงเรียนเอกชนจำนวนน้อยมาก (ประมาณ 2%)

3.4) ตามกฎหมายกำหนดให้รัฐต้องจ่ายค่าดำเนินการให้บริการ
ด้านการศึกษา (58%)

3.5) ภาษาที่ใช้ในการสอนส่วนใหญ่ เป็นภาษาฟินนิช (Finnish) หรือ Swedish (สวีดิช) แต่อาจมีการสอนภาษา Sani Rona หรือ ภาษามือ (Sign language) นักเรียน ที่พูดภาษา Swedish มีน้อยกว่า 6% และพูดภาษา Sami มีน้อยกว่า 0.1% ของนักเรียนทั้งหมด

4) การสอนทักษะพิเศษ และการให้การศึกษพิเศษตามความจำเป็น (Remedial Teaching Special Needs Education)

4.1) นักเรียน/นักศึกษา ที่มีศักยภาพในการเขียนต่ำ หรือมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไข มีสิทธิได้รับการสอนทักษะพิเศษ ควบคู่ไปกับการเรียนปกติ

4.2) นักเรียนที่ทุพพลภาพ เจ็บป่วย มีพัฒนาการทางการเรียนล่าช้าหรือด้วยเหตุผลอื่นจะได้รับการจัดการศึกษาแบบพิเศษให้ตามความจำเป็น

4.3) เมื่อใดที่มีการจัดชั้นเรียนแบบพิเศษ จะต้องเรียนควบคู่ไปกับการเรียนปกติ

4.4) นักเรียนที่เรียนในชั้นเรียนที่จัดเป็นพิเศษ จะต้องมีแผนการเรียนการสอนของตนเองเป็นรายบุคคล

การประเมินผลสถาบันการศึกษาและระบบการศึกษา (Evaluation of Education Institutions and the Education System) การประเมินผลเป็นเครื่องมือในการรักษามาตรฐานการศึกษาโดยการติดตามความสำเร็จของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายและเป็นพื้นฐานเพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา

1) การประเมินผลสถาบันการศึกษา (Evaluation of School/Institutions) สถาบันการศึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อการประเมินผลการศึกษาของตน และการประเมินจากภายนอก ปี ค.ศ. 1993 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินโครงการพัฒนาวัฒนธรรมการประเมินผลและการประเมินตนเองของสถาบันการศึกษา เป้าหมายของการประเมินตนเองเพื่อช่วยให้สถาบันการศึกษา สามารถมองเห็นภาพรวมของตนและเผยแพร่กิจกรรมของสถาบันให้เป็นที่รับรู้แก่คนภายนอก โดยความรู้เกี่ยวกับตนเอง จะช่วยให้สถาบันสามารถเผชิญกับความท้าทายจากภายนอกได้ รวมทั้งการประเมินตนเอง จะทำให้สถาบันทราบว่า การปฏิบัติงานนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และสามารถกำหนดแผนงานเพื่อรักษาระดับปรับปรุงคุณภาพและทราบถึงผลของการปฏิบัติงานของตนได้

2) การประเมินผลระบบการศึกษา (Evaluation of the Education System) การประเมินผลระบบการศึกษาและสถาบันการศึกษาทั้งภายในและภายนอกมีวัตถุประสงค์ที่ผลของการศึกษาในด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความคุ้มค่าทางการเงิน ดังนี้

2.1) การศึกษาจะมีประสิทธิภาพ (Efficiency) เมื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ มีความยืดหยุ่น มีการกำหนดเวลาของระบบการศึกษา มีการบริหารการศึกษาและการเตรียมการที่เหมาะสมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2.2) การศึกษาจะมีประสิทธิผล (Effectiveness) เมื่อเกิดทักษะกับนักศึกษา มีการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางสติปัญญาของบุคคล มีการพัฒนาของสังคม วัฒนธรรม และชีวิต การทำงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

2.3) การศึกษาจะคุ้มค่าทางการเงิน (Financial Accountability) เมื่อทรัพยากรทางการศึกษาได้รับการจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และปริมาณของทรัพยากรทางการศึกษามีความเหมาะสมกับการบริการ โครงสร้างและองค์กรทางการศึกษา

3) การประเมินผลระดับภูมิภาคและท้องถิ่น (Evaluation at Regional and Local Level)

3.1) ระดับภูมิภาค (Regional Level) การประเมินผลการศึกษาจะทำโดย The Provincial State Offices ซึ่งมีหน้าที่ประเมินและติดตามผลการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความ สามารถของสถาบันการศึกษาในการให้บริการแก่เครือข่ายทางการศึกษา และความพึงพอใจของผู้รับบริการ ทั้งนี้ The Provincial State Offices จะส่งข้อมูลการประเมินผลให้กับหน่วยงานการประเมินในระดับประเทศต่อไป

3.2) ระดับท้องถิ่นและเทศบาล (Local Level) การประเมินและติดตามผลการศึกษาให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ มีเป้าหมายที่การให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ ความคุ้มค่าของเงินงบประมาณที่ได้รับและเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายการศึกษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งความแตกต่างระหว่างสถาบันด้วยในระดับสถาบันการประเมินผลมีเป้าหมายที่การบรรลุวัตถุประสงค์คุณภาพการเรียนการสอน การปฏิรูปหลักสูตรและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา

4) การประเมินผลระดับประเทศ (Evaluation at National Level) มีเป้าหมายที่การบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่กำหนดนโยบายการศึกษา

และหลักสูตรแกนกลาง รวมถึงความมั่นคงและ ความเสมอภาคทางการศึกษา

5) การประเมินผลการศึกษาระดับการศึกษาภาคบังคับและมัธยมศึกษา

ตอนปลาย (National Evaluation of Primary and Secondary Education)

รูปแบบและกลุ่มเป้าหมายของการประเมินผลการศึกษาในระดับนี้ถูกกำหนด โดยกระทรวง
ศึกษาธิการ ส่วนการประเมินผลนั้นจะดำเนินการ โดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมี
เป้าหมายในการประเมินผล เพื่อให้ทราบในสิ่งต่อไปนี้

5.1) อุปสงค์ อุปทาน การเข้าถึงการศึกษาและการเลื่อนชั้นของ

นักศึกษา

5.2) โครงสร้างและการดำเนินงานของระบบการศึกษาและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.3) ความเกี่ยวข้องระหว่างคุณภาพการศึกษาและทรัพยากร

ทางการศึกษา

5.4) แนวโน้ม นโยบายการพัฒนาการศึกษาและการเปลี่ยนแปลง

การให้บริการ

5.5) หลักสูตรและการเรียนการสอน

5.6) ผลการเรียนรู้และประสิทธิผลของการศึกษา นอกจากนี้แล้ว

การประเมินผลยังมุ่งที่จะสนับสนุนสถาบันและครู คณาจารย์ ในการปฏิรูปการศึกษาอย่าง
ต่อเนื่อง การผลิตและการเผยแพร่สารสนเทศทางการศึกษาทั้งระบบ และการศึกษา
เปรียบเทียบในระดับนานาชาติ

โดยสรุปแล้วพบว่าประเทศนิวซีแลนด์มี โครงสร้างของการประเมิน

คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบและครบวงจร กล่าวคือ มีแนวทางแห่งชาติ
ว่าด้วยการศึกษา มีกรอบหลักสูตรแห่งชาติ มีการบริหาร โรงเรียนแบบอิสระ ในรูปของ
คณะกรรมการ โรงเรียน และมีการประเมินติดตามผลทั้งภายใน และภายนอก เพื่อเปรียบเทียบ
การดำเนินงานของ โรงเรียนกับที่กำหนดไว้ในนโยบาย และหลักสูตรแห่งชาติว่าสอดคล้อง
กันหรือไม่ ซึ่งคล้ายกับการปฏิรูปการศึกษาของประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะการติดตาม
ประเมินคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษานั้น ทั้งนิวซีแลนด์และอังกฤษให้ความสำคัญกับ
หน่วยงานประเมินผลภายนอก ซึ่งเป็นองค์กรอิสระจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีกรอบการ
ประเมิน หรือการตรวจเยี่ยมที่มีแบบแผน ผู้ประเมินและผู้ถูกประเมินมีความเข้าใจตรงกันใน
หัวข้อที่จะนำมาประเมินหรือตรวจสอบ เมื่อประเมินแล้วมีการทบทวนผลการประเมิน

ร่วมกันเพื่อความเที่ยงตรงของผลการประเมิน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและยอมรับซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การประเมินหรือตรวจสอบนั้น ยังกระทำโดยเปิดเผยและรายงานผลให้สาธารณชนได้ทราบ สอดคล้องกับระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาของประเทศ ฟินแลนด์ใช้การประเมินผลเป็นเครื่องมือในการรักษามาตรฐานการศึกษาโดยการติดตามความสำเร็จของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และเป็นพื้นฐานเพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา สถาบันการศึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อการประเมินผลการศึกษาของตน และมีการประเมินจากภายนอก มีการประเมินผลระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ไปจนถึงระดับชาติ การประเมินและติดตามผลการศึกษาให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ จะเห็นว่าปัจจัยที่ทำให้ทั้ง 3 ประเทศนี้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพราะการให้ผู้ใช้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้ไปเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในต่อไป

4. ระบบการประเมินคุณภาพภายใน (Internal Evaluation System)

4.1 ความหมายของระบบการประเมินคุณภาพภายใน ระบบ หมายถึง องค์ประกอบที่มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยวิธีการปฏิบัติงานในระบบอาจมีรูปแบบที่ทำงานแตกต่างกันได้ แต่อยู่ภายใต้โครงสร้างขององค์ประกอบที่มีหลักการเดียวกัน ประชุม รอดประเสริฐ (2539 : 35) เมื่อนำความความหมายดังกล่าวมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเป็นกระบวนการที่พยายามกำหนดชุดขององค์ประกอบที่มีหลักเกณฑ์ มีการออกแบบรูปแบบ การนำรูปแบบไปปฏิบัติ และการนำผลการประเมินที่ได้จากการดำเนินการตามรูปแบบไปใช้โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสถานศึกษา หลักการที่ใช้ในการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายใน วงจรการทำงานแบบ PDCA วรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 30) กล่าวว่า การทำงานที่เป็นระบบ คือ การทำงานที่เป็นแบบวงจร PDCA และมีการเขียนการทำงานนั้นเป็นลายลักษณ์อักษร มีหลักฐานการทำงานให้ตรวจสอบได้ เป็นวงจรการทำงานที่ค้นพบโดย เดมมิง (Demming) วงจร PDCA ถือว่าเป็นระบบการบริหารงานที่มีคุณภาพ และใช้กันแพร่หลายระบบหนึ่ง ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do หรือ Implement) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check) และการนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไข (Act) กระบวนการทำงานตาม

วจรนี้จะมีการตรวจสอบควบคู่ไปกับการทำงาน ทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงาน ตลอดเวลา เป็นการทำงานที่ต่อเนื่องระบบการประเมินคุณภาพภายในที่ยึดติดกับการทำงานปกติ (Built-in Evaluation System) ระบบการประเมินคุณภาพภายในที่ดีต้องเป็นระบบที่อิงระบบการบริหารแบบ PDCA ไม่ใช่การประเมินแบบแยกส่วน แต่เป็นระบบที่ยึดติดอยู่กับการทำงานปกติ (Built-in evaluation system) ดังที่ มิลเลอร์ และแคมป์เบล (Miller and Campbell, 2006 : 296-319) เสนอว่าวิธีการประเมินตนเองโดยหลักการต้องเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ เป็นกระบวนการที่ทำควบคู่ไปกับการวางแผนและการนำแผนไปปฏิบัติ ระบบการประเมินคุณภาพภายในแบบ Built-in จะมีทั้งส่วนที่เป็นการกำกับติดตามการทำงาน (Monitoring) และส่วนของการประเมิน เป็นกระบวนการที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลเพื่อสะท้อนภาพของผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในลักษณะสรุปรวม นอกจากนี้เขายังกล่าวว่ระบบการประเมินคุณภาพภายในที่ดีต้องเป็นกระบวนการที่สร้างสรรค์ไม่ใช้การทำงานหรือใช้เป็นเครื่องมือข่มขู่การทำงานของใคร สามารถใช้เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การตรวจสอบของการประเมินภายนอก เหตุผลที่ต้องมีการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายในแบบ Built-in คือ ความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงการทำงาน ความพยายามทำให้ข้อมูลที่จัดเก็บมีคุณภาพมากขึ้นความพยายามที่จะรวบรวมข้อมูลที่อยู่กระจัดกระจายในที่ต่าง ๆ และข้อมูลที่ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างเก็บให้มาอยู่ในที่เดียวกัน ทำให้ฐานข้อมูลมีข้อมูลมากขึ้นและสามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น และท้ายที่สุดคือความพยายามนำข้อมูลที่จัดเก็บมารายงานผลเกี่ยวกับสภาพบริบทของหน่วยงาน

4.2 การพัฒนาองค์ประกอบในระบบการประเมินคุณภาพภายใน คาลเดอร์ (Calder, 1994 : 15) กล่าวว่า การประเมินผลตนเองสามารถดำเนินการได้อย่างไม่เป็นทางการ (Informal evaluation) แต่หากต้องการให้ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับก็ควรดำเนินการให้เป็นระบบ เขาเสนอแนะว่าการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายในมี 3 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของระบบการประเมิน ศึกษา นโยบายของหน่วยงานและลำดับความสำคัญของนโยบายที่ต้องการบรรลุผล 2) การบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและ 3) การกำหนดวิธีการที่ทำให้รู้ว่ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่ใช้สามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดหรือไม่

องค์ประกอบของระบบการประเมิน กอร์ดอน (สายฝน วิบูลรังสรรค์, 2550 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Gordon, 1980 : 135) ได้เสนอว่าการออกแบบกระบวนการประเมินคุณภาพภายในจำเป็นต้องมีสิ่งต่อไปนี้ 1) การกำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน 2) การกำหนด

เกณฑ์การประเมิน 3) การเลือกวิธีการเก็บข้อมูลและเทคนิคการประเมิน 4) การวิเคราะห์ผล 5) การนำระบบสู่การปฏิบัติในขณะที่ มิลเลอร์ และแซน (กุลพัฒน์ ยิ่งคำนูน. 2550 : 150 ; อ้างอิงมาจาก Miller and Sahn. 1999 : 108) กล่าวว่าองค์ประกอบของระบบการประเมินคุณภาพภายในแบบยึดติดกับการทำงานประจำมี 3 ส่วน คือ ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และโครงสร้างการสนับสนุนการบริหารจัดการ ดังต่อไปนี้ 1) องค์ประกอบด้านข้อมูล ระบบดังกล่าวจะมีตัวบ่งชี้ 2 ประเภท คือตัวบ่งชี้กระบวนการ (Process indicators) และตัวบ่งชี้ผลกระทบ (Impact indicator) 2) องค์ประกอบด้านวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่จัดเก็บมาจัดกระทำให้เกิดสารสนเทศ ซึ่งผู้ที่วิเคราะห์ข้อมูลต้องมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการวิเคราะห์ มีความสามารถในการเลือกวิธีการที่เหมาะสมมาใช้ 3) องค์ประกอบด้านโครงสร้างสนับสนุนการบริหารจัดการ เป็นกระบวนการทำงานที่ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานระดับล่างทุกฝ่าย โดยหัวหน้างานทุกระดับให้การสนับสนุนการทำงาน นอกจากนี้ ยังเสนอแนะหลักการออกแบบระบบการประเมินคุณภาพภายในแบบยึดติดกับการทำงานประจำ ดังนี้ 1) ต้องมีการประมวลผลเป็นประจำ โดยมีการเก็บข้อมูลสม่ำเสมอจากหน่วยงานระดับล่าง 2) ข้อมูลที่ได้ต้องนำไปใช้ในการบริหารหน่วยงานทุกระดับการเก็บข้อมูลต้องเน้นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้จริง 3) การจัดเก็บข้อมูลต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า เก็บข้อมูลจำนวนน้อย เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย เพราะการมีข้อมูลมากเกินไปก็เป็นอันตรายพอ ๆ กับการไม่มีข้อมูล 4) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลต้องวางแผนอย่างดี เป็นที่เข้าใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 5) คณะทำงานต้องยึดมั่นในการบริหารจัดการที่มุ่งหมายของหน่วยงานเป็นสำคัญ 6) ระบบการประเมินคุณภาพภายในต้องมีความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวได้เร็วทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้ง Miller และ Sahn และ Gordon ต่างให้ความสำคัญกับข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยต้องมีการออกแบบประเมินที่ทำให้สามารถได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ มีการจัดทำอย่างมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ได้จริง และสามารถปรับเปลี่ยนให้ยืดหยุ่นตามสภาพบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นองค์ประกอบทั่วไปที่สำคัญในระบบการประเมินคุณภาพภายใน คือ ระบบฐานข้อมูลและการประมวลผลข้อมูล ที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการวางแผน การพัฒนาการศึกษา โดยข้อมูลที่มีอยู่ในฐานข้อมูลต้องผ่านกระบวนการจัดเก็บที่มีประสิทธิภาพ คือ ถูกต้อง รวดเร็ว คุ้มค่า และปรับตัวได้ง่าย ส่วนองค์ประกอบเฉพาะของระบบการประเมินคุณภาพภายใน ตามความคิดของ (สายฝน วัฒนรังสรรค์. 2550 : 37 ; อ้างอิงมาจาก Stufflebeam. 1994 : 321-338) รายละเอียดของระบบการประเมินคุณภาพ

ภายใน มีสาระที่เกี่ยวข้องกับคำถามต่อไปนี้ 1) ใครเป็นผู้ที่ถูกประเมิน 2) ทำไมต้องประเมิน 3) ใครจะใช้ผลการประเมิน 4) ผลการประเมินจะเอาไปใช้ในการตัดสินใจเรื่องอะไร 5) การประเมินควรเน้นที่คุณสมบัติของผู้ถูกประเมิน หรือการปฏิบัติงาน หรือประสิทธิผล 6) ระบบการประเมินนี้ต้องการให้ส่งผลกระทบต่ออะไรบ้าง

รายละเอียดของตัวระบบการประเมินคุณภาพภายในเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่า

1) ใครบ้างผู้รับผิดชอบในการออกแบบระบบ 2) บทบาทหน้าที่มีอะไรบ้าง 3) คุณสมบัตินของผู้รับผิดชอบมีอะไรบ้าง 4) นโยบายของการประเมินผลมีอะไรบ้าง (นำไปพัฒนาหรือระบุจุดแข็ง จุดอ่อนหรือสร้างความมีส่วนร่วม หรือมุ่งสู่ความเป็นเลิศหรือปรับปรุงส่วนที่บกพร่อง ฯลฯ) 5) คำถามการประเมินคืออะไร 6) ข้อมูลอะไรบ้างที่ต้องจัดเก็บ 7) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การแปลผล การรายงานผลเป็นอย่างไร 8) ระบบการประเมินผลมีลักษณะเช่นใดมีการบริหารจัดการ การกำกับติดตามการทำงานอย่างไร และ 9) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการติดตามผลมีอะไรบ้าง (สายฝน วิบูลรังสรรค์. 2550 : 38 ; อ้างอิงมาจาก Stufflebeam. 1994 : 321-338) ในขณะที่ แอระเซียน และคณะ (Airasian and others. 1996 : 2-7) เสนอแนะโมเดลการประเมิน CREATE (Center for Research and Educational Accountability and Teacher Evaluation) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินตนเองว่าประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) การระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน และต้องการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นในขั้นตอนนี้ ต้องการมีการกำหนดประเด็นหรือเกณฑ์ที่ช่วยกำหนดระดับความสำเร็จที่ต้องการบรรลุผล คำถามหลักในขั้นตอนนี้ คืออะไรคือสิ่งที่ต้องการประเมิน 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ แต่เขาได้แนะนำว่าควรมีการเก็บข้อมูลหรือหลักฐานอย่างเป็นทางการจะดีกว่า คำถามหลักในขั้นตอนนี้คือ จะประเมินสิ่งที่ต้องการประเมินได้อย่างไร 3) การตัดสินใจ เป็นขั้นตอนการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล คำถามหลักของขั้นตอนนี้ คือ ข้อมูลสารสนเทศที่ได้รับจากการประเมินหมายความว่าอย่างไร 4) การปรับเปลี่ยนการทำงาน มีการวางแผนและนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการ คำถามหลักในขั้นตอนนี้ คือ หากจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนการทำงานใหม่ สิ่งนั้นคืออะไร

ผลการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับระบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญในการประเมินคุณภาพภายในได้ดังนี้ (Sanders and others. 1995 : 102 ; Miron. 1998 : 58) 1) การกำหนดและเตรียมบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการประเมินให้พร้อมทั้งจิตสำนึกและความรู้ด้านการประเมินคุณภาพภายใน

- 2) การกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมิน (เป้าหมายของสถานศึกษามาตรฐานที่ต้องการประเมิน)
- 3) การกำหนดแผนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการและทำการตรวจสอบตนเอง
- 4) การกำหนดแผนการประเมินอย่างเป็นระบบ โดยมีการเตรียมปัจจัยสนับสนุนการทำงานด้านการประเมิน (สื่ออุปกรณ์การทำงาน งบประมาณ สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ)
- 5) การออกแบบระบบการประเมิน (การกำหนดกรอบการประเมิน วิธีการประเมิน เครื่องมือประเมิน ระบบฐานข้อมูล และการประมวลผล)
- 6) การออกแบบระบบรายงานผลการประเมิน (รูปแบบการนำเสนอสาระในรายงาน)
- 7) การกำหนดแนวทางการใช้ผลการประเมิน (การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การกำหนด ยุทธวิธีการแก้ปัญหา การวางแผนการแก้ไขปรับปรุงการทำงาน)

แนวคิดของนักประเมิน สรุปได้ว่า หากจะต้องพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายใน สิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นลำดับแรก คือ ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการทำการประเมิน และจะประเมินอะไร เพื่อจุดมุ่งหมายอะไร การตอบคำถามการประเมินนั้นต้องการข้อมูลอะไร ข้อมูลนั้นได้มาอย่างไร จะประมวลผลอย่างไร และจะใช้ประโยชน์จากผลการประเมินอย่างไร

4.3 ระบบการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อให้การประเมินคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ กิจกรรมที่สถานศึกษาต้องดำเนินการในระบบการประเมินไปผูกติดกับระบบการบริหารงานแบบ PDCA การดำเนินงานในระบบการประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งสัมพันธ์กับแต่ละขั้นตอนของการทำงานวงจรการทำงาน PDCA ดังต่อไปนี้

4.3.1 ขั้นการวางแผน (Plan) สถานศึกษาต้องมีการกำหนดหรือวางแผนการทำงานที่จะทำให้บุคลากรภายในสถานศึกษาเกิดจิตสำนึกที่จะทำการประเมินตนเอง มีความรู้ที่จะทำการประเมินคุณภาพภายในเป็น เกิดการทำงานร่วมกัน และมีการประเมินสภาพบริบทของสถานศึกษา ผลการดำเนินงานที่เป็นอยู่อันนำไปสู่กำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาให้บรรลุร่วมกัน สำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป้าหมายของสถานศึกษา คือมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีจำนวน ของกระทรวงศึกษาธิการ 15 มาตรฐาน และ มาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอกรอบ 3 จากนั้นมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน โดยมี การออกแบบ โครงสร้างของการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการซึ่งตรงกับขั้น Planning และ Structuring ตามความคิดของ Stufflebeam

4.3.2 ขั้นการปฏิบัติ (Do) สถานศึกษามีการลงมือปฏิบัติงานที่ตนเองรับผิดชอบตามแผนงานที่กำหนด และมีการตรวจสอบการทำงานในขั้นตอนนี้ไปในตัว โดยมีการประเมิน

อย่างไม่เป็นทางการ การทำงานในขั้นนี้ตรงกับ Implementing ของ Stufflebeam

4.3.3 การประเมินหรือการตรวจสอบการทำงาน (Check) สถานศึกษามีการวางแผนการประเมินคุณภาพภายในอย่างเป็นทางการ (Formal evaluation) และเป็นระบบ (Systematic evaluation) โดยใช้กระบวนการ PDCA ซ้อนอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้

- 1) การวางแผนการประเมิน (Plan of Check) การวางตัวบุคคลที่รับผิดชอบการประเมิน เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประเมิน ออกแบบระบบการประเมิน (กรอบการประเมิน ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินและวิธีการประเมิน) ในขั้นตอนนี้ต้องการมีการวางแผนเกี่ยวกับเครื่องมือประเมิน การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำระบบฐานข้อมูล ระบบการรายงานผล
  - 2) การลงมือทำการประเมินตามแผนที่กำหนด (Do of Check) โดยมีการสร้างเครื่องมือประเมิน เก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการทำงาน วิเคราะห์ข้อมูล แปลความหมายผลการประเมิน จัดทำรายงานผลการประเมิน
  - 3) การตรวจสอบกระบวนการประเมินคุณภาพภายในที่ได้ปฏิบัติไป (Check of Check) ในด้านความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของผลการประเมินและวิธีการประเมินที่ใช้ ถือเป็นขั้นของการประเมินงานประเมิน (Meta - evaluation)
  - 4) การปรับปรุงกระบวนการประเมินในส่วนที่ยังไม่เหมาะสม (Act of Check) เพื่อให้ผลการประเมินมีความถูกต้องเชื่อถือได้มากที่สุด
  - 5) การปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Act) สถานศึกษานำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานในจุดที่ยังดำเนินการไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยการเผยแพร่ผลการประเมินให้ทุกฝ่ายทราบวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน หาสาเหตุของปัญหาหาวิธีการแก้ไขนำวิธีการแก้ไขไปปฏิบัติจริง แล้วตรวจสอบผลการดำเนินงานอีกครั้ง
- การดำเนินงานในขั้นของการตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงการทำงาน (Act) นี้ ตรงกับขั้น Recycling ของ Stufflebeam เป็นการตรวจสอบการทำงาน และปรับวิธีการหรือแก้ไขปัญหาดัง ๆ เพื่อให้ผลการทำงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด
- แนวทางการประเมินคุณภาพภายในตามรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในที่พัฒนาขึ้น เมื่อประมวลแนวคิดทั้งหมดเข้าด้วยกันจะเห็นว่า การประเมินคุณภาพภายในควรประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) การมอบหมายผู้รับผิดชอบในการประเมินคุณภาพภายใน การมอบหมายผู้รับผิดชอบในการประเมินคุณภาพภายใน ต้องมีการกำหนดตัวบุคคลหลักที่มีหน้าที่ดูแลกระบวนการประเมินผลทั้งระบบ แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการประเมินต้องมาจาก

บุคลากรทุกฝ่ายหรือทุกระดับที่ปฏิบัติงานจริงในชีวิตประจำวัน เพราะการประเมินคุณภาพภายในมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงการทำงานปัจจุบันให้ดีขึ้น ดังนั้นผู้ประเมินจึงต้องเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับงาน ไม่ใช่มอบหมายให้คนที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานนั้น ๆ เข้ามาทำหน้าที่ 2) การวางแผนการประเมิน เพื่อให้การประเมินประสบความสำเร็จ ผู้รับผิดชอบจึงต้องมีการวางแผนการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลความหมาย การนำเสนอข้อมูล และการใช้ผลการประเมินเพื่อการตัดสินใจ

ขั้นของการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่ต้องการในการประเมินคุณภาพภายในที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร สภาพแวดล้อม การบริหารจัดการ ทรัพยากรในการดำเนินงานผลลัพธ์ที่ได้รับ ส่วนในขั้นตอนการทำงาน ได้แก่ การนำเสนอข้อมูล การแปลความหมาย การตัดสินใจ และการให้ข้อเสนอแนะที่จะปรากฏในแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาลบใหม่ขั้นการนำเสนอข้อมูล ต้องอยู่ในรูปที่เป็นระบบเข้าใจง่ายและเร็ว มีการวางระบบฐานข้อมูลและการนำเสนอในรูปแบบตาราง

ขั้นการแปลความหมายข้อมูล จำเป็นต้องมีเกณฑ์หรือหลักเทียบเคียงในแต่ละตัวบ่งชี้ ทำให้สามารถระบุจุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษาได้เมื่อนำผลการปฏิบัติงานที่ได้รับไปเทียบกับเกณฑ์ดังกล่าว

ขั้นการตัดสินใจ นำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษามาวิเคราะห์และตีความภายใต้ผลการประเมินที่ได้รับ เพื่อกำหนดเป้าหมายของการปรับปรุง

ขั้นของการให้ข้อเสนอแนะ ควรแสดงในรูปของเป้าหมาย การปรับปรุงหรือลำดับความสำคัญที่ต้องทำในขั้นของการวางแผนการประเมิน กิจกรรมที่สถานศึกษาต้องตัดสินใจ มีดังนี้ 1) การกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา/วัตถุประสงค์ของการประเมิน สถานศึกษากำหนดวิธีการได้มาซึ่งเป้าหมายต้องการบรรลุผล ซึ่งนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานที่ ต้องการประเมินและทำที่สุดเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน บุคลากรในสถานศึกษา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของการประเมิน 2) การกำหนดกรอบการประเมิน สิ่งที่ปรากฏในกรอบการประเมิน คือ ตัวบ่งชี้ วิธีการประเมิน และเกณฑ์การตัดสินใจคุณภาพของการดำเนินงาน เกณฑ์การประเมินขณะทำงาน ต้องหาวิธีการที่จะกำหนดกรอบการประเมินซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ประเด็นสำคัญในขั้นนี้อยู่ที่เกณฑ์การตัดสินใจคุณภาพซึ่งต้องพิจารณาว่าจะใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute criteria) หรือเกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative criteria) 3) ข้อมูลในการประเมิน/วิธีการเก็บข้อมูล หลังจากบุคลากรในสถานศึกษาเลือกตัวบ่งชี้ที่จะนำมาใช้ในการประเมินสถานศึกษาของตนเองแล้ว

ต้องตัดสินใจว่าจะใช้ข้อมูลอะไรในการประเมินตัวบ่งชี้ นั้น แหล่งข้อมูลมีได้หลายแหล่ง ต้องเลือกแหล่งที่น่าเชื่อถือเก็บง่าย ไมรอน (Miron. 1998 : Online) ได้เสนอวิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้ในการประเมิน ซึ่งแยกออกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้ แบบฟอร์มการเก็บข้อมูลพื้นฐาน (Basic information form) การสำรวจข้อมูลจากผู้ปกครอง (Parent/guardian survey) การสำรวจข้อมูลจากนักเรียน (Student survey) การสำรวจข้อมูลจากครู (Teacher survey) และการสำรวจสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา (School climate survey) ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ผู้ประเมินต้องตัดสินใจว่าระดับของข้อมูลที่ต้องการประเมินว่าเป็นระดับบุคคลหรือระดับสถานศึกษา 4) การเก็บข้อมูล ผู้ประเมินต้องตัดสินใจว่าเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาสำหรับเก็บ ข้อมูลจากกลุ่มใด (ครู นักเรียน พ่อแม่ บุคลากร คนอื่น ๆ) ควร ใช้การสุ่มตัวอย่างหรือใช้ทั้งหมด หลักการของการการเก็บข้อมูล คือ กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่พอเพียงเป็นตัวแทนกลุ่มประชากร อธิบายเหตุผลของการสำรวจข้อมูล จะทำอะไรกับข้อมูลสารสนเทศที่ได้รับ และจะสร้างความมั่นใจในการรักษาความลับได้อย่างไร ใช้วิธีการใดในการเก็บข้อมูล จะจัดการเก็บข้อมูลที่ได้รับกลับมาอย่างไร จะเก็บข้อมูลในช่วงใด จะเก็บข้อมูลที่ไหน ใครเป็นคนจัดเก็บและให้สัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูล โดยเฉพาะผู้ปกครอง ชุมชน ว่าหมายถึงใคร 5) การประเมินผลข้อมูลและการแปลความหมาย ข้อมูลที่ต้องประมวลมีข้อมูล 2 ประเภทคือ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ต้องตัดสินใจว่าใครรับผิดชอบในการประมวลผลข้อมูล (มอบหมายเพียงคนเดียวหรือกลุ่มคน) จะมีการจำแนกผลการประเมินตามตัวแปรอะไรบ้าง (เช่น แยกตามเพศ ระดับชั้น วิชา) วิเคราะห์และแปลความหมายผลการประเมิน เลือกตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาสังเคราะห์ร่วมกัน (จากเพื่อน ครู พ่อ แม่ ชุมชน) วางรูปแบบของการตอบ ผลที่ได้จากการประเมินนำมาแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ตัวอย่างเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 4 ระดับ

- 4 ดีมาก – ส่วนใหญ่จุดแข็ง
- 3 ดี – จุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน
- 2 พอใช้ – มีจุดอ่อนที่สำคัญ
- 1 ต้องปรับปรุง - ส่วนใหญ่มีแต่จุดอ่อน

จากนั้นจึงนำเสนอผลการประเมิน โดยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีการจัดทำตารางนำเสนอข้อมูล จัดประเภทของผลการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น ตามตัวแปรเพศ ชั้นเรียน หรือรายวิชา และการแปลความหมาย เป็นต้น 6) การรายงานผลการประเมิน บอยด์ (Boyd.

1999 : 244-255) กล่าวถึงพัฒนาการประเมินครูอาจารย์ว่า ในการจัดทำรายงานผลการประเมินต้องให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวก ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะที่สมเหตุสมผล รายงานอย่างเป็นทางการ ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการชมเชยกับ การวิพากษ์วิจารณ์ ให้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการนำไปปรับปรุง

4.4 การรายงานผลการประเมินตนเอง เจเกอร์ จอห์น และกอร์เน่ (Jaeger, John and Gorney. 1996 : 107-109) ได้ทำวิเคราะห์เอกสารการรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน (School report cards) พบว่า ข้อมูลที่ปรากฏในรายงานประกอบด้วยตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ได้แก่ จำนวนผู้เรียน ความสำเร็จของสถานศึกษา สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา บุคลากรและลักษณะของครูอาจารย์ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดให้นักเรียน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ บริการที่ให้กับนักเรียน การเงินของสถานศึกษา เขาพบว่ารูปแบบการรายงานจะมีทั้งการบรรยาย หรือการทำตารางแสดงค่าสถิติหรือข้อมูลเชิงปริมาณแต่ละแบบยังจำแนกเป็นการรายงานแบบสั้นและแบบยาว ผลการวิจัยพบว่า การรายงานผลการดำเนินงานในลักษณะการบรรยาย และที่มีความยาว จะยิ่งทำให้กลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองรับรู้ข้อมูลคุณภาพสถานศึกษามากยิ่งขึ้น และประเมินคุณภาพสถานศึกษาได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น เขาพบว่ากลุ่มผู้ปกครองจะประเมินคุณภาพสถานศึกษาได้ถูกต้องประมาณร้อยละ 66 - 91 ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่นำเสนอให้ผู้ปกครองทราบ ถ้าให้เลือกรูปแบบการรายงาน เขาเสนอแนะให้ใช้การรายงานแบบยาวในลักษณะการบรรยายมากกว่าแบบอื่น นอกจากนี้เขายังรายงานว่าผู้ปกครองที่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษามักจะประเมินคุณภาพของสถานศึกษาสูงกว่าที่เป็นจริง

4.4.1 การตรวจสอบผลการประเมิน (Meta-evaluation) การประเมินงานประเมิน เป็นแนวคิดที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของการประเมินซ้ำอีกครั้ง เพื่อให้มั่นใจในผลที่ได้จากการประเมินว่าผ่านกระบวนการหรือวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม เชื่อถือได้ ตามมาตรฐานของการประเมิน 4 ประการ คือการใช้ประโยชน์ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องของวิธีการที่ใช้ เนื่องจากการประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นเคยกับการทำงานด้านการประเมินผล จึงยังจำเป็นต้องตรวจสอบคุณภาพ ของการดำเนินการประเมินงานสามารถดำเนินการได้ 2 ส่วน คือ ทำการตรวจสอบกระบวนการทำงาน ในขณะที่กำลังดำเนินการ และทำการตรวจสอบหลังสิ้นสุดการทำงาน

4.4.2 การใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน การนำผลการตรวจสอบจากผู้ตรวจมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงการทำงานของสถานศึกษา ข้อเสนอแนะดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการใช้ประโยชน์จากผลการประเมินตนเอง โดยสถานศึกษาต้องระบุกิจกรรมที่วางแผนจะทำ มีการตั้งเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงที่ชัดเจน ในการทำแผนปฏิบัติการต้องมีการกำหนดทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานอย่างกว้าง ๆ จากนั้นจัดทำเอกสารสรุปรายละเอียดให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ผู้ปกครอง และคนอื่น ๆ ได้รับทราบ โดยอาจแนบไปกับจดหมายข่าว

4.4.3 การพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา ผลการประเมินอาจชี้จุดอ่อนของสถานศึกษาที่ต้องทำการปรับปรุงหลายประการ สถานศึกษาไม่อาจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นได้พร้อมกัน จำเป็นต้องมีการกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ต้องการทำการพัฒนา ก่อนในการปรับปรุงสถานศึกษาต้องมีการจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่มีความจำเป็นเร่งด่วนมาดำเนินการก่อนและต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของสถานศึกษาด้วยจุดเน้นของการพัฒนาสถานศึกษาจะอยู่ที่การจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งต้องร่วมมือกัน และต้องคิดว่าสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง ทุกฝ่ายทั้งผู้บริหาร ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง และผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงสถานศึกษา

4.5 การส่งเสริมสถานศึกษาให้พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายใน การดำเนินงานตามระบบการประเมินคุณภาพภายในที่พัฒนาขึ้นควรมีการเตรียมบุคลากรที่จะรับผิดชอบในการทำงานการประเมินคุณภาพภายในและพัฒนากุศลกรเหล่านี้ให้สามารถทำงานนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แนวทางการพัฒนากุศลกรในสถานศึกษาสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ การใช้วิธีการฝึกอบรม การจัดทำคู่มือการประเมินคุณภาพภายในสำหรับให้คณะทำงานในสถานศึกษาได้ใช้ศึกษาด้วยตนเอง และการสนับสนุนการดำเนินงานผ่านกระบวนการ พัฒนากุศลกรด้วยระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม

4.5.1 การฝึกอบรม รอทเวล (Rothwell, 1996 : 25) กล่าวว่า การพัฒนาองค์กรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นนั้นมีขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความเชื่อถือให้คนในองค์กรเข้าใจถึงความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง 2) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง 3) การประเมินผลและให้การสนับสนุนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 4) การสร้างเส้นทางที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง 5) การสร้างสมรรถนะหลักให้กับคนในองค์กรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการฝึกอบรมคนในองค์กร ในการฝึกอบรมบุคลากรจากสถานศึกษา

เพื่อให้มีความรู้ด้านการประเมินคุณภาพภายใน จึงพยายามกำหนดเป้าหมายของการฝึกอบรมที่ชัดเจน คัดเลือกวิทยากรที่มีคุณภาพและจัดทำคู่มือการประเมินคุณภาพภายในเพื่อเป็นสื่อที่ใช้ในการฝึก อบรม มีการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมสำหรับการฝึก อบรม หลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมได้มีการประเมินผลการฝึกอบรมโดยยึดเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นหลัก

4.5.2 การจัดทำคู่มือการประเมินคุณภาพภายใน จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการประเมิน พบว่า แนวทางการจัดทำคู่มือส่วนใหญ่จะมีการกล่าวถึงแนวคิดหรือหลักการของการประเมินผล จากนั้นจะแสดงกิจกรรมการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน โดยรูปแบบการนำเสนอที่ง่ายและเป็นรูปธรรม จากแนวคิดดังกล่าวการวิจัยในครั้งนี้จึงต้องมีการจัดทำคู่มือการประเมินคุณภาพภายในซึ่งประกอบด้วย แนวคิดหลักการเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายในและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ ตั้งแต่การวางแผนการประเมินจนถึงขั้นการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ และตัวอย่างของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมาตรฐานการศึกษา ในทุกด้าน

4.5.3 พัฒนानุเคราะห์ด้วยระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม การผลักดันให้เกิดกระบวนการดำเนินงานตามองค์ประกอบที่กล่าวมา เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการประเมินคุณภาพภายใน ต้องเริ่มที่การพัฒนาคนที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบการทำงาน แอระเซีย และกูลริคสัน (Airasian and Gullickson. 1997 : 2-7) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินตนเองของกลุ่มครู ว่าจะต้องเริ่มที่การสร้างตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการประเมิน (Awareness) จากนั้นจึงค่อยเริ่มดำเนินการวางแผน เป้าหมายการประเมิน การวางแผนการประเมิน การลงมือทำการประเมินตนเอง การตรวจสอบผลการดำเนินงานของตนเอง และการใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเอง โดยสถานศึกษาต้องมีการกำหนดโครงสร้างสนับสนุนให้ ครู สามารถประเมินตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ แบเรทท์ (Barrett. 1999 : 17-22) กล่าวว่า การประเมินคุณภาพภายในที่ประสบความสำเร็จ ต้องมีการอบรมครูผู้บริหาร มีการพัฒนานุเคราะห์และการมีส่วนร่วมของครูในการประเมินเพื่อให้การทำ การประเมิน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงานแบบร่วมมือกันระหว่าง นักวิชาการและบุคลากรในสถานศึกษา (Collaboration) ไม่ว่าจะเป็นการประเมินหรือ การวิจัยเป็นแนวคิดที่มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนานุเคราะห์ในหน่วยงานในปัจจุบันนี้ การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory evaluation) เป็นการประเมินที่บุคลากรภายใน หน่วยงานและนักประเมินภายนอกที่เป็นมืออาชีพ ได้ร่วมมือกันในการทำการประเมินผลการ ปฏิบัติงานของหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งมีข้อดีที่เป็นการดึงเอาประสบการณ์การทำงานของ

บุคลากรมาใช้ในการประเมิน และเป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี นอกจากนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานหรือโครงการได้เข้ามามีส่วนร่วมทำการประเมินและรับรู้ผลการประเมินด้วยตนเองตลอดระยะเวลาการทำงาน (Garaway. 1995 : 85-102 ; สุวิมล ว่องวานิช 2538 : 52-67) รูปแบบการทำงานแบบนี้ นอกจากจะส่งผลให้เกิดการใช้ผลการประเมินมากขึ้นแล้ว ยังถือเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถทำการประเมิน หรือทำการวิจัยเป็นด้วยกรณีพิเศษ คือ กระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการประเมินคุณภาพภายใน

รูปแบบของการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น โดยเน้นรูปแบบการประเมินตามแนวทางของการประเมินแบบเสริมพลังและการประเมินแบบมีส่วนร่วม คือพยายามให้คณะทำงานในสถานศึกษาได้ทำงานเป็นทีม และช่วยตนเองมากที่สุดอย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพเงื่อนไขหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษาแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน จึงมีความเป็นไปได้ที่การดำเนินงานอาจจะไม่สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบเดียวกัน รูปแบบการให้ความช่วยเหลือแก่คณะทำงานในสถานศึกษาจึงกำหนดแบบยืดหยุ่นสถานศึกษาใดที่บุคลากรมีความพร้อมน้อย ผู้ประเมินจะทำหน้าที่ให้คำปรึกษามากกว่าสถานศึกษาที่มีความพร้อมมากกว่า ดังนั้นรูปแบบของการทำงานแบบมีส่วนร่วมนี้จึงอาจมี 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบ การมีส่วนร่วมแบบอยู่เบื้องหลัง และการมีส่วนร่วมแบบทั่วไป ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา

4.6 มาตรฐานการประเมิน

การดำเนินการประเมินผลจะต้องมีกระบวนการดำเนินงานที่ได้มาตรฐาน ซึ่งผู้ประเมินต้องออกแบบการประเมินให้ได้คุณภาพ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1981 : 151-153) ได้พัฒนามาตรฐานการประเมินซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน (Utility Standard) ผลการประเมินต้องให้ข้อมูลตรงตามที่ใช้ผลการประเมินอยากรู้ (เช่น ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมินจะต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง ประหยัด คุ่มค่า และเหมาะสม 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน เช่น ไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายกับผู้ให้ข้อมูล 4) มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard) วิธีการที่ใช้ใน

การประเมินต้องมีความถูกต้อง ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินต้องมีความถูกต้องสามารถวัดตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัดได้จริง มีความครบถ้วนสมบูรณ์ตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด แหล่งผู้ให้ข้อมูลเชื่อถือได้ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง วิธีการวิเคราะห์และการเสนอผลการประเมินถูกต้องและมีความเป็นปรนัยของผลการประเมิน

ในขณะที่ แบริทท์ (Barrett. 1999 : 17-22) กล่าวว่า การประเมินที่มีคุณภาพต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ เป็นกระบวนการที่ใช้วิธีที่เชื่อถือได้ (Reliable) ได้แก่ ให้ผลที่คงเส้นคงวามีประสิทธิผล (Effective) คือ ผลที่ได้มีความถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ (Efficient) คือ การใช้ทรัพยากรในการประเมิน ได้แก่ เวลา งบประมาณ การฝึกอบรม สื่อ อุปกรณ์และกระบวนการที่ทำให้มั่นใจในผลที่ต้องการ นอกจากนี้เขายังระบุองค์ประกอบของความสำเร็จในการประเมิน (Elements of success) โดยกล่าวว่าความสำเร็จของการประเมินต้องเป็นกระบวนการที่มีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ 1) กระบวนการประเมินต้องระบุได้ถึงความต้องการจำเป็น (Needs) มาตรฐาน (Standards) และปกติวิสัย (Norms) 2) กระบวนการต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการประเมินที่กำหนด 3) สถานศึกษาให้การสนับสนุนด้านเวลา และทรัพยากรที่ใช้ในการประเมิน 4) ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผลการประเมินเชื่อถือได้ ถูกต้องและคุ้มค่า และ 5) ครูอาจารย์ต้องเกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการประเมินผล ทั้งนี้ ดราก (Drake. 1984 : 125 ; Citing Barrett. 1999 : 48) สรุปว่าโครงการประเมินที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องมีนักประเมินที่ผ่านการฝึกอบรม มีบุคลากรฝ่ายบริหารที่ต้องจัดสรรเวลาสำหรับการประเมิน มีโครงการพัฒนาบุคลากรและมีการสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากร แชนด์เคอร์ และคณะ (Sanders et al. 1995 : 12) กล่าวว่า การประเมินที่ดีต้องเป็นกระบวนการที่มีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง 2) กระบวนการประเมินที่ต่อเนื่อง 3) มีการสื่อสารที่ดีและ 4) มีการประเมินงานประเมิน (ตรวจสอบคุณภาพของการประเมิน) หรือกล่าวโดยละเอียดหลักการของรูปแบบการประเมินสถานศึกษาต้องเป็นกระบวนการที่มีการดำเนินงานต่อเนื่อง เป็นหน้าที่ของทุกคนทำอย่างเปิดเผย และทุกคนมีส่วนร่วม มีการสื่อสาร และได้มาตรฐานของการประเมิน

4.7 มาตรฐานของระบบการประเมินผลสถานศึกษา สทัฟเฟิลบีม (Stufflebeam. 1994 : 321-338) ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับระบบการประเมินสถานศึกษาที่พึงประสงค์ไว้ 15 ประการ ดังนี้ 1) แผน การประเมิน กระบวนการประเมิน รายงานการประเมิน ต้องได้มาตรฐานของการประเมิน คือ อรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูก

ต้อง 2) สถานศึกษาต้องถูกตรวจสอบตามหลักการของการให้บริการที่เป็นประชาธิปไตย การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของสังคมและให้โอกาสที่เท่าเทียมกัน 3) สถานศึกษาต้องถูกประเมินทั้งคุณค่าภายใน (กระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และคุณค่าภายนอก (สนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง) 4) การประเมินครู บุคลากร ต้องมีความชัดเจนและโปร่งใส และเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของบุคลากรเหล่านั้น 5) การประเมินต้องบ่งบอกถึงระดับของคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม 6) การประเมินต้องให้ข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุง 7) การประเมินต้องให้ข้อมูลที่เป็นทั้งการประเมินความก้าวหน้าและการประเมินผลสรุป 8) การประเมินต้องสนับสนุนให้เกิดการสะท้อนตนเอง 9) มีการประเมินบริบท (ความต้องการจำเป็น โอกาส ปัญหาในหน่วยงาน) เพื่อนำไปสู่การกำหนดพันธกิจ เป้าหมาย 10) มีการประเมินปัจจัย(แผนและแนวทางการดำเนินงาน) 11) มีการประเมินกระบวนการ (กิจกรรมการดำเนินงาน) เพื่อให้ได้ข้อมูลป้อนกลับที่ช่วยในการปรับปรุงการดำเนินงาน 12) มีการประเมินผลผลิต (ผลงานตามที่กำหนด) 13) การประเมินมีการสื่อสารระหว่างผู้เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดคำถามประเมิน เกณฑ์การประเมิน ผลการประเมิน เพื่อนำไปสู่การยอมรับและเกิดการใช้ผลการประเมิน 14) การประเมินต้องเน้นการใช้พหุวิธี หรือการวัดผลผลิตหลายแบบ ทั้งวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และ 15) การประเมินต้องมีการประเมินซ้อนการประเมิน เพื่อบ่งบอกถึงคุณค่าของการประเมิน (Meta evaluation) จากสาระในเอกสารที่ประมวลจะพบว่า มีความสอดคล้องกันและส่วนที่ แซนเดอร์ (Sanders. 1999 : 414-429) เน้นซึ่งค่อนข้างชัดเจน คือ การมีส่วนร่วมของบุคลากรภายใน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบความคิดสำหรับวัดของความสำเร็จของการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นมาตรฐานของการประเมิน ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน คือ 1) มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน 2) ด้านความเป็นไปได้ 3) ด้านความเหมาะสม และ 4) ด้านความถูกต้อง นอกจากนี้ยังเพิ่มความสำเร็จของการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากองค์ประกอบอีก 4 ประการ คือ การทำงานแบบมีส่วนร่วม (ทำงานเป็นทีม) ความรู้ความเข้าใจในวิธีการประเมิน ความยั่งยืนของการประเมินผล และการนำผลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาต่อไป

4.8 ปัญหาของการประเมิน ตามความคิดของ คัตแตนซ์ (Cuttance. 1994 : 19)

ปัญหาที่พบในการประเมินตนเอง คือ การไม่มีการวางโครงสร้างของการตรวจสอบ หรือกระบวนการของการดำเนินงานในสถานศึกษาที่ชัดเจน การประเมินมักจะทำแบบปกป้องตนเอง และไม่ได้พุ่งเป้าไปที่กระบวนการเรียนการสอนอย่างแท้จริงถ้าจะให้ประเมิน

ความสำเร็จต้องมีการเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาสถานศึกษา ในการกำกับการทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ต้องการนั้น กระบวนการประเมินคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผลต้องรวมถึงการกำกับความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ ด้วย และเขาคิดว่า การประเมินภายนอกจะมีประโยชน์น้อยกว่าการประเมินคุณภาพภายใน บอยด์ (Boyd, 1999 : 244-255) ซึ่งให้เห็นว่าการที่การประเมินครูอาจารย์ไม่เกิดผลเท่าที่ควร เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

4.8.1 ครูไม่ค่อยมีส่วนในการกำหนดเกณฑ์การประเมินเหมือนวิชาชีพอื่น หน่วยงานต้นสังกัดจะเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ตัดสินใจแทนว่าจุดเน้นของการประเมินควรอยู่ที่ใด ทำให้ครูไม่ค่อยมีความเชื่อถือหรือไว้วางใจในกระบวนการประเมิน และจะเกิดข้อคำถามเกี่ยวกับความถูกต้องของผลการประเมิน

4.8.2 นักประเมินไม่ค่อยทุ่มเทเวลาให้กับการประเมิน ครูอาจารย์จะบ่นว่าผู้บริหารไม่มีเวลาในการเก็บข้อมูลที่มีคุณภาพ ไม่มีเวลาในการให้ข้อมูลป้อนกลับที่เป็นประโยชน์ หลังจากที่มีการประเมินในปีแรกแล้ว ปีต่อ ๆ มาก็ไม่เคยมีการประเมินอีก

4.8.3 นักประเมินไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมอย่างดี ครูอาจารย์บ่นกันว่า มีนักประเมินน้อยมากที่ได้รับการอบรมพิเศษในการช่วยครูวางแผนหรือทำการประเมินให้ประสบความสำเร็จ ที่ร้ายกว่านั้น นักประเมินส่วนใหญ่ ก็ยังไม่มีความรู้หรือประสบการณ์ในชั้นเรียน เกณฑ์การประเมินจึงมักจะเป็นไปอย่างเชื่อไม่ได้ ใช้ความรู้สึส่วนตัวตัดสิน และไม่คงเส้นคงวา ทำให้นักประเมินไม่ได้รับการยอมรับในการกระทำการประเมินที่มีประสิทธิผล

4.8.4 ผลการประเมินไม่ได้นำไปใช้ในการพัฒนาครูอาจารย์ ไม่ได้นำไปใช้ในการพิจารณาความดีความชอบ การเลื่อนขั้นเงินเดือนหรือการพัฒนาวิชาชีพ มีเพียงส่วนน้อยที่มีการเชื่อมโยงการประเมินครูอาจารย์กับการพัฒนาครู บอยด์ (Boyd, 1999 : 244-255) ซึ่งให้เห็นว่าเป็นเรื่องท้าทายสำหรับนักประเมินที่จะทำให้กระบวนการประเมินมีความหมาย ไม่ใช่เป็นการทำงานว่างเปล่า ไม่ได้เกิดผลอะไรเลย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการประเมินคุณภาพภายใน

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประเมินภายในน่าจะอยู่กับตัวแปรต่อไปนี้ 1) ผู้บริหาร 2) ความสามารถของบุคลากรภายใน 3) การร่วมกันทำงานเป็นทีม 4) ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน 5) เวลาที่ใช้ในการประเมิน อย่างไรก็ตามปัจจัยทั้งหมดนี้จะเห็นว่าเกี่ยวข้องกับความสามารถของผู้บริหารทุกปัจจัย

5. รูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน

การประเมินภายใน (Internal Evaluation) คือกระบวนการประเมินผลการทำงาน
 คำนึงงานขององค์กรที่กระทำโดยบุคลากรหรือผู้เกี่ยวข้องที่ใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการ
 คำนึงงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด ถือเป็นกระบวนการประเมินตนเอง (Self-
 evaluation) และทำกิจกรรมหนึ่งในขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง (สำนักงาน
 คณะกรรมการศึกษาชาติ. 2543 : 51) ผลจากการประเมินภายในจะช่วยให้บุคลากรนำไปใช้
 พัฒนาคณะกรณเองซึ่งถือเป็นการประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation) และพัฒนา
 คุณภาพให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543
 : 29 - 31) นอกจากนี้การประเมินภายในยังมีข้อดี คือ ผู้มีส่วนร่วมในการประเมินเป็นผู้ใกล้ชิด
 กับหน่วยงาน หรือ โครงการที่ถูกประเมิน จึงมีความเข้าใจลักษณะและธรรมชาติของ
 หน่วยงานเป็นอย่างดีและการเก็บข้อมูลสามารถทำได้ง่าย ดังนั้นหากการดำเนินการประเมิน
 ภายใน อย่างถูกต้องเหมาะสม และนำมาใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงย่อมส่งผลดีต่อหน่วยงาน
 การประเมินตนเองเป็นวิธิต่างหนึ่งของการประเมิน อันนำไปสู่ความ สามารถในการปรับปรุง
 และพัฒนางานของตนเอง ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดวิธีหนึ่ง เนื่องจากตัวผู้ประเมินย่อมจะ
 รู้จักตนเองได้ดีที่สุดและการพัฒนาด้วยแรงผลักดันจากภายในตัวย่อมนำไปสู่การพัฒนา
 คุณภาพให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนและนำมาใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ดังนั้นในการ
 ประเมินภายในสถาบันการศึกษาจึงนำการประเมินตนเองมาใช้ด้วยในเบื้องต้นแรก

ทฤษฎีการประเมินในปัจจุบัน เป็นผลมาจากพัฒนาการทางความคิดและ
 ประสบการณ์ของนักทฤษฎีการประเมินที่มีการสร้างและสะสมมาเป็นเวลานาน กูบา และ
 ลินคอล์น (Guba and Lincoln. 1989 : 236-243) ได้แบ่งศาสตร์แห่งการประเมินเป็น 4 ยุค
 ซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการของกระบวนการประเมินไว้อย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่ยุคที่การ
 ประเมินเป็นการทดสอบและการวัดคุณลักษณะต่าง ๆ ในยุคที่ 2 การประเมินเป็นการ
 บรรยายลักษณะ โดยพรรณนาจุดอ่อน จุดแข็งของวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น เช่น วิธีการ
 ประเมินของ เทเลอร์ (The Tylerin Evaluation Approach) ยุคที่ 3 การประเมินเป็นการตัดสินใจ
 โดยใช้ข้อมูลจากการวัดเกณฑ์ภายนอก ประกอบการใช้ดุลยพินิจเพื่อประเมินสิ่งต่าง ๆ ใน
 ยุคที่ 4 ซึ่งยุคปัจจุบันนี้กระบวนการประเมินมีการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดการสนอง
 ข้อเรียกร้อง ความกังวลใจ และปัญหาของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholders) และเป็น
 การประเมินแบบสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้น

จากวิวัฒนาการของกระบวนการทัศน์ในการประเมินจะเห็นว่า ก่อนถึงยุคการประเมินในปัจจุบันนี้การประเมินมักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ถูกประเมินที่ ว่า ผลสรุปของการประเมิน คือ การจับผิด การตัดสินโดยไม่สนองตอบต่อข้อเรียกร้องความ กังวลใจ และไม่ช่วยเกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน แต่การประเมินในปัจจุบันเป็น กระบวนการ ของการร่วมมือซึ่งมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันของ ผู้ที่ถูกประเมิน และยอมรับที่จะนำผลการประเมิน ไปพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น รูปแบบการประเมินใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะของความร่วมมือกันดังกล่าว เช่น การ ประเมินแบบมุ่งผลประโยชน์ (Utilization-focused Approach) การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) และการประเมินเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) เป็นต้น รูปแบบการประเมินเหล่านี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการประเมินตนเอง ในกระบวนการประเมินภายในของสถานศึกษาคด้วย เนื่องจากมีความสอดคล้องกับความ มุ่งหมายที่จะใช้การประเมิน เพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด (รัตนะ บัวสนธ์, 2548 : 41-48)

รูปแบบการประเมินเหล่านี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการ ประเมินตนเองในกระบวนการประเมินภายในของสถานศึกษาคด้วย เนื่องจากมีความ สอดคล้องกับความมุ่งหมายที่จะใช้การประเมิน เพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุ เป้าหมายที่กำหนด แนวคิดและรูปแบบการประเมินที่สำคัญที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ และ สังเคราะห์เพื่อนำมาเป็นรูปแบบในการประเมินภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคือ การประเมิน แบบอาศัยฐานผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder-Based Evaluation) การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) การประเมินแบบมุ่งผลประ โยชน์ (Utilization-focused Evaluation : UFE) และ การประเมินเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

5.1 การประเมินแบบอาศัยฐานผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder-Based Evaluation : SBE)

การประเมินแบบอาศัยฐานผู้เกี่ยวข้อง รัตนะ บัวสนธ์ (2548 : 121-125) กล่าวว่า เป็นอีกแนวคิดหนึ่งของการประเมิน ที่เปิด โอกาสให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดประเด็นการศึกษา ประเมิน และการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมิน โดย 1) ใช้บุคคลจำนวนมากที่เกี่ยวข้อง กับโครงการไม่ว่าโดยตรงและโดยอ้อม ตลอดจนบุคคลอื่นที่สนใจโครงการเพื่อให้การ

สนับสนุนในการประเมินโครงการ 2) ให้ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหลายช่วยให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะในการกำหนดขอบข่ายหรือประเด็นที่ต้องการศึกษาประเมิน และให้ผู้ที่จะได้รับผลโดยตรงจากการจัดทำรายงานการประเมินผลโครงการพิจารณาเสนอแนะ การเขียนรายงานการประเมินสู่สาธารณะ 3) ผู้ประเมินมีบทบาทเป็นผู้ศึกษาหลัก (Principal Investigator) ซึ่งเข้ามาดำเนินงานในองค์กรหรือสถาบันเพื่อศึกษาประเมินโครงการขององค์กรหรือสถาบันนั้น และ 4) ต้องการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ได้ใช้ผลจากการประเมินโครงการอย่างแท้จริง และเพื่อป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองเกี่ยวกับการศึกษาประเมิน

การประเมินแบบอาศัยฐานผู้เกี่ยวข้อง มีขั้นตอนดำเนินงานประเมิน โดยสรุป ดังนี้

5.1.1 คัดเลือกกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ

5.1.2 เชิญให้เข้ามาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้ในการประเมินโครงการ

5.1.3 ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการตัดตัวบ่งชี้บางตัวออกจากการประเมิน โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ที่คิดว่าจะก่อให้เกิดผลเสียหายในภาพรวมขององค์กรหรือสถาบันที่รับผิดชอบโครงการนั้น ๆ

5.1.4 ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลที่หลากหลายจากการประเมิน เพื่อเขียนรายงานและนำเสนอ เผยแพร่ให้ตรงกับความต้องการหลากหลายของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ

5.1.5 ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกใช้ข้อมูลการประเมินเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการขององค์กรสถาบันนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่าการประเมินแบบอาศัยฐานผู้เกี่ยวข้อง เป็นรูปแบบการประเมินที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานขององค์กร หรือหน่วยงานนั้น ๆ เข้ามามีบทบาทในขั้นตอนต่าง ๆ ของการประเมิน ร่วมประเมินผลการดำเนินงานตลอดจนให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้รับผิดชอบ ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบและขั้นตอนการประเมินคล้ายกับการประเมินแบบมีส่วนร่วม

5.2 การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation)

มีผู้ให้ความหมายของการประเมินแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ศุวิมล ว่องวานิช (2538 : 52-56) ได้กล่าวถึงการประเมินแบบมีส่วนร่วมเป็นการประเมินที่นำผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินด้วย ทั้งนี้กลุ่มของผู้ประเมินมาจากผู้มีส่วนร่วมในโครงการ (Project Participants) และนักประเมินมืออาชีพ คนกลุ่มนี้จะร่วมกันทำงานตั้งแต่การจัดการ การลงมือทำงานด้วยการประเมินผลและการแพร่ผลงานการประเมินไปยังกลุ่มสมาชิกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมองว่าการประเมินนี้มีข้อดีเพราะเป็นการดึงเอาบุคลากรที่มีประสบการณ์ในงานของตนเองเข้ามาร่วมในการประเมิน และถือว่าคนกลุ่มนี้เป็นผู้ตัดสินโครงการได้ดีกว่าผู้อื่นและยังเป็นการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ดีโดยการนำเอาผู้ใช้ผลการประเมิน (End-Uses) มาทำการประเมินร่วมกันกับนักประเมินอาชีพ สอดคล้องกับ UNDP (1997 : 5) ที่ให้ความหมายการประเมินแบบมีส่วนร่วม ว่าเป็นการตรวจสอบและประเมิน โปรแกรม หรือ โครงการ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) และผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ (Beneficiaries) ซึ่งเป็นการสะท้อนและมุ่งเน้นที่จะค้นหาเพื่อพัฒนาการทำงาน โดย 1) ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ได้รับโอกาสในการสะท้อนความ ก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นของโครงการ 2) ก่อให้เกิดความรู้ซึ่งเป็นผลการเรียนรู้จากการนำไปใช้ และการนำไปสู่การทำงานที่ถูกต้อง และ/หรือปรับปรุงการทำงาน 3) ให้ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการสื่อให้เห็นสภาพแวดล้อมของพวกเขา ซึ่งสอดคล้องกับ JICA (2001 : 10) ที่ได้ให้ความหมายของการประเมินแบบมีส่วนร่วม ว่าหมายถึงการประเมินที่ทำได้โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งเป็นผู้ได้รับ ผลประโยชน์สุดท้าย (Final beneficiaries) ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะมีส่วนร่วมในการออกแบบวางแผนการประเมิน การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล และการปรับปรุงแผนของโครงการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการประเมินแบบมีส่วนร่วมดังนี้ 1) เสริมสร้างความสามารถทางด้านการจัดการ (Building management capacity) 2) ส่งเสริมความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ (Promoting ownership) 3) เพิ่มผลสะท้อนที่มีประสิทธิผล (Enhancing effective feedback) 4) พัฒนาความรับผิดชอบในหน้าที่ (Advancing accountability) ส่วน (Greenwood and Levin) (สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ 2545 : 24) กล่าวว่า การประเมินแบบมีส่วนร่วมเป็นการประเมินที่มีจุดหมายสร้างกระบวนการการเรียนรู้ของสมาชิกโครงการ ซึ่งจะช่วยให้เกิด

ความพยายามไปถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ Jackson and kassam (สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษ. 2545 : 24) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการประเมินตนเอง การส่งเสริมความรู้ และการร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา โดยมีส่วนร่วมระบุหัวข้อการประเมิน การออกแบบการประเมิน เก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และบทบาทในการค้นพบของการประเมิน สำนักมาตรฐาน การศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษ (2545 : 24) ได้ให้ความหมายของการประเมินแบบมี ส่วนร่วม ว่าหมายถึง กระบวนการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ โครงการ ได้ร่วมกันศึกษา เก็บ รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการของตนเอง ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่การร่วม โครงการและแนว โน้มทิศทางของ โครงการในอนาคตกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ ผู้ร่วมโครงการสามารถพัฒนาตนเอง และรัตนะ บัวสนธิ์ (2548 : 122) ให้ความหมายการ ประเมินแบบมีส่วนร่วมหมายถึงการประเมินที่ปรับปรุงประยุกต์แนวคิดมาจากการวิจัยทาง สังคมศาสตร์ ซึ่งมีความครอบคลุมหรือเป็นหุ้นส่วนกันในการดำเนินการประเมินระหว่าง บุคคลที่ได้รับการฝึกอบรมมาทางด้านการประเมิน โดยตรง บุคคลที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานหรือ ทำการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ สมาชิกในองค์กรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการ และกลุ่ม บุคคลที่สนใจหรืออยู่ในระดับต้น ๆ ที่จะเป็นผู้ใช้ผลการประเมิน

จากความหมายของการประเมินแบบมีส่วนร่วมที่มีผู้ให้ความหมายไว้พอ สรุปได้ว่า เป็นการประเมินการดำเนินงานขององค์กร โดยผู้มีความรู้ทางการประเมิน กับผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินงานตั้งแต่การวางแผน ไปจนถึงการปรับปรุงสิ่งที่มุ่งประเมิน โดย มุ่งเน้นให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เกิดการเรียนรู้และนำไปพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้

5.2.1 แนวคิดของการประเมินแบบมีส่วนร่วม

1) การประเมินแบบมีส่วนร่วมจะต้องทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ ตระหนักในความสำคัญของการประเมินร่วมกันการติดตามประเมินผลจึงจะดำเนินการไป อย่างราบรื่นและก่อให้เกิดการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างแท้จริง

2) ในการประเมินแบบมีส่วนร่วมทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง

- (1) หลักการและแนวคิดการประเมินแบบมีส่วนร่วม
- (2) ขั้นตอนและวิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วม
- (3) บทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่จะเข้าร่วมประเมิน

3) ในการประเมินแบบมีส่วนร่วมจะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ ได้แก่กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงาน บริหารโครงการ กรรมการ และที่ปรึกษาโครงการ พันธมิตร หรือแนวร่วมของโครงการหน่วยงานของราชการและนักประเมิน และการมีส่วนร่วมในเรื่อง ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผล

4) ในการประเมินแบบมีส่วนร่วมไม่ควรยึดมาตรฐานของทีมประเมิน หรือมาตรฐานใครคนใดคนหนึ่ง แต่เคารพในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับ ผู้ปฏิบัติงานจริงมาตรฐานควรเป็นมาตรฐานที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดเพราะ

4.1) ผู้ปฏิบัติงานใกล้ชิดสถานการณ์และเข้าใจสภาพพื้นที่ได้ดีกว่า คนภายนอกเป็นผู้มีประสบการณ์ตรง แต่บางครั้งอาจวิเคราะห์เข้าใจตัวเอง และโครงการ หรือด้วยความ สัมพันธ์กับโครงการ อาจทำให้เสนอข้อมูลโครงการ ได้ไม่ทุกเรื่อง การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น กันจะทำให้การตัดสินใจถูกต้องมากยิ่งขึ้น

4.2) ทีมประเมินผลจากภายนอก ไม่สามารถเข้าใจรายละเอียดทุก อย่างของโครงการได้แต่มีมุมมองหลากหลาย และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการ จึง สามารถวิเคราะห์ได้เต็มที่ ไม่ติดปัญหาความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนที่เป็นจริงและ มุมมองทางวิชาการจะทำให้การประเมินโครงการมีประสิทธิภาพ

4.3) ในการประเมินแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่การชี้ถูกชี้ผิด แต่มุ่งเน้น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จากการดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ว่าถูกหรือผิด สำเร็จหรือล้มเหลว ถือเป็นบทเรียนที่ให้เห็นจุดอ่อน จุดแข็งที่ควรปรับปรุงการดำเนินงานต่อไปในอนาคต

5.2.2 หลักการของการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Principles of participatory evaluation)

แพททอน (Patton. 1997 : 147-163) ได้กล่าวถึงหลักการประเมินแบบมี ส่วนร่วมมี 9 ข้อคือ 1) กระบวนการประเมินเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เนื้อหา และทักษะการประเมินตัวอย่างเช่น การกำหนดเป้าหมาย, การกำหนดสิทธิพิเศษ การร่วมกัน กำหนดปัญหา การแปลผลข้อมูล การตัดสินใจพิจารณาข้อมูล และร่วมในขบวนการเพื่อให้ ได้ผลลัพธ์ 2) ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเป็นเจ้าของการประเมิน โดยเป็นผู้ร่วมกัน ตัดสินใจสร้างและนำข้อมูลสรุปไปใช้ ซึ่งการมีส่วนร่วมต้องเกิดขึ้นจริง 3) ผู้มีส่วนร่วม มุ่งเน้นประเมินทั้งในกระบวนการและการได้ผลลัพธ์ โดยเป็นผู้มีความ สำคัญในการพิจารณา และแสดงความคิดเห็น 4) ผู้มีส่วนร่วมทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และผู้อำนวยความสะดวกใน

การประเมิน คอยดูแลกลุ่มอย่างต่อเนื่องและรวบรวมข้อค้นพบ 5) ลักษณะการประเมิน ประกอบด้วยข้อมูลซึ่งเข้าใจง่าย และมีความหมายสำหรับผู้มีส่วนร่วม 6) การประเมินตนเอง การประเมินภายในเป็นสิ่งที่คุ้มค่าสูง ดังนั้นการประเมินควรส่งเสริมความรับผิดชอบของผู้ที่มีส่วนร่วมให้ประเมินตนเอง และชุมชนของพวกเขาเป็นอันดับแรก และการประเมินภายนอกเป็นอันดับรองลงมา 7) นักประเมินเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวก เป็นผู้ร่วมมือ และแหล่งเรียนรู้ส่วนผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้ตัดสินใจและเป็นนักประเมิน 8) ผู้อำนวยการความสะดวกในการประเมินพึงระลึก และยอมรับในคุณค่าของผู้มีส่วนร่วมความชำนาญ และทำงานเพื่อช่วยผู้มีส่วนร่วม ระลึกในคุณค่าของพวกเขา และความรู้ความชำนาญของแต่ละคน 9) ความแตกต่างของสถานะระหว่าง ผู้อำนวยการความสะดวกในการประเมิน และผู้มีส่วนร่วม มีเพียงเล็กน้อย กรีนวูด และ เลวิน (Greenwood and Levin, 1998 : 239) กล่าวว่า การประเมินแบบมีส่วนร่วมมีเป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้กับผู้ร่วม โครงการซึ่งจะช่วยให้พวกเขาประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมาย

5.2.3 กระบวนการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation)

UNDP (1997) ได้กล่าวถึงวิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า มีแนวทางในการดำเนินการ ได้หลากหลายในการนำไปสู่เป้าหมายของการประเมิน แต่ให้ได้แนวทางที่ดีที่สุดที่จะเป็นประโยชน์ในการประเมินแบบมีส่วนร่วม ได้กำหนดกรอบวิธีการทำงานไว้กว้าง ๆ ดังนี้

กรอบการทำงาน (Framework) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

- 1) ขั้นเตรียม (Pre-planning and preparation)
- 2) ขั้นกำหนดปัญหาการประเมิน (Generating evaluation questions)
- 3) ขั้นรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (Data-gathering and analysis)

4) ขั้นสะท้อน และปรับปรุงแก้ไข (Reflection and action)

4.1) ขั้นเตรียม (Pre-planning and preparation) ในระยะแรกของการประเมินแบบมีส่วนร่วม ควรจะวางพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการประเมินแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นรากฐานสร้างความสนใจให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

(1) เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเข้ามาดำเนินการประเมินแบบมีส่วนร่วม รวบรวมสนับสนุนให้ผู้ใช้ประโยชน์ปลายทาง (End-user) เข้า

มาร่วมมือ

(2) เนื่องจากการประเมินแบบมีส่วนร่วมเป็นการประเมินเพื่อความโปร่งใส จึงมีการเปิดอภิปรายความมุ่งหมาย เป้าหมาย และจุดประสงค์ และมีการสนับสนุนอย่างหลากหลายคำถามพื้นฐาน “ ใครที่ต้องการรู้อะไรเพื่อวัตถุประสงค์อะไร “ ?

(3) เมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีความสนใจ ควรให้พบทวนแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เนื้อหา โครงการเพิ่มความเข้าใจในบริบท อ้างอิงข้อมูลเชิงคุณภาพ และปริมาณ และให้คำแนะนำกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม

(4) ให้เนื้อหาสาระเชิงวิชาการ และบ่งชี้ผู้อำนวยความสะดวกทางการประเมิน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินแบบมีส่วนร่วม และเนื้อหาทางการบริหารจัดการ อื่น ๆ

4.2) ขั้นตอนกำหนดปัญหาการประเมิน (Generating evaluation questions)

(1) ร่วมกันอภิปราย และตัดสินใจโดยผู้ใช้ประโยชน์ปลายทาง (End-user) ซึ่งวิธีการรวบรวมข้อมูลเหล่านี้มีความเป็นไปได้สูงที่จะได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ และเกี่ยวข้องทั้งคนนอกและคนใน

(2) ประเมินทักษะการวิจัยของบุคคล ที่เกี่ยวข้องในการประเมินแบบมีส่วนร่วม และให้การอบรมตามความต้องการ

(3) กำหนดวิธีการในการเก็บข้อมูลแต่ละวิธีนั้น จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับประเภทของข้อมูลที่ต้องการ โดยพิจารณาผสมผสานเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้เหมาะสม

(4) พิจารณาบรรยากาศทางสังคม- วัฒนธรรมและการเมือง ความไม่มั่นคงทางการเมืองหรือพื้นที่ห่างไกล ตัวอย่างเช่น ความรู้สึกที่ไวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรม ประเด็นภาษาพื้นเมือง ประเด็นเพศ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย เป็นกุญแจสำคัญที่สามารถส่งผลต่อความสำเร็จของการประเมินแบบมีส่วนร่วมเช่นเดียวกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม

(5) ร่วมกันกำหนดคำถามการประเมินกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) กับกลุ่มใหญ่ หรือเยี่ยมชมภาคสนามไปยังที่ทำงานหรือบ้านของผู้ที่ใช้ผลประโยชน์ปลายทาง (End-users) โดยให้เหมาะสมกับการติดต่อประชุม

(6) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้การฝึกอบรมตามความต้องการ
 ในระยะนี้ ผู้ที่อำนวยความสะดวกหรือทีมงานเปรียบเสมือนบุคคลสำคัญ

4.3) ขั้นรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (Data-gathering and analysis)

(1) ออกแบบสถานที่ชุมนุมให้เหมาะสมกับการพบปะของผู้ใช้
 ประโยชน์ปลายทาง (End-users) และการทำงานกับพวกเขาในลักษณะการมีส่วนร่วม ในการ
 ประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับกลุ่มใหญ่ซึ่งกลุ่มตัวแทนกลุ่ม ผู้ใช้ประโยชน์ปลายทาง (End-
 users) สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานการประเมินกับผู้อื่น
 ซึ่งมีหลายระดับหรือหลายด้าน สำหรับการติดต่อที่ต้องเผชิญหน้าอย่างมาก นั่นคือการเยี่ยม
 ทัศนสถานสามารถสร้างความพอใจต่อความต้องการในการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเดียวหรือ
 จากกลุ่มเล็ก ๆ เช่น การสนทนากลุ่ม (Focus groups)

(2) ให้คำแนะนำ หรือการฝึกอบรมสำหรับสมาชิกทีมประเมินผู้ซึ่ง
 ทำงานเป็นผู้รวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ในการตรวจสอบสามเส้า ซึ่งเป็นเครื่องมือง่าย ๆ
 ที่สมาชิกประเมินมักใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยตรวจสอบความถูกต้องและความตรงของ
 กระบวนการ และข้อมูล ซึ่งเป็นกลวิธีที่มีประสิทธิภาพในการใช้ระหว่างการเก็บข้อมูล

4.4) ขั้นสะท้อน และปรับปรุงแก้ไข (Reflection and action) ระบุสุดท้าย
 ของการประเมินแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นการสร้างแนวทางแก้ปัญหาของผู้ใช้ประโยชน์
 ปลายทาง มีกลุ่มการประเมินแบบมีส่วนร่วมโดยเริ่มจากปัญหาหรือคำถามประเมินซึ่งถูก
 นิยามไว้อย่างชัดเจน โดย ผู้ใช้ประโยชน์ปลายทาง สำหรับเป้าหมายของกิจกรรมนี้คือ

(1) เพื่อตรวจสอบความตรง (Validate) ประสิทธิภาพของผู้ใช้
 ประโยชน์ปลายทาง โดยใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการวางแผนในอนาคต มากกว่าใช้การ
 วางแผนจากบุคคลภายนอก

(2) เพื่อกระตุ้นให้ ผู้ใช้ประโยชน์ปลายทาง ค้นหาคำตอบและ
 ปรับปรุงการทำงานด้วยตัวเองมากกว่าหลีกเลี่ยง

(3) เพื่อส่งเสริมให้มีความรู้สึกของการกำหนดตนเองและสนับสนุน
 โดยผ่านการเสริมพลัง

5.2.3 ข้อเสนอแนะขั้นตอนการทำ ในแต่ละ Phase ของการประเมินแบบมี
 ส่วนร่วม

1) ขั้นเตรียมก่อนการวางแผน

1.1) ร่างกรอบความคิดโดยอยู่บนพื้นฐานหลักการประเมินแบบมีส่วนร่วมนิยามตัวแปรหรือปัจจัยสำหรับกรประเมินแบบมีส่วนร่วม(เช่นอะไรที่จะทำให้สำเร็จหรือไม่สำเร็จ)

1.2) การประเมินความรู้สึกและแหล่งทรัพยากร หรือปัจจัยที่ทำให้สำเร็จและไม่สำเร็จ

1.3) ระบุผู้อำนวยความสะดวกในการประเมิน สมาชิกของทีมและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.4) ร่วมกันปรึกษา กำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการประเมินกับบุคคลที่เป็นกุญแจสำคัญ

2) ขั้นตอนการแก้ปัญหาการประเมิน

2.1) อำนวยความสะดวกในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือการลงสนามเยี่ยมสถานที่ทำงานหรือบ้านของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2) รวบรวมระบุจุดเน้นหลักของการประเมิน

3) ขั้นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1) ให้การฝึกอบรมที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2) รวบรวมข้อมูล

3.3) วิเคราะห์ข้อมูล

4) ขั้นการสะท้อนและปรับปรุง

4.1) แก้ปัญหาหรือตอบคำถามก่อน

4.2) รวมแหล่งทรัพยากรสำหรับใช้แก้ปัญหาระหว่างการประเมิน

4.3) ปรับปรุงแก้ไข

ส่วน สเต็ค (Stake. 2004 : 195) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของวิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วมไว้ 7 ขั้นตอนดังนี้

ข้อ 1 กำหนดความต้องการของผู้ได้รับผลประโยชน์

ข้อ 2 กำหนดเป้าหมายสิ่งที่ประเมินและขอบเขตของปัญหา

ข้อ 3 กำหนดเกณฑ์การประเมิน

ข้อ 4 กำหนดมาตรฐานการประเมิน

ข้อ 5 กำหนดน้ำหนักการสังเคราะห์

ข้อ 6 รวบรวมข้อมูลและแปลผลคุณภาพของการทำงานของทีมงาน

และผู้มีส่วนร่วม

ข้อ 7 ตรวจสอบ ประเมิน และเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายโปรแกรม การประเมินแบบมีส่วนร่วมผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินจะต้องมีศักยภาพในการรายงาน แต่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจในโครงการหรือสิ่งที่มุ่งประเมินเป็นอย่างดี ซึ่งนักประเมิน ภายนอกไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้ง

รัตนะ บัวสนธิ์ (2548 : 125-126) ได้จัดลำดับขั้นตอนการประเมินแบบมีส่วนร่วมได้เป็น 8 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ประสานงานติดต่อ สร้างความสัมพันธ์ ความรู้สึกในการมีส่วนร่วม กับบุคคลที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินเป็นกลุ่มแรก ๆ ก่อน กลุ่มอื่น ๆ (มักได้แก่ผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจกำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงานในโครงการ)

ขั้นที่ 2 ร่วมกำหนดบุคคลดังกล่าว ทำการวิเคราะห์กำหนดประเด็นปัญหา ที่ต้องการศึกษาประเมิน

ขั้นที่ 3 ร่วมกำหนดแหล่งข้อมูลสำหรับทำการเก็บรวบรวม ออกแบบและ เลือกเครื่องมือให้สอดคล้องกับลักษณะข้อมูล

ขั้นที่ 4 ร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 5 ร่วมกันวิเคราะห์และสะท้อนกลับ ปรึกษาเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้รับเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงาน โครงการและ/หรือการประเมิน โครงการ

ขั้นที่ 6 ร่วมกันกำหนดกรอบ โครงร่างประเด็นที่จะเขียนรายงานการ ประเมิน

ขั้นที่ 7 เขียนรายงานการประเมิน

ขั้นที่ 8 ร่วมกันอ่านรายงานวิพากษ์วิจารณ์รายงาน ปรับแก้รายงานก่อน

ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณชน

ส่วน สายฝน วิบูลย์รังสรรค์ (2549 : 44 ; อ้างอิงมา จาก ดวงดาว ฐิงาน. 2541 : 97) ได้สรุปขั้นตอนในการประเมินแบบมีส่วนร่วมว่ามีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ซึ่งมี รายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กระบวนการเตรียมความพร้อม

1.1 การวางแผนการประเมิน เพื่อการสร้างความเข้าใจหลักการ แนวคิดความ สำคัญและขั้นตอนการประเมินแบบมีส่วนร่วม หน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง

การติดตามการประเมินผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องเข้าใจเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น และวางแผนกระบวนการประเมินการประเมินแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องใช้ ทรัพยากรน้อย และเกิดประโยชน์สูงสุด แนวทางการดำเนินการวางแผนการประเมินมีดังนี้

1.1.1 จัดประชุมระดมความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเป้าหมาย ทีม ประเมินตัวแทนองค์กรหรือโครงการที่ต้องการติดตามผลการประเมินและแหล่งเงินทุนเพื่อ ตอบคำถามดังต่อไปนี้

- 1) จุดประสงค์ของการติดตามประเมินผลเป็นอย่างไร ทำไม ต้องมีการประเมิน ใครต้องการให้เกิดการประเมินผล
- 2) เนื้อหา ขอบเขตของการประเมินมีเพียงใด อะไรบ้าง
- 3) ประเมินผลช่วงเวลาไหนของโครงการ
- 4) ใครเป็นคนประเมิน ทีมประเมินมีใครบ้าง บทบาทหน้าที่ ของแต่ละคนมีอะไรบ้าง
- 5) ประเมินอย่างไรกิจกรรมการประเมินจะดำเนินการ อย่างไร ใครรับผิดชอบกิจกรรมใดใช้เวลานานแค่ไหน
- 6) ใช้ทรัพยากรอะไรบ้างจำนวนเท่าใด เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น

1.1.2 รวบรวมข้อสรุปในทุกประเด็นจากการจัดประชุมเป็น เอกสารที่ชัดเจน

1.1.3 จัดประชุมร่วมระหว่างตัวแทนทีมประเมิน ผู้บริหาร องค์กร เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการขององค์กรที่เข้าร่วมประเมินผลทุกคน เพื่อทำความเข้าใจ กับข้อสรุป บทบาท หน้าที่และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

1.1.4 ปรับปรุงเอกสารเป็น โครงการติดตามประเมินผลที่พร้อม นำไปปฏิบัติแจกผู้เกี่ยวข้อง

1.2 การวิเคราะห์โครงการเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนที่เข้าร่วม กระบวนการติดตามประเมินผลได้ศึกษาบทบทวน ทำความเข้าใจ โครงการที่จะประเมินร่วมกัน อย่างชัดเจน

1.3 การกำหนดตัวชี้วัด ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ช่วยให้การปฏิบัติงาน การประเมินที่มีทิศทางในการทำงานมากขึ้น การกำหนดตัวชี้วัดนั้นต้องมาจากทุกฝ่ายที่

เกี่ยวข้องได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตัวชี้วัดต้องสอดคล้องและครอบคลุมกับ
วัตถุประสงค์ของ โครงการ

1.4 การกำหนดกรอบข้อมูลและสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวม
ข้อมูล เพื่อเป็นการวางแนวทางการจัดระบบข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเพื่อกำหนด
รูปแบบ วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้สะดวกรวดเร็ว
ครบถ้วน ตามเป้าหมายที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การดำเนินการติดตามผล

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมิน
แบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลที่
เสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและนำไปสู่การบริหารจัดการที่เหมาะสม ซึ่ง
การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลโดย
แบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกระบวนการกลุ่มเป็นต้น

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ที่
ตัวชี้วัดคุณภาพและปริมาณที่ได้จากตัวชี้วัด โดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลมาแยกแยะ
เพื่อค้นหาคุณลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูล เพื่อสะดวกในการตีความหมายแนวทางในการ
ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล คือทุกฝ่ายต้องร่วมกันอธิบายเหตุผลจากข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อ
สรุปว่า การดำเนินงาน บรรลุวัตถุประสงค์อย่างไร เพราะเหตุใด พร้อมทั้งเสนอแนะเพื่อให้
การดำเนินงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดียิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 กระบวนการนำเสนอและการเผยแพร่

3.1 การเขียนรายงานการประเมินผล เป็นการแสดงชุดข้อมูลที่ผ่าน
การวิเคราะห์จัดระบบแล้ว มีเป้าหมายเพื่อบันทึกและรวบรวมข้อมูลที่เป็นผลมาจากการ
เรียนรู้เป็นระบบ ตลอดจนกระบวนการประเมินแบบมีส่วนร่วม และเพื่อสะดวกต่อการ
นำเสนอผลการเรียนรู้หรือประสบการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ
ประเมินผลรวมทั้งเผยแพร่ต่อผู้อื่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3.2 การนำเสนอผลการประเมิน เป็นการนำเสนอผลการประเมินต่อ
ผู้เกี่ยวข้อง กระทำโดยการจัดเวที ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกิดการ
ปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

3.3 การนำไปใช้และการเผยแพร่ เป็นการนำเสนอการประเมินไปใช้
ของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องขึ้นอยู่กับความเข้าใจและความตระหนักในความสำเร็จจากสิ่งที่ได้

เรียนรู้มาตลอดกระบวนการประเมิน โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน โครงการให้ดียิ่งขึ้น

สรุปกระบวนการการประเมินแบบมีส่วนร่วม

สรุปกระบวนการการประเมินแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ (2548); ควงคาว ฐังงาน (2541); Stake (2004) และ UNDP (1997) ได้แนวคิดกระบวนการประเมินแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ข้อที่ 1 ขั้นเตรียมการประเมิน

- 1.1 กำหนดผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน
- 1.2 สร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้การประเมินแบบมีส่วนร่วม

ข้อที่ 2 ขั้นวางแผนการประเมิน

- 2.1 กำหนดประเด็นการประเมิน
- 2.2 ออกแบบการประเมิน
- 2.3 สร้างเครื่องมือ

ข้อที่ 3 ขั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อที่ 4 ขั้นวิเคราะห์และสะท้อนกลับ

ข้อที่ 5 ขั้นเสนอผลการประเมินและการนำไปใช้

จากสรุปกระบวนการประเมินแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะนำไปประยุกต์ใช้กับรูปแบบการประเมินแบบเสริมพลัง เพื่อสร้างรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

5.3 การประเมินแบบมุ่งผลประโยชน์ (Utilization-focused Evaluation : UFE)

มีผู้ให้ความหมายของการประเมินแบบมุ่งผลประโยชน์ไว้ดังนี้ แพททอน (Patton, 1997 : 20-21) ได้นำเสนอรูปแบบการประเมินแบบมุ่งผลประโยชน์ (Utilization-Focused Evaluation : UFE) โดยได้ให้นิยามว่า Utilization-Focused Evaluation หมายถึง การรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับกิจกรรม และผลลัพธ์ของโครงการเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจคุณค่า และการปรับปรุงโครงการนั้นๆ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้นำผลการประเมินไปใช้ และเป็น การประเมินที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงว่าจะนำผลการประเมินไปใช้ทำอะไร ซึ่ง Patton ได้ขยายความว่า การประเมินที่ชี้คการนำไปใช้เริ่มต้นบนความเชื่อว่าการตัดสินใจคุณค่า โครงการจะต้องอยู่บนหลักเกณฑ์ของความเป็นประโยชน์ (Utility) และการนำไปใช้จริง (Actual use) การนำไปใช้มีความหมายถึงผู้ปฏิบัติงานจริง ผู้ได้รับผลกระทบจาก

โครงการ จะนำผลการประเมินไปใช้จริงๆ ได้อย่างไร การประเมินแบบมุ่งผลประ โยชน์ จึงเป็นการประเมินที่นักประเมินจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้ใช้ผลการประเมิน และผู้ใช้ นั้นต้องการนำผลการประเมินไปใช้ทำอะไร การประเมินแบบมุ่งผล ประโยชน์ จึงไม่ใช่ การประเมินอย่างกว้าง ๆ ให้เห็นแต่ภาพรวมหรือผลกระทบโดยรวมของโครงการ แต่จะต้อง มีเป้าหมายชัดเจนว่าการประเมินโครงการนี้จะนำไปสู่การแก้ไขอะไร และปรับปรุงอะไร สิ่งที่ต้องแก้ไข และปรับปรุงนี้ นักประเมินจะต้องนำมาเป็นหลักหรือเป็นเป้าหมายใน การออกแบบการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูลการประเมินที่จำเป็นต่อการแก้ไขและปรับปรุง โครงการ ส่วน ศิริชัย กาญจนวาที (2554 : 117) กล่าวว่า ในกระบวนการประเมินจะต้อง สร้างและพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้ใช้ประ โยชน์ จากข้อสนเทศในการประเมินจะต้อง มีกิจกรรมตอบสนองซึ่งกันและกัน และการปรับตัวของทั้งผู้ประเมินและผู้ประ โยชน์ จากข้อสนเทศในการประเมินอยู่ตลอดเวลา เพื่อร่วมกันกำหนดความต้องการข้อมูล ความต้องการของการตัดสินใจ การเลือกวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผล การประเมิน โดยให้ผู้ใช้ผลการประเมินเป็นผู้สรุป และตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินเอง จากทางเลือกที่ค้นพบร่วมกัน

กระบวนการของการประเมินแบบมุ่งประ โยชน์ ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระบุผู้เกี่ยวข้องโดยตรงที่ใช้ประ โยชน์จากการประเมิน ใน ขั้นตอนนี้ผู้ประเมินจะระบุผู้เกี่ยวข้องโดยตรงที่ใช้ประ โยชน์จากการประเมิน โดยจัดตั้งขึ้น เป็นคณะทำงานร่วมกับผู้ประเมินในการตัดสินใจหลักต่าง ๆ ในกระบวนการประเมิน เช่น ตัดสินใจเกี่ยวกับคำถามการประเมิน กำหนดว่าข้อสนเทศใด ควรจะมีประ โยชน์สูงสุดที่จะ เก็บรวบรวมไว้ เพื่อใช้พัฒนาโปรแกรม การคงไว้ซึ่งโปรแกรม และการเผยแพร่ต่อ สาธารณชน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 ระบุประเด็นปัญหาการประเมิน ผู้ประเมินและผู้เกี่ยวข้องโดย ตรงที่ใช้ประ โยชน์จากการประเมิน ซึ่งเป็นคณะทำงานจะร่วมกันทบทวนประเด็นปัญหา หรือ วิกฤตการณ์ พิจารณาจุดสำคัญที่สัมพันธ์กับการบรรลุเป้าหมายและการนำโปรแกรมไป ปฏิบัติ สิ่งที่น่าสนใจในการประเมินมีหลายประการ เช่น ประเมินเพื่อวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย และ นำผลกำไรว่าค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้จากโปรแกรมมีความสัมพันธ์กันอย่างไร, ประเมินเพื่อมุ่ง ใช้เป็นข้อสนเทศในการตัดสินใจว่าข้อสนเทศใดที่จำเป็นในการตัดสินใจ ณ เวลานั้น, ประเมินความก้าวหน้า (Formative) จะปรับปรุงโปรแกรมอย่างไร, ประเมินผลสรุปรวม (Summative) ว่าควรจะดำเนินกิจกรรมของโปรแกรมนั้นต่อไปหรือไม่ และในระดับใด เป็น

ต้น นอกจากนี้คณะทำงานจะร่วมตัดสินใจว่าอะไรคือคำถามสำคัญที่มีผลประโยชน์ที่สุดจะตอบสำหรับการประเมินครั้งนี้ คำถามการประเมินจะมุ่งไปที่ข้อสนเทศที่จำเป็นซึ่งมาจากการตัดสินใจของโปรแกรมเบื้องต้น และอยู่ในขอบข่ายที่พึงประสงค์ในการลดความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการจัดการและผลกระทบของโปรแกรมระหว่างกระบวนการนี้ ผู้ประเมินจะกระตุ้นให้คณะทำงานคิดให้ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้จุดมุ่งหมายของการประเมิน เมื่อได้รับรวบรวบวัตถุประสงค์แล้วการประเมินคุ้มค่าหรือไม่ ขอบเขตใดและในทางใดที่คณะทำงาน ได้ทำเพื่อจะใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน

ขั้นตอนที่ 3 วิธีดำเนินการ การวัด และการออกแบบการตัดสินใจ ผู้ประเมินและผู้เกี่ยวข้องโดยตรงที่ใช้ประโยชน์จากการประเมินร่วมกันเลือกระเบียบวิธีการดำเนินการวัดและการตัดสินใจ โดยใช้เกณฑ์หลายประการ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบหลากหลายและมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่ต้องทำการตัดสินใจเลือก เช่น 1) ความเหมาะสมของระเบียบวิธี ข้อมูลเป็นเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ ใช้วิธีทดลองหรือกึ่งทดลอง จะสุ่มตัวอย่างแบบใด 2) ความตรง และความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ซึ่งมีวิธีการหาได้หลายวิธี 3) ความเชื่อถือได้ และความเกี่ยวข้องกันของการออกแบบ และการวัดในเครื่องมือต่อผู้ใช้ข้อสนเทศและผู้ตัดสินใจ 4) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจ ความตรง ความเชื่อถือได้ การแปลความหมาย และผลที่สามารถปฏิบัติได้ 5) ทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ได้ เป็นต้น ในการร่วมกันอภิปราย ขั้นตอนนี้ สิ่งสำคัญ คือ ปัญหาเรื่องระเบียบวิธีการดำเนินการ ความเชื่อถือได้ของข้อมูล ความสามารถเข้าใจได้ ความสมมูล การปฏิบัติได้ ความสมเหตุ สมผล ค่าใช้จ่าย และที่สำคัญที่สุดคือประโยชน์ที่ได้รับและการนำไปใช้ได้ผลของการประเมิน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูล ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจะถูกนำมาวิเคราะห์ โคนคณะทำงานจะประชุมร่วมกันวิเคราะห์แปลผล ตัดสินคุณค่าและสร้างข้อเสนอแนะที่เป็นทางเลือก ข้อมูลจะถูกอภิปรายอย่างคร่าว ๆ ตลอดเวลา ก่อนที่จะมีการเขียนรายงานการประเมิน การค้นหาและการให้ข้อสรุปจะถูกรับรู้และถูกใช้ก่อนที่รายงานขั้นสุดท้าย จะพร้อมที่จะเผยแพร่ นั่นคือผลการประเมินจะได้รับการยอมรับกันภายในก่อน

ขั้นตอนที่ 5 การเผยแพร่ผลการประเมิน และการนำไปใช้ตีพิมพ์รายงานผลการประเมินนำเสนอต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อนำผลการประเมินนี้มาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงโปรแกรม รวมทั้งเผยแพร่ต่อสาธารณชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นการประเมินแบบมุ่งผลประโยชน์ เป็นการประเมินที่มีคุณค่าที่ให้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้จริง มิใช่ประเมินเพียงให้ได้ผลการประเมินแต่ไม่อาจตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการของรูปแบบการประเมินแบบมุ่งผลประโยชน์ ผู้ใช้ผลการประเมินและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานและตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ โดยคำนึงถึงการที่จะนำผลการประเมินไปใช้อย่างไรเพื่อออกแบบการประเมินให้สอดคล้องกับความต้องการ ซึ่งแนวคิดนี้ใกล้เคียงกับรูปแบบการประเมินแบบอาศัยฐานผู้เกี่ยวข้อง และการประเมินแบบมีส่วนร่วม และเมื่อศึกษาและวิเคราะห์ทั้ง 3 รูปแบบ แล้ว ผู้วิจัยได้เลือกเอาการประเมินแบบมีส่วนร่วมไปตั้งกระทะห์รวมเข้ากับการประเมินแบบเสริมพลัง เพื่อสร้างรูปแบบการประเมินใหม่ที่น่าจะเหมาะสมในการนำไปประเมินภายในกับสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานขนาดเล็กต่อไป

5.4 การประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation)

5.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินแบบเสริมพลัง

รัตนะ บัวสนธ์ และ เขาวี อินโย (2542 : 1-5) กล่าวว่า การประเมินเสริมพลังเป็นการประเมินแบบมีส่วนร่วม ใช้มโนทัศน์หรือแนวคิดจากการประเมิน เทคนิคการประเมิน และข้อค้นพบของการประเมินเพื่อผลักดันให้เกิดการปรับปรุงและกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองสามารถใช้ได้ทั้งเทคนิควิธีเชิงปริมาณและคุณภาพ นอกจากนั้นยังสามารถจะนำไปเสริมพลังตนเองได้ทั้งในระดับตัวบุคคล องค์กร ชุมชน สังคม ซึ่งปกติแล้วจะเน้นไปที่โครงการที่นำไปใช้ (ชนม์ชกร วรอินทร์. 2549 : 106 ; อ้างอิงมาจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2545 : 29) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการประเมินซึ่งแบ่งประเภทเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ การประเมินเชิงปริมาณและการประเมินแบบเชิงคุณภาพ และได้นำเสนอวิธีการประเมินที่ใช้กันมากในปัจจุบัน โดยวิธีการประเมินเชิงปริมาณมี 8 วิธีการ ได้แก่ 1) การประเมินอิงวัตถุประสงค์ (Objective-based evaluation) 2) การประเมินความแตกต่าง (Discrepancy evaluation) 3) การประเมินความต้องการ (Need assessment) 4) การวิเคราะห์ประสิทธิผลต้นทุน (Cost-benefit analysis) 5) การประเมินการฝึกอบรมและพัฒนา (Training and development evaluation) 6) การประเมินเป็นอิสระจากเป้าหมาย (Goal-free evaluation) 7) รูปแบบการประเมินเน้นการตัดสินใจ (Decision-oriented evaluation) และ 8) การประเมินแบบขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี (Theory-driven evaluation) ส่วนการประเมินเชิงคุณภาพมี 5 วิธีการ ได้แก่ 1) การประเมินแบบตอบสนอง (Responsive evaluation) 2) การประเมินยุคที่สี่ (Fourth generation evaluation) 3) รูปแบบการประเมินกึ่งกฎหมาย (Quasi-legal model of

evaluation) 4) การประเมินอิงความเชี่ยวชาญ (Expertise based evaluation) 5) การประเมินอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder-based evaluation) ในส่วนการประเมินอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับการริเริ่มครั้งแรกในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970 เพื่อแก้ปัญหาที่ผลการประเมินมิได้ถูกนำไปใช้ ซึ่งศาสตร์ของการประเมินได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จนทำให้แนวทางการประเมินเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย สทัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1994 : 1-15) ได้วิเคราะห์การประเมินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 22 วิธีการ โดยจัดกลุ่มเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ การประเมินเทียม (Pseudo evaluation) การประเมินที่อิงวิธีการและ/หรือการใช้คำถาม (Question and/or methods-oriented evaluation approach) หรือการศึกษาถึงประเมิน (Quasi-evaluation studies) การประเมินพันธาระยะและการประเมินที่อิงการพัฒนา (Improvement /accountability-oriented evaluation approach) และการประเมินที่เป็นการสนับสนุน/วาระเชิงสังคม (Social agenda/advocacy approach)

การประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment evaluation) เป็นแนวทางการประเมินแบบใหม่ที่พัฒนาจากการประเมินอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแนวทางการประเมินที่เอื้อต่อการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เน้นให้ผู้เกี่ยวข้องในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้การประเมิน สามารถประเมินตนเอง สะท้อนผลแก่ตนเอง จนในที่สุดสามารถตัดสินใจหรือกำหนดตนเองได้ ในตอนนี้จะกล่าวถึงจุดกำเนิด แนวคิด ความหมาย ขั้นตอน ลักษณะ ประโยชน์ และจุดอ่อนหรือประเด็นวิจารณ์ของการประเมินแบบเสริมพลัง มีรายละเอียดดังนี้

5.4.2 จุดกำเนิด แนวคิดและความหมายของการประเมินแบบเสริมพลัง

1) จุดกำเนิดของการประเมินแบบเสริมพลัง การประเมินแบบเสริมพลังได้รับการพัฒนาจากการที่ (ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์, 2549 : 107 ; อ้างอิงมาจาก Fetterman, 1993 : 114) เขียนหนังสือชื่อ Speaking the Language of Power Communication. Collaboration and Advocacy แล้วนำเสนอแนวคิดในที่ประชุม American Evaluation Association (AEA) ในปี ค.ศ. 1993 ซึ่งก่อให้เกิดความสนใจในกลุ่มผู้ร่วมประชุมอย่างมาก โดย เฟทเทอร์แมน (Fetterman, 1994 : 1-15) มีพื้นฐานที่มาจากประสบการณ์เรียนรู้ในการปฏิบัติงานและจากแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ทฤษฎีด้านจิตวิทยาชุมชน (Community psychology) และปฏิบัติการทางมานุษยวิทยา (Action anthropology) 2) ประสบการณ์จากการปฏิบัติงานในโครงการปฏิรูปการศึกษาของชาติ 3) แนวคิดจากการพัฒนาและประเมินตนเอง โดยอาศัยหลักการสะท้อนผลการประเมินกลุ่ม (Group dynamic) 4) ผลการดำเนินงาน

ในโครงการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศยากจน ซึ่งมุ่งเน้นเหล่านั้นสามารถที่จะสร้างเสริมพลังในการพัฒนาตนเองได้ ดังจะเห็นได้ว่าการประเมินตามแนวคิดนี้มีรากฐานของแนวคิดมาจากทฤษฎีปฏิบัติการ (Action research) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ผู้บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเข้ามามีส่วนร่วมในการหาแนวทางการแก้ปัญหาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เฟตเทอร์แมน (Fetterman, 1996 : 199)

2) ความหมายของการประเมินแบบเสริมพลัง จากแนวคิดทฤษฎี และประสบการณ์ตรงที่ได้จากการพัฒนาโครงการต่าง ๆ เฟตเทอร์แมน (Fetterman, 1996 : 200) ได้ให้คำนิยามการประเมินแบบเสริมพลัง สรุปได้ดังนี้ 1) การประเมินแบบเสริมพลังเป็นการใช้โน้มน้าของการประเมิน เทคนิคการประเมิน และข้อค้นพบจากการประเมินไปกระตุ้น ให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการกำกับตนเอง โดยใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและคุณภาพ 2) การประเมินแบบเสริมพลังเป็นกระบวนการที่กระทำเพื่อช่วยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ช่วยตนเองและพัฒนาตนเอง โดยใช้วิธีการประเมินตนเอง และสะท้อนผลแก่ตนเอง กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการทำงานประกอบด้วย บุคลากรภายใน ซึ่งทำการประเมินผลด้วยตนเองและนักประเมินภายนอกจะทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะหรือผู้อำนวยการความสะดวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของบุคลากรทำงานเป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม โดยไม่มีใครเสริมพลังให้กับใครได้ แต่ทุกคนต้องเสริมพลังให้กับตนเอง ดังนั้นการประเมินแบบนี้จะจบลงแค่การทราบคุณค่าของการประเมินเหมือนการประเมินแบบเก่า แต่การประเมินต้องเป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง ดำเนินต่อไปตลอดระยะทางของการพัฒนาโครงการ

อนึ่ง การประเมินแบบเสริมพลัง มักจะมีการกล่าวที่เกี่ยวข้องถึงการประเมินอีกแบบหนึ่งคือการประเมินแบบมีส่วนร่วม เพราะการประเมินแบบเสริมพลังก็เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในหน่วยงานเช่นกัน อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ พบว่าการประเมินแบบเสริมพลังมีจุดเหมือนจุดแตกต่างกับการประเมินแบบมีส่วนร่วม โดยประเด็นความเหมือนทั้งสองแนวคิดมีดังนี้ คือ 1) การนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน มีการร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ของผลการประเมิน 2) ผู้ประเมินมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการความสะดวก ไม่ใช่เป็นผู้ตัดสินเกี่ยวกับการประเมิน เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้มีส่วนร่วม 3) มีจุดหมายเหมือนกันคือทำให้บุคลากร องค์การเกิดความชัดเจน (Illumination) ในตนเอง 4) มีการให้ความรู้ในการประเมินแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้มีส่วนร่วม ส่วนประเด็นความต่างของทั้งสองแนวคิด

มีดังนี้ คือ 1) ระดับการเสริมพลังในการกำหนดตนเองของผู้มีส่วนร่วม 2) การประเมินแบบเสริมพลัง มุ่งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ประเมินร่วมกันควบคุมอย่างสมดุล เกาซินส์ (Cousins, 1996 : 397-418)

5.4.3 ขั้นตอนของการประเมินแบบเสริมพลัง

เฟตเทอร์แมน (Fetterman, 1997 : 381-395) ได้เสนอขั้นตอนการประเมินแบบเสริมพลังเพื่อพัฒนาบุคคลในโครงการให้สามารถประเมินได้ด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการประเมิน 4 ขั้นตอน คือ 1) การรวบรวมข้อมูล (Taking stock) หรือตรวจสอบสถานภาพของโครงการว่าอยู่ ณ จุดใด รวมถึงการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของโครงการ 2) การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ (Setting goals) เป้าหมายที่กำหนดนั้นต้องมีลักษณะสัมพันธ์กับกิจกรรมโครงการ แหล่งทรัพยากร ทำท่าย แสดงถึงศักยภาพ ในขณะที่ผู้มีส่วนร่วมในโครงการร่วมกันกำหนดเป้าหมาย อาจจะใช้วิธีการระดมสมองซึ่งมีลักษณะบรรยากาศแบบประชาธิปไตยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนได้เป้าหมายที่ทุกคนเห็นสอดคล้องกัน หรือ เป็นเป้าหมายที่สำคัญที่ต้องการจะบรรลุ 3) การพัฒนา กลยุทธ์ เพื่อปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย (Developing strategies) ผู้มีส่วนร่วมใน โครงการ ช่วยกันรับผิดชอบในการเลือก และพัฒนากลยุทธ์อาจใช้กระบวนการระดมสมอง การพิจารณาอย่างรอบคอบ การตกลงร่วมกัน ฉันทามติ (Consensual agreement) กลยุทธ์ที่จะ ได้ถูกนำไปปฏิบัติแล้วมีการ ทบทวน ตรวจสอบเกี่ยวกับประสิทธิผล หรือความเหมาะสม 4) การจัดหาหลักฐานที่แสดง ถึงความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน (Developing strategies) ในขณะนั้นผู้มีส่วนร่วมใน โครงการควรพิจารณาใช้หลักฐานที่แสดงถึงความก้าวหน้าความสัมพันธ์กับเป้าหมาย ของโครงการ และหลักฐานต้องมีความน่าเชื่อถือด้วย

ในแต่ละขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้น นักประเมินภายนอกและผู้มีส่วนร่วม (นักประเมินภายใน) ใน โครงการจะทำงานร่วมกัน โดยตัวผู้ประเมินภายนอกมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของการทำงานมากกว่าที่จะทำบทบาทของผู้ประเมิน ทั้งนี้บทบาทของนักประเมิน ภายนอกอาจเกี่ยวข้องข้องกับการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล และการให้ข้อมูลป้อนกลับในการ สนับสนุนการตัดสินใจของผู้มีส่วนร่วมใน โครงการ ผลจากการทำงานร่วมกันในขั้นตอนหรือ กระบวนการประเมินแบบเสริมพลัง เฟตเทอร์แมน ยืนยันว่า ผู้มีส่วนร่วมจะได้รับความรู้ ได้ฝึกฝนได้ประสบการณ์และเข้าใจในเทคนิคเฉพาะของการดำเนินการประเมิน ขณะเดียวกันเกิดการพัฒนาระบบรวบรวมข้อมูล ให้เป็นไปอย่างมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้

5.4.4 ลักษณะของการประเมินแบบเสริมพลัง เนื่องจากจุดเน้นของการประเมินแบบเสริมพลัง คือ การพัฒนาปรับปรุง โครงการและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในบริบทของการประเมินแบบเสริมพลัง นักประเมินภายนอกจะมีบทบาทในการพัฒนาบุคลากรในหลายลักษณะ (Facets of empowerment evaluation) ดังต่อไปนี้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2543 : 15)

1) การฝึกอบรม (Training) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรภายในให้สามารถทำการประเมินตนเองได้ โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการวิธีการประเมิน ทำให้บุคลากรภายในเกิดการเรียนรู้ในทุกขั้นตอนของการทำงาน มุ่งให้บุคลากรเกิดความเข้าใจในวิธีการมากกว่าการให้ความรู้ต่าง ๆ ดังที่ Fetterman ได้กล่าวในเชิงเปรียบเทียบว่า “ถ้าให้ปลาแก่เขา เขาจะสามารถเลี้ยงชีพได้ชั่วคราว แต่ถ้าสอนวิธีการตกปลาให้ เขาจะสามารถเลี้ยงชีพได้ตลอดชีวิต”

2) การอำนวยความสะดวก (Facilitation) โดยบทบาทนักประเมินเป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการประเมินกระตุ้นกับการทำงาน พยายามขจัดอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ากระบวนการประเมินไม่ล้มเหลว

3) การได้รับการสนับสนุน (Advocacy) เป็นขั้นตอนของการนำผลการประเมินตนเองไปใช้ประโยชน์ โดยการนำผลการประเมินเสนอผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้บริหารหรือแหล่งทุนสนับสนุนเพื่อขอการสนับสนุนด้านทรัพยากรในการดำเนินงาน โดยผลที่ได้จากการประเมินอาจเป็นไปทางบวก คือ บรรลุตามผลที่ต้องการ ก็สามารถขอสนับสนุนเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ

4) การสร้างความกระจ่าง (Illumination) เป็นการสร้างความกระจ่างให้เกิดขึ้นกับบุคลากรภายในที่ผ่านประสบการณ์ทำการประเมินตนเอง ผลที่ได้จากการประเมินแบบเสริมพลังเป็นกระบวนการที่ช่วยเปิดหูเปิดตา ทำให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ กระบวนการนี้ถือว่าเป็นการพัฒนาบุคคลให้เกิดความชัดเจนในตนเอง ทำให้เกิดการสร้างชุมชนของผู้รู้ขึ้น

5) การมีเสรีภาพในการกำหนดอนาคตของตนเอง (Liberation) เกิดขึ้นหลังจากที่กระบวนการประเมินแบบเสริมพลังช่วยทำให้บุคลากรเกิดการพัฒนาและเกิดการเรียนรู้แล้วทำให้เขาเหล่านั้นสามารถมองเห็นอนาคตของตนเองว่า ควรจะพิจารณาไปในทิศทางใด ถือเป็นการให้เสรีภาพกับคณะทำงานในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานและ

พัฒนางานของตนเอง กล่าวคือ เป็นการทำให้บุคคลสามารถใช้ความคิดที่อิสระ จากกรอบความคิด แบบเดิมสามารถสร้างและกำหนดแนวทางของตนเองได้

5.4.5 ประโยชน์และจุดอ่อนของการประเมินแบบเสริมพลัง

ประโยชน์ของการประเมินแบบเสริมพลังไว้หลายประการ ดังนี้

(ชนม์ชกร วรอินทร์. 2549 : 111)

1) ช่วยสร้างทั้งเทคนิควิธีการประเมินและความรู้เกี่ยวกับการประเมิน เนื่องจากการประเมินแบบเสริมพลัง ถูกออกแบบเพื่อสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดการตัดสินใจด้วยตนเอง

2) ช่วยเพิ่มบูรณาการ วิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน

3) การร่วมมือรวมพลังในกระบวนการการประเมิน จะช่วยเพิ่มความตระหนักในคุณค่า หรือความต้องการจำเป็นของการประเมิน

4) ช่วยสนับสนุนในการพัฒนาเป้าหมายและวิธีวิทยาการวิจัย ช่วยสร้างความเข้าใจให้ชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการออกแบบและการดำเนินการประเมิน ได้อย่างดี

5) ช่วยบูรณาการกิจกรรมการประเมินเข้าไปใน โครงการตั้งแต่แรกเริ่ม และนำไปสู่การใช้บทบาทของการประเมินและวิธีการประเมินแบบยั่งยืน

โดยสรุปแล้ว การประเมินแบบเสริมพลังนอกจากจะทำให้ทราบผลการประเมินของหน่วยงานหรือ โครงการแล้ว กระบวนการนี้ยังช่วยพัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานได้ด้วยตนเองในอนาคตด้วย อย่างไรก็ตาม การประเมินตามแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากนักประเมินท่านอื่น ๆ นับว่าเป็นจุดอ่อนของการประเมินเสริมพลัง (Stufflebeam. 1994 : 321-338 ; Patton. 1997 : 147-163 ; 1997 : 267-270 ; Scriven. 1997 : 165-175)

ข้อ 1 วิธีการประเมินแบบเสริมพลังไม่ใช่ว่าความหมายของการประเมินที่กำหนดขึ้น โดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการประเมิน (Joint Committee on Standards for Educational Evaluation) ที่กล่าวว่า การประเมินหมายถึง “การศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับคุณค่าหรือคุณธรรมของสิ่งต่าง ๆ”

ข้อ 2 วิธีการประเมินแบบเสริมพลังมิได้กล่าวหรือเสนอทางออกในประเด็นการใช้คุณค่าที่หลากหลายจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความคิดเห็นขัดแย้งเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ มิได้ตระหนักถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่จะทำการประเมิน ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของ

การประเมินแบบเสริมพลัง

ข้อ 3 บทบาทของนักประเมินนับว่าเป็นบทบาทใหม่โดยเฉพาะ บทบาทของการฝึกอบรม การอำนวยความสะดวก (Facilitation) การได้รับการสนับสนุน (advocacy) บทบาทเช่นนี้ได้เปลี่ยนไปจากบทบาทของนักประเมิน ตามที่จริงจริยธรรม วิชาชีพนักประเมินกำหนดไว้ ซึ่งเป็นการช่วยกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงาน องค์กรต่างๆ นำเสนอผลการประเมินในลักษณะสร้างภาพลักษณ์ของตนจัดว่าเป็นการประเมินเทียม (Pseudo valuation) มิใช่การประเมินที่แท้จริงนอกจากนั้นการที่นักประเมินเข้าไปเป็นผู้ ฝึกอบรมและชี้แนวทางการประเมินก็อาจทำให้เกิดความลำเอียงของผลการประเมินอีกด้วย เท่ากับเป็นการลดความสำคัญของนักประเมินภายนอกที่เป็นอิสระลงไป ลักษณะเช่นนี้ย่อม นำไปสู่ความไม่น่าเชื่อถือของผลการประเมิน

จากแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลังที่เอื้อต่อการปรับปรุงพัฒนาอย่าง ต่อเนื่องและยั่งยืนเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้การประเมิน ประเมิน ตนเอง สะท้อนผลแก่ตนเอง โดยมีองค์ประกอบที่เป็นขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล (Taking stock) การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ (Setting goals) การพัฒนากลยุทธ์ เพื่อ ปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย (Developing strategies) การจัดหาหลักฐานที่แสดงถึงความก้าวหน้า ในการปฏิบัติงาน (Developing strategies) ผู้วิจัยจึงกำหนดมิติ/โครงสร้างของการประเมิน แบบเสริมพลังออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ การฝึกอบรม (Training) การอำนวยความสะดวก (Facilitation) การได้รับการสนับสนุน (Advocacy) การสร้างความกระจ่าง (Illumination) การมีเสรีภาพในการกำหนดอนาคตของตนเอง (Liberation) ยุทธวิธีที่กล่าวมานี้จะก่อให้เกิด การเรียนรู้ของบุคลากรในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์และ สังเคราะห์กับรูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory evaluation) เพื่อให้ได้ รูปแบบการประเมินภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมต่อไป

5.5 การสังเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดการประเมินแบบมีส่วนร่วม และ การประเมินแบบเสริมพลัง

การประเมินแบบมีส่วนร่วมและการประเมินแบบเสริมพลัง มีแนวคิดเหมือน และแตกต่างกัน ดังนี้

5.5.1 การเปรียบเทียบแนวคิดการประเมินระหว่างการประเมินแบบมีส่วนร่วมกับการประเมินเสริมพลัง

ในการศึกษาวิจัย การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเด็นรูปแบบการประเมิน ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการประเมินคุณภาพภายใน ที่มีอยู่ในปัจจุบัน แล้วเห็นว่ารูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบการประเมินแบบเสริมพลัง เป็นรูปแบบที่น่าจะเหมาะสมกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน จึงนำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันจะต้องยึดตาม กฎกระทรวง ว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ที่ให้สถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งรูปแบบการประเมินทั้งสองรูปแบบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับกฎกระทรวงดังกล่าว ซึ่งมีลักษณะของความร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่

1) กลุ่มผู้จัดการศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดตั้งแต่เขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไปซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยตรง

2) กลุ่มผู้รับผลประโยชน์ ประกอบด้วย ผู้เรียน และผู้ปกครอง

3) กลุ่มผู้รับผลกระทบ ประกอบด้วย ชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับผลต่อเนื่องจากคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มนี้มีบทบาทแตกต่างกันไป และเป็นองค์ประกอบสำคัญในการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 และกำหนดไว้ในตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพ ของมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งมาตรฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอก รอบ 3 จากข้อกำหนดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและคิดหาวิธีที่จะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่มได้ตระหนักถึงความสำคัญและเข้าใจบทบาทของตนต่อส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและตามที่สังคมต้องการ และเนื่องจากในปัจจุบันเป็นช่วงเริ่มต้นในการประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอก รอบ 3 ทำให้ยังไม่มีรูปแบบการประเมิน

คุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับเกณฑ์และวิธีการประเมินแบบใหม่ และเหมาะสมกับบทบาทของแต่ละกลุ่ม เพื่อที่จะได้รูปแบบการประเมินที่มีความเหมาะสม จนสามารถให้ สารสนเทศที่เป็นเอกสาร/หลักฐานที่สะท้อนถึงคุณภาพในแต่ละตัวบ่งชี้ ได้อย่างถูกต้องน่าเชื่อถือผู้วิจัยจึงได้นำเสนอรายละเอียดของการเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินทั้ง 2 รูปแบบดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างประเมินแบบมีส่วนร่วมและการประเมินแบบเสริมพลัง

การประเมินแบบมีส่วนร่วม	การประเมินแบบเสริมพลัง
1.แนวคิด เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในหน่วยงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	1.แนวคิด เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในหน่วยงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2.มโนทัศน์ของการประเมิน เป็นการประเมินที่เน้นการตัดสินใจคือการนำเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจทางการบริหาร โครงการ	2.มโนทัศน์ของการประเมินใช้เทคนิค และข้อค้นพบของการประเมินเพื่อส่งเสริมพัฒนาความมั่นใจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ด้วยตนเอง
3.ความหมาย เป็นการประเมินการดำเนินงานขององค์กร โดยผู้มีความรู้ทางการประเมินกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินงานตั้งแต่การวางแผน ไปจนถึงการปรับปรุงสิ่งที่มุ่งประเมิน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เกิดการเรียนรู้และนำไป พัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้	3.ความหมาย เป็นการประเมินที่ผู้ประเมินกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องใช้มโนทัศน์ เทคนิค และข้อค้นพบของการประเมินเพื่อส่งเสริมพัฒนาความมั่นใจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ด้วยตนเองนอกจากจะทำให้ทราบผลการประเมินแล้ว ยังช่วยพัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานได้ด้วยตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาตนเองและองค์กรอย่างต่อเนื่อง
4.ที่มา เป็นการพัฒนาต่อออกจาก การประเมินแบบอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเพิ่มเติมในประเด็นทุกฝ่ายในโครงการที่มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนรวมทั้งการพิจารณา	4.ที่มา มีแนวคิดมาจากการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ที่เป็นกระบวนการที่ให้นักวิจัยหรือนักปฏิบัติกร (Action Research) ที่เป็นกระบวนการที่ให้นักวิจัยหรือนักปฏิบัติกร (Action Research) ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเข้ามาส่วนร่วมในการหาแนวทางการแก้ปัญหา

ตารางที่ 10 (ต่อ)

การประเมินแบบมีส่วนร่วม	การประเมินแบบเสริมพลัง
ตัดสินใจด้วย	
5. จุดมุ่งหมาย ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้และนำไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ	5. จุดมุ่งหมาย เน้นการช่วยบุคลากรให้สามารถเรียนรู้การประเมินด้วยตนเองได้ สามารถปรับปรุงการดำเนินงาน โดยอาศัยการประเมินตนเองและการสะท้อนกลับผล การประเมินตนเอง
6. บทบาทผู้ประเมินเป็นผู้ติดต่อประสานงานให้กับผู้ร่วมรับผิดชอบทุกฝ่ายของโครงการ	6. บทบาทผู้ประเมินเป็นผู้ให้คำแนะนำ (Coach) หรือผู้อำนวยการความสะอาด
7. ระดับการควบคุมการตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ประเมินร่วมกันควบคุมอย่างสมดุล	7. ระดับการควบคุมการตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ควบคุม
8. ระดับการเสริมพลังอำนาจในการกำหนดตนเองของผู้มีส่วนร่วมมิได้มุ่งให้เกิดการกำหนดตนเองมากนัก	8. ระดับการเสริมพลังอำนาจในการกำหนดตนเองของผู้มีส่วนร่วมมุ่งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกำหนดตนเองได้โดยอิสระ
9. บทบาทผู้บริหาร/ผู้รับผิดชอบมีหน้าที่ตัดสินใจร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในการพิจารณาเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารโครงการ	9. บทบาทผู้บริหาร/ผู้รับผิดชอบมีหน้าที่ในการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้มีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินงาน

จากตารางที่ 10 เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การประเมินแบบมีส่วนร่วมกับการประเมินแบบเสริมพลัง มีประเด็นที่เหมือนกันคือ แนวคิด มโนทัศน์ของการประเมิน ความหมาย จุดมุ่งหมาย บทบาทผู้ประเมิน บทบาทผู้บริหาร/ผู้รับผิดชอบ โดยสรุปแล้ว เป็นการนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน มีการร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ของผลการประเมิน มีการให้ความรู้ในการประเมินแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้มีส่วนร่วม ทำให้บุคลากร เกิดความชัดเจน (Illumination) ในตนเอง และพัฒนาตนเองและองค์กรอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ผู้ประเมินมีบทบาทเหมือนกันคือเป็นผู้อำนวยการความสะอาดไม่ใช่เป็นผู้

ตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมิน เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้มีส่วนร่วม

ส่วนประเด็นความแตกต่างของทั้งสองแนวคิด ในด้านที่มาก็คือ การประเมินแบบมีส่วนร่วม เป็นการพัฒนาต่อออกมาจากการประเมินแบบอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนการประเมินแบบเสริมพลังมีแนวคิดมาจากการวิจัยปฏิบัติการ ประการต่อมาคือ ระดับการเสริมพลังอำนาจในการกำหนดตนเองของผู้มีส่วนร่วม การประเมินแบบเสริมพลังมุ่งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกำหนดตนเองได้โดยอิสระหรือเข้มข้นกว่า ส่วนการประเมินแบบมีส่วนร่วมเน้นการเข้ามามีส่วนร่วม มิได้มุ่งให้เกิดการกำหนดตนเองมากนัก ประการสุดท้าย ระดับการควบคุมการตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมิน การประเมินแบบเสริมพลัง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ควบคุม ส่วนการประเมินแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ประเมินร่วมกันควบคุมอย่าง

โดยสรุปแล้วการการประเมินแบบเสริมพลังนั้น เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการให้บุคลากรภายใน หรือกลุ่มผู้จัดการศึกษาซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา นำไปใช้ในการประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษา เพราะเป็นผู้ปฏิบัติงานทุกงานของสถานศึกษาย่อมมีความรู้ ความเข้าใจงานในหน้าที่ของตนเองอย่างลึกซึ้ง ส่วนการประเมินแบบมีส่วนร่วมนั้นเหมาะกับกลุ่มผู้รับผลประโยชน์ และกลุ่มผู้รับผลกระทบ ที่จะได้มีส่วนร่วมในการประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่ง 2 กลุ่มนี้อาจจะประเมินได้บ้างช่วงเวลา บางด้าน ซึ่งจะต้องหาความเหมาะสมต่อไปในขั้นตอนการดำเนินงาน

5.5.2 เปรียบเทียบขั้นตอนการประเมินแบบมีส่วนร่วมกับการประเมินแบบเสริมพลัง

ขั้นตอนการประเมินแบบมีส่วนร่วมกับการประเมินแบบเสริมพลังมีความแตกต่างกันดังใน ตารางที่ 11

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบขั้นตอนการประเมินแบบมีส่วนร่วมกับการประเมินแบบเสริมพลัง

การประเมินแบบมีส่วนร่วม	การประเมินแบบเสริมพลัง
ขั้นที่ 1.ขั้นเตรียมการประเมิน	ขั้นที่ 1 การรวบรวมข้อมูล (taking stock)และ
1.1 กำหนดผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน	วิเคราะห์ SWOT องค์กรเป็นการระบุ
1.2 สร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้การประเมินแบบมีส่วนร่วม	ขอบเขตหรือจุดยืนของสถานศึกษาว่าอยู่ ณ
	ที่ใดซึ่งรวมทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของ
	สถานศึกษา

ตารางที่ 11 (ต่อ)

การประเมินแบบมีส่วนร่วม	การประเมินแบบเสริมพลัง
ชั้นที่ 2. ชั้นวางแผนการประเมิน 2.1 กำหนดประเด็นการประเมิน 2.2 ออกแบบการประเมิน 2.3 สร้างเครื่องมือ	ชั้นที่ 2 การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ เป็นการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน โดยเฉพาะเจาะจงว่าสถานศึกษาต้องการจะเดินไปสู่ที่ใดในอนาคต รวมทั้ง จุดเน้นที่ปรากฏให้เห็นได้ เกี่ยวกับการปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษา
ชั้นที่ 3. ชั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล	ชั้นที่ 3 การพัฒนากลยุทธ์ เพื่อปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย
ชั้นที่ 4. ชั้นวิเคราะห์และสะท้อนกลับ	ชั้นที่ 4 การจัดหาหลักฐานที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ช่วยเหลือผู้ร่วมงานในการกำหนด ชนิด/ประเภทของข้อมูลที่ต้องการเพื่อจัดทำหรือแสดงถึงเอกสารรายงานความก้าวหน้าที่น่าเชื่อถือที่จะนำไปสู่เป้าหมายของสถานศึกษา
ชั้นที่ 5. ชั้นเสนอผลการประเมินและการนำไปใช้	

5.5.3 การสังเคราะห์ขั้นตอนการประเมินระหว่าง การประเมินแบบมีส่วนร่วม

ร่วมกับการประเมินเสริมพลัง

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในประเด็นขั้นตอน การประเมิน ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนการประเมินแบบมีส่วนร่วม และการประเมินเสริมพลังมาสังเคราะห์เข้าด้วยกัน ในขั้นตอนวิธีการและขั้นตอนการประเมิน เพื่อนำไปใช้ ในขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และสร้างรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ขึ้นมาใหม่เพื่อให้เหมาะกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน โดยมีรายละเอียด ผลการสังเคราะห์ ดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผนและเตรียมการประเมิน (Pre-planning and preparation)

(ร่วมกำหนดจุดยืน)

- 1) กำหนดประเด็นการประเมิน(มาตรฐาน /ตัวบ่งชี้
- 2) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ
- 3) ออกแบบวิธีการประเมิน
- 4) สร้างเครื่องมือ
- 5) หาคุณภาพและความเหมาะสมของเครื่องมือ

ขั้นที่ 2 (Empowerment) การเสริมพลัง

- 1) คัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน
  - 2) อบรมให้ความรู้ และทักษะการประเมิน สร้างความตระหนักสร้าง
- ความเข้าใจในรูปแบบการประเมินที่สร้างขึ้น (เสริมพลัง)

ขั้นที่ 3 (Evaluation) ดำเนินการประเมิน

- 1) ดำเนินการตามแผน
- 2) จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากร
- 3) กำกับติดตาม ให้ข้อมูลย้อนกลับและให้การเสนอแนะ

ขั้นที่ 4 (Reflect) วิเคราะห์ สรุปผลและสะท้อนผลการประเมิน

- 1) รวบรวมและจัดระบบข้อมูล
- 2) วิเคราะห์ข้อมูล และแปลความหมาย
- 3) สรุปผลการประเมิน และสะท้อนผลการประเมิน
- 4) จัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายใน

ขั้นที่ 5 (Action) ขันนำเสนอผลการประเมินและการนำผลการประเมินไปใช้

ประโยชน์

- 1) รายงานผลต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาและเปิดเผยรายงานนั้นต่อสาธารณชน
- 2) นำผลการประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานและใช้วางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
- 3) จัดทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อรองรับการประเมินภายนอก

5.5.4 ขั้นตอนวิธีดำเนินการในการวิจัย

1) ติดต่อประสานงานกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่ม แล้วคัดเลือกตัวแทนกลุ่ม มาเป็นคณะกรรมการร่วมประเมิน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในรูปแบบการประเมินที่สร้างขึ้น

2) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ เสนอความคิดเห็น ร่วมกันกำหนดประเด็น และงานที่ต้องการประเมิน ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วย

2.1) งานทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษา

2.2) มาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการประเมินทั้งภายใน

2.3) ร่วมกันวางแผน ออกแบบ กำหนดวิธีการ แหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และช่วงเวลาในการประเมินของแต่ละกลุ่ม

2.4) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ

3) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่มร่วมกัน เก็บรวบรวมข้อมูลจาก 3 แหล่ง คือจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ (ข้อมูลสามเส้า)

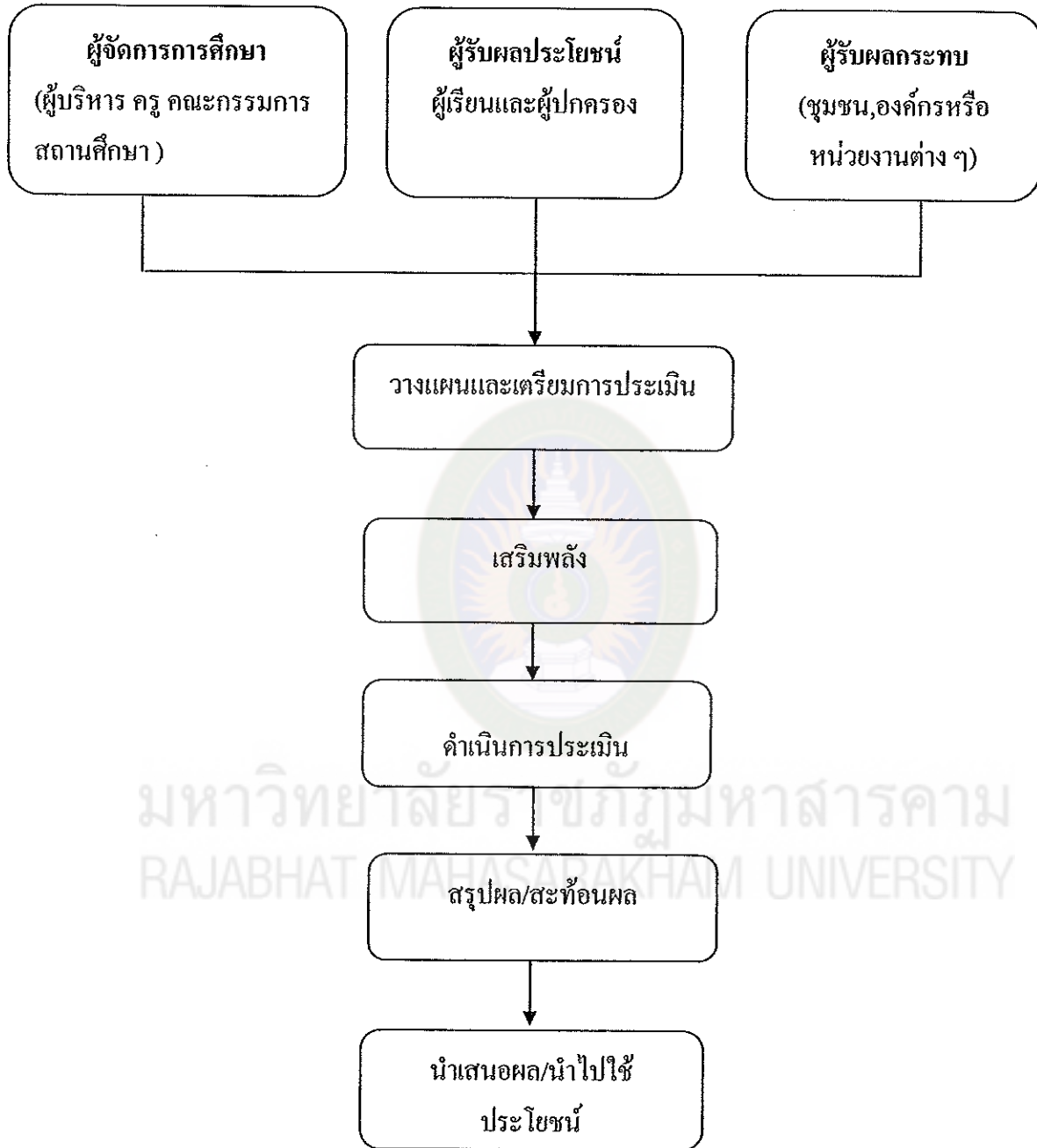
4) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่มร่วมกันวิเคราะห์และสะท้อนกลับผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน

5) ชี้นำเสนอผลการประเมินต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ประโยชน์

จากการนำเอารูปแบบการประเมินคุณภาพภายในรูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบการประเมินแบบเสริมพลัง มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ในประเด็นต่าง ๆ จนได้รูปแบบการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รูปแบบใหม่ซึ่งจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่ปรากฏว่ามีการทดลองใช้รูปแบบนี้ และผู้วิจัยได้เรียกูปแบบการประเมินนี้ว่า รูปแบบเสริมพลัง 3 ประสาน เพื่อที่จะนำไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงต่อไป

5.6 รูปแบบการประเมินแบบเสริมพลัง 3 ประสาน

แผนภาพที่ 3 รูปแบบการประเมินแบบเสริมพลัง 3 ประสาน